

pedimenta materiæ fluctuantis exponunt, et auctorem A suum plenioris intelligentiæ contemplatione jam capiunt.

CAPUT XXIV.

Ergo, inquis, mortem Dei Filius et in anima non pertulit, et in majestate non sensit? Quid ergo dicebas esse quod pertulit? Sensit prorsus et pertulit, sed participatione morbi alieni, non proprietate vulneris sui. Sensit sicut omnes sentiunt, qui moriente carne mentibus vivunt: non sicut impii, qui in utraque parte, sicut idem ait, gehennæ ignibus occiduntur. Quidam sane communem mortem etiam hoc pacto definiunt; dicentes nihil aliud hauc esse quam cum diversa um rerum consensu vitam facientium, velut per dissidium quoddam ab invicem fuerit facta discessio. Hæc si hominis mors est quæ non consumit juncta, sed dividit, dum origini suæ utrumque restituit, quid de Salvatoris nunc anima dicemus, quæ ut non dicam propter inhabitantem divinitatem, **356** et propter justitiam singularem, certe propter communem moriendi sortem, corpus illo triduo sic potuit deserere, ut ipsa non posset penitus interire?

Non ergo, inquis, apud inferos Christi anima, non divinitas fuit? Fuit, inquam. Neque enim aliter eum video potuisse resuscitare carnem suam, si apud inferos prædicem velut absentis Dei non fuisse potentiam. Nec tamen ideo localem nos Dei credat aliquis prædicare præsentiam; de quo ista propter manifestationem certi operis dicimus, quia alicubi fuit si-

cut qui ubique non deficit. Jacebat quantum ad carnem mortuus in sepulcro, mortuus resuscitans in inferno, vitam tribuens universis in cælo: non mundum dimittens ad cælum ascendit, nec cælum descens ad terram venit; sed uno atque eodem tempore totum totus implevit, qui alicubi manifestatione operum plus parens, agnitionem præsentis suæ indignis negavit, non immensæ deitatis absentiam procuravit.

CAPUT XXV.

Vis nosse de hac mediatoris morte quid sentiam? Omnium quæ a me in superioribus incidentium quæstionum necessitate dispersa sunt, prorsus ista sententia est: qua credo mortuum esse Filium Dei, non secundum pœnam injustitiæ quam ex toto non habuit, sed secundum legem naturæ quam pro humani generis redemptione suscepit: illa morte de qua dicitur: *Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem* (*Ps. l. lxxxviii, 49*)? non illa de qua Isaias dicit: *Mortui autem vitam non videbunt* (*Isai. xxvi, 14*). Illa quæ secundum naturam generalis est cunctis, non illa quæ specialis est malis. Putemus ergo hanc esse quodammodo vim ac potentiam seminis, qua et anima animarum repararet: et carne omnium nostrum carnem judicio imminente resuscitet, dum per operationem propriæ deitatis cuncta vivificans, ex uno suscepti hominis grano, innumerabilem Patri redditurus est messem. Tunc separaturus est a zizaniis segetem (*Math. xiii, 30*), cum justis cœperit retribuere mercedem.

VIGILII TAPSENSIS

CONTRA MARIVADUM ARIANUM DIAGONUM,

SUB NOMINE IDACII CLARI CONTRA VARIMADUM,

LIBRI TRES.

PRÆFATIO.

357 Dudum, dilectissimi fratres, in Neapoli, urbe Campaniæ constitutus, cujusdam Varimadi Arianiæ sectæ diaconi propositionibus, a quodam studioso ac religiosissimo viro mihi oblatis, rustico quidem sermone respondens, in uno corpore simul de unitate Trinitatis libellos digessi. Sed quia nunc comperimus, eos nihil velle sibi privatis verbis opponi, sed magis propositiones suas desiderant testimoniorum virtutibus oppugnari, mediocribus et ingenii tardioribus consulentes, ita sancto nos Spiritu adjuvante, responsionem nostram universis eorum objectionibus testimonialiter coaptavimus, ut is qui legerit, non nudis, ut solent objicere, verbis, sed legalibus valeat refellere documentis; ut omni ex parte convicti confundantur, et ad nihilum redigantur qui super fundamentum prophetarum et apostolorum dogmata, talia figmenta construere moliantur. Quod ædificium, quia non auro et argento, neque lapidibus pretiosis, sed ligno fenoque et stipulæ comparatur? Cum juxta Apostoli dictum (*1 Cor. iii, 13*) in **358** ultimo die

fuerit igne consumptum, necesse est ut in suo patiantur opere detrimentum: quia difficilior possunt hujusmodi a pravi dogmatis cursu averti et meliora sectari: quoniam tantum sibi de spiritu auferant præsumptionis audaciam, ut ad veritatem fidei nunquam omnino perveniant. Possunt enim caritatem fraternitatis assequi, et fidem cum catholicis tenere perfectam, si de solius Dei potentia, et non de infidelium regum sibi gloriarentur superbia. His igitur cum a defensoribus catholici fidei cœperint jure constringi, et nullum sibi subterfugendi locum viderint suffragari, versutias quædam inanum verborum solita temeritate non desinunt callida subtilitate contexere; dicentes quod ea quæ Dominus Salvator noster in Evangeliiis de sua divinitate locutus est, divinarum relicto tramite litterarum; quibusdam interpretationibus universa ad carnis substantiam referunt; dum ipsi potius in eo ipso quod dixit: *Pater major me est* (*Joan. xiv, 28*). Et, *Ipse me misit*. Et, *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me*

misit (*Joan. vi, 38*). Et, Transeat a me calix iste; A igitur jam dicta ponenda eunt, quæ ipsi adversus unitatem Trinitatis audacter ac temere posuerunt, ut testimoniis testimonia consequenter adhibita, perfidorum tandem superbia comprimatur. Potens est autem ineffabilis **359** Trinitas, ut illa quæ ad sui venerationis cultum pertinent testimonia, cultoribus suis non solum de Veteri, sed etiam de Novo procuret Testamento, quibus veritas catholice fidei comprobetur, et Arianorum falsitas destruat. Te quoque lector admoneo ut omnia documenta, quæ adversum hanc hæresim ex divinis congesta sunt Scripturis, sagaci mente perquiras; illa præcipue quæ de Patre, et Filio et Spiritu sancto, trifaria conjunctione in sine hujus operis sunt posita, sobrie et vigilantè inspicias: et iis proculdubio Patris, et Filii et Spiritus sancti, unam eandemque inseparabilem, et perpetuam doceberis esse substantiam.

igitur jam dicta ponenda eunt, quæ ipsi adversus unitatem Trinitatis audacter ac temere posuerunt, ut testimoniis testimonia consequenter adhibita, perfidorum tandem superbia comprimatur. Potens est autem ineffabilis **359** Trinitas, ut illa quæ ad sui venerationis cultum pertinent testimonia, cultoribus suis non solum de Veteri, sed etiam de Novo procuret Testamento, quibus veritas catholice fidei comprobetur, et Arianorum falsitas destruat. Te quoque lector admoneo ut omnia documenta, quæ adversum hanc hæresim ex divinis congesta sunt Scripturis, sagaci mente perquiras; illa præcipue quæ de Patre, et Filio et Spiritu sancto, trifaria conjunctione in sine hujus operis sunt posita, sobrie et vigilantè inspicias: et iis proculdubio Patris, et Filii et Spiritus sancti, unam eandemque inseparabilem, et perpetuam doceberis esse substantiam.

LIBER PRIMUS.

QUOD FILIUS SIT UNUS DEUS CUM PATRE.

CAPUT PRIMUM.

De Trinitate.

Si dixerint: quæ unitas Trinitatis divinis lectionibus poterit edoceri, eum neque tres unum, neque unus in tribus possit proprie approbari?

Responsio. Audi itaque, et ex iis testimoniis unitatem Trinitatis agnosce, et desine Arianorum pravitatem sequi, ut ab eadem possis peccatorum indulgentiam promereri, Isaiâ propheta dicente: Vidi Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum, et Seraphim stabant in circuitu ejus: sex alæ uni et sex alæ alteri: duabus velabant faciem, duabus autem velabant pedes, et duabus volabant, et clamabant alterutrum dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus **360** Sabaoth (*Isai. vi*). Si Trinitas non est, quare tertio sanctus dixerunt? Aut si unitas non est, quare sub trina repetitione unum Deum ac Dominum intimarunt? Si Trinitas non est, cur in Geneseos dicitur: Dixit Deus, fecit Deus, benedixit Deus (*Gen. 1*)? Si unitas non est, quare tertio Deus dixit, et non deos plurali numero commendavit? Si Trinitas non est, quare in Exodo dictum est tertio, Domine, Domine Deus miserator et misericors (*Exod. xxxiv, 6*)? Si unitas non est, quare dum ter Domine diceret, postea misericors singulariter dicit et non miseratores, ut plures ostenderet, intimavit? Si Trinitas non est, cur Abraham ad illicem Mambre aperte sedenti tribus occurrens, uni Domine dicit, et non ut viderat tribus salutationis obsequium reddidit (*Gen. xviii*)? Si unitas non est, quare cum Moyse, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob tertio diceretur, unitatem ostendens, hoc mihi nomen est, dixit (*Exod. iii, 15*): et non hæc sunt nomina designavit? Si Trinitas non est, quare David tertio dixit: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus (*Psal. lxxvi, 8*)? Si unitas non est, quare cum tertio Deum nominasset, benedicat dixit, et non benedicant adjunxit? Si Trinitas non est, cur Isaias

denovo dixit: Dominus Deus Sabaoth, Deus Israel, qui sedes super cherubim (*Isai. xxxvii, 16*)? Si unitas non est, quare qui sedes dixit, et non qui sedetis astruxit. Si Trinitas non est, quare in Regum dicitur: Domine Deus omnipotens, Deus Israel, sermones tui fideles sunt? Si unitas non est, quare tui dicitur, et non vestri potius intimatur? Si Trinitas non est, cur in psalmo quinquagesimo octavo (*Vers. 6*) canitur, Domine Deus virtutum, Deus Israel, intende ad visitandas omnes gentes? Si unitas non est, quare intende posuit, et non intendite, ut precatum est intimavit? Si Trinitas non est, quare in Apocalypsi tertio sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est, et qui erat dicitur (*Apoc. iv, 8*)? Si unitas non est, quare non qui sunt, et qui erant pluraliter designantur? Si Trinitas non est, quare in Deuteronomio dictum est: Dominus Deus tuus misericors est, audiet vocem tuam (*Deut. iv, 34*)? Si unitas non est, quare, audiet posuit, et non audient intimavit? Si Trinitas non est, quare in Jesu Nave dicitur **361** libro: Dominus Deus deorum est (*Jos. ii, 11*)? Si unitas non est, quare est dixit, et non sunt more locutionis induxit? Si Trinitas non est, quare Elias orando: Domine, Domine Deus Israel, ostende quia tu es meus (*III Reg. xviii, 36*), dixit? Si unitas non est, quare ostende, et non ostendite posuit? Si Trinitas non est, cur Mardocheus orando, Domine, Domine Deus omnipotens, omnia in potestate tua sunt (*Esther xiii, 9*), dixit? Si unitas non est, quare in tua posuit, et non in vestra designavit? Si Trinitas non est, cur etiam Judith orando ait: Domine, Domine Deus omnium virtutum, respice in orationem meam (*Judith ix, 17*)? Si unitas non est, quare respice posuit et non respicite significavit? Si Trinitas non est, quare in Jeremia dicitur: Dominus Deus vester, Deus verax est (*Jerem. x, 10*)? Si unitas non est, quare verax est dicit, et non veraces potius intimavit? Si Trinitas non est, quare in Apocalypsi scriptum est: Dominus

Deus et Spiritus prophetarum misit angelum suum ostendere servis suis, quæ oportet fieri cito (*Apoc. xxii, 6*)? Si unitas non est, quare cum Patrem et Filium et Spiritum sanctum nominasset, *misit* dicit, et non *miserunt* sub textu trium personarum et numero indixit? Si Trinitas non est, quare ipse Deuteronomio dicitur, Dominus Deus vester, hic est Deus (*Deut. x, 17*)? Si unitas non est, quare *hic est* dicit, non *ii sunt* plurali numero designavit? Si Trinitas non est, quare in eodem libro dicitur: Dominus Deus tuus, Deus magnus et potens est (*Ibid.*)? Si unitas non est, quare *magnus et potens est* dicitur, et non *magni et potentes* pluraliter nominantur? Cur Tobias, cum filium suum in Rages civitatem cum Raphael archangelo mitteret, benedicens eum, ita dixisse docetur: Deus Abraham, et Deus Jacob, et Deus Isaac, ipse impleat benedictionem suam in vobis (*Tob. vii, 15*)? Si unitas non est, quare *ipse impleat* dicit, et non *ipsi impleant* intimavit? Postremo si Trinitas non est, quare Dominus discipulos suos, in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, universas gentes docuit baptizare (*Matth. xxviii, 19*)? Si unitas non est, quare *in nomine* dicit, et non *in nominibus* percipiendum perdocuit? Si Trinitas non est, quare Paulus apostolus ait: Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (*Rom. xi, 36*)? Si unitas non est, quare *ex 362 ipso* posuit, et non *ex ipsis* astruxit? Si enim certo certius volueris unitatem Trinitatis agnoscere, a sæpe dicto doctore gentium apostolo poteris universa condiscere, et sequi catholicam fidem, et Arianorum respuere pravitatem:

CAPUT II.

De unitate Patris et Filii.

Si tibi dixerint: quomodo Pater et Filius unus est Deus, cum præter Patrem non sit alius Deus, qui dicitur invisibilis et ingenuus?

Responsio. Quod vero vos Patrem et Filium unum Deum profiteri non vultis, eos etiam nos unum et verum Deum a prophetis et apostolis ostendimus prædicatum, a quibus etiam Spiritum sanctum credimus non discretum, Isaiâ propheta dicente: Ego sum Deus: et non est præter me alius, per memetipsum juro, quia exivit ex ore meo veritas, et sermo meus non auferetur, quia mihi inclinabitur omne genu, et omnis lingua jurabit per Dominum, dicens: Justitia et gloria ad eum veniet (*Isai. xlv, 22*). Et ut in hoc testimonio Patrem et Filium simul fuisse cognoscas, Paulum apostolum audi dicentem, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quoniam Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris omnipotentis (*Philip. ii, 10*). Quod et secundum te Filius

A minor est Patre suo, ergo minorata est et gloria Patris in Filio: et ubi est quod in Salomone Scriptura loquitur, dicens: Sicut enim in conspectu eorum, inquit, manifestatus est in nobis, et ita in conspectu nostro manifestaberis in illis, ut cognoscant te sicut cognovimus, quoniam **363** non est alius Deus, præter te, Domine (*Eccli. xxxvi, 4*). Diligenter attende, et cognosce Filium esse, qui manifestabitur in iudicio, dum venerit vivos et mortuos judicare. Item Isaias: Audite domus Jacob, et residuum Israel, qui egredimini ex utero, et erudimini a puero usque ad senectutem: ab initio ego sum, et quousque senescatis ego sum, ego feci, ego sustineo, ego remittam, ego suscipiam, dicit Dominus (*Isai. xlv, 3*). Et iterum: Ego sum Dominus Deus: et præter me non est alius Deus: adnuntians novissima priusquam fiant, et statim consummata sunt (*Ibid., 9*). Item ibi: Audi me Jacob, et Israel, quæ ego feci: Ego sum Dominus Deus tuus, et non est alius præter me. Item ibi: Ego sum Dominus Deus, primus, et ego novissimus, et in ea quæ ventura sunt in novissimo ego sum (*Isai. xlviii, 12*). Item ibi: Ego sum Deus, qui te creavi, et adjuvi, et communivi dextera mea.

Et unitatem Patris et Filii Isaias assignans loquitur dicens: Ego testis vester, dicit Dominus Deus: et puer meus, quem ego elegi, ut sciatis et credatis, quia ego sum; ante me non fuit alius, et post me non erit (*Isai. xliii, 10*).

Unum tibi, o hæretice, elige e duobus: aut fatere Patrem et Filium unum Deum, aut si solum Patrem Deum esse contendis; ergo tibi Dominus Jesus Christus Dei Filius, non erit Deus, quia scriptum est: Ante me non fuit alius et post me non erit. Si secundum te ita est, cur Apostolus (*Rom. ix, 5*) prædicat talia, et eundem Filium Deum super omnia benedictum insinuat? Quorum patres, inquit, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Item Isaias sic dicit: Dominus Deus Israel qui liberavit eos de Ægypto, ego sum primus, et ego post hæc, et præter me non est Deus sicut ego sum, qui stet et vocet et præparet mihi ex quo hominem feci in sæculo (*Isai. xlv, 6*). Item ibi: Iste est Deus, et nesciebamus, et non est alius Deus præter te: Tu enim es Deus, et nesciebamus, Deus Israel Salvator (*Isai. xlv, 15*). Si unus Deus non sunt Pater et Filius, quis est hic Deus in quo esse dicitur Deus, præter quem alium Deum non esse propheta sub numero protestatur? **364** Et Jeremias: Hic Deus noster, ait, et non applicabitur alter ad eum, qui invenit omnem viam scientiæ, et dedit Jacob puero suo et Israel electo suo. Post hæc in terris visus, et inter homines conversatus est (*Baruch. iii, 37*). Et in Salomone: Miserere nobis Deus omnium, et ostende nobis lumen miserationis tuæ, et immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te, ut cognoscant, quoniam non est alius Deus nisi tu (*Eccli. xxxvi, 1*). Item ibi: Domine Deus Israel, non est tibi similis in cælo sursum, neque in terra deorsum. Et in psalmo septimo

decimo (*Vers. 32*) : Quoniam quis Deus præter A Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in Genesi : Et pluit Dominus a Domino ignem et sulphur super Sodomam et Gomorrhā, et everit civitates illas (*Gen. xix, 24*). Si solus Pater Deus est, quis pluit ignem et sulphur a Domino, ut supradictas civitates evereret? Quæso, responde. Et in Deuteronomio : Dominus solus deducebat eos, et non fuit cum illis Deus alienus (*Deut. xxxii, 12*). Et Paulus apostolus : Unus Deus, inquit, qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem (*Rom. iii, 30*). Et ad Corinthios : Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi (*II Cor. v, 19*). Et iterum : Non est Deus nisi unus. Et ad Galatas : Mediator autem unius non est, Deus autem unus est (*Gal. iii, 20*). Et unitatem Patris, et Filii, et Spiritus B sancti demonstrans, Ephesiis scribens, ita confirmat : Sufferentes invicem in caritate solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus (*Ephes. iv, 3-6*). Si enim, hæretice, unitatem fidei volueris simplici corde recipere, ex hoc itaque testimonio in uno Spiritu poteris simul Patris et Filii unitatem condiscere. Patrem igitur, ut superius posuisti, in divinis Litteris ingenitum proprie positum, nec legere possis penitus, nec probare. Sed quia idipsum fides exigit Christiana, absque ulla dubitatione ingenitus creditur : qui tamen secundum seriem Scripturarum in Filio a se genito visus esse monstratur.

365 CAPUT III.

De eo quod dicitur : Non a meipso veni, sed ille me misit.

Si tibi dixerint quod Filius dixerit : Non a me ipso veni, sed ille me misit (*Joan. viii, 42*).

Responsio. Apostolus quoque Paulus missionem Filii Dei in Spiritu sancto longe ante conspiciens, Romanæ Ecclesiæ scribens, hæc testatus est, dicens : Quod enim impossibile erat legi in quo infirmabatur in carne, Deus Filium suum misit in similitudine carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur (*Rom. viii, 3, 4*). Cernisne quoniam Filius non secundum deitatem a Patre missus est, sed secundum carnem, quam clementer et pie pro nobis assumere non dignatus est? Nam quod semetipsum exinanivit paulalem majestatis suæ potentia, idem Filius misit apostolum, qui contestatur et dicit : Semetipsum exinanivit formam servi accipiens. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii, 7*). Et Isaias : Non legatus, neque angelus, sed ipse Dominus venit et salvavit eos (*Isai. xxxv, 4*). Item ibi : Palam apparui non quærentibus me (*Isai. lxxv, 5*). Et Jeremias : Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, et veni, et factus sum illis in opprobrium (*Jer. xii, 7*). Et in Michæa : Ecce Dominus veniet et commovebuntur montes sub eo (*Mich. i, 3*). Et in Zacharia : Gaude

et exsulta, filia Sion, quia ecce ego venio, et commorabor in medio tui, dicit Dominus (*Zach. ii, 10*). Et Apostolus ad Timotheum : Humanus sermo, et omni acceptione dignus, quoniam Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere (*I Tim. i, 15*). Et Malachias : Ecce subito veniet in templo suo Dominus quem vos quæritis, et angelus testamenti quem vos vultis (*Malach. iii, 1*). Et in Evangelio : Non veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam (*Luc. v, 32*). Item ibi : Quid nobis et tibi, Jesu, Fili Dei? Venisti ante tempus perdere nos (*Luc. iv, 34*)? Venit Filius hominis salvare et quærere quod perierat (*Luc. xix, 10*). Item ibi : Ego veni ut vitam habeant, **366** et abundantius habeant (*Joan. x, 10*). Item ibi : Ego veni in nomine Patris mei (*Joan. v, 45*). Item ibi : Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis, qui est in cælo (*Joan. iii, 13*). Nunquid in iis tantis ac talibus testimoniis, quibus se Filius Deum a semetipso testatus est, poteris dicere ab alio, et non a semetipso venisse? dum manifestum est, eum qui carnem nostram dignanter assumpsit, voluntate, et non ab alio missus advenerit. Nam qui in Patre manens virtute potentia suæ consistit, ubi a Patre mitteretur omnino non habuit; quoniam nulla pars sæculorum ac terræ a conspectu Patris excipitur, ubi secundum vos a Patre Filius mitteretur.

CAPUT IV.

Ubi dicitur, Dominus creavit me.

Si tibi dixerint illud Salomonis testimonium : Dominus creavit me in initium viarum suarum (*Prov. viii, 22*).

Responsio. Paulus quippe apostolus non secundum deitatis naturam Christum creatum insinuat, sed secundum humanæ naturæ substantiam eundem creatum affirmat, ipso Ephesiis conscribente : Renovamini, inquit, spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem eum qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis (*Ephes. iv, 23*). Et ad Hebræos : In eo enim in quo passus est ille tentatus est, nam potens est eis qui tentantur auxiliari (*Hebr. ii, 18*). Unde fratres sancti, vocationis cœlestis participes, consideratè Apostolum et pontificem confessionis nostræ Jesum fidelem existentem ei qui creavit eum (*Hebr. iii, 1, 2*). Et ad Colossenses : Nunc autem deponite et vos universa : iram, indignationem, malitiam, blasphemiam : turpiloquium ex ore vestro non procedat. Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induite novum eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum (*Col. iii, 8-10*). Nunquid is qui universa creata, visibilia et invisibilia propriæ potestatis virtute ex nihilo procreavit et fecit, **367** seipsum antea, vel postmodum, quod dicere nefas est, creavit vel facere potuit?

CAPUT V.

Pater major me est, quomodo intelligendum sit.

Si dixerint illud, quod Filius in Evangelio dixerit : Pater major me est (*Joan. xiv, 28*).

Responsio. Filius minor est Patre in assumpti hominis forma, æqualis vero Patri est in deitatis naturæ substantia, eodem protestante: Ego et Pater unum sumus (*Joan. x, 30*). Et iterum: Qui me vidit, vidit et Patrem (*Joan. xiv, 9*). Et item: Ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem (*Joan. v, 23*). Et iterum: Sint in nobis unum, sicut et nos sumus unum; tu in me, et ego in eis (*Joan. xvii, 22*). Et iterum: Omnia mea tua sunt, et omnia tua mea sunt (*Joan. xvii, 10*). Et iterum: Omnia quæ habet Pater mea sunt (*Joan. xvi, 15*). Et iterum: Ego in Patre, et Pater in me (*Joan. xiv, 10*). Et iterum: Pater in me manens facit opera hæc (*Ibid.*). Et Joannes evangelista ait: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i, 1*). Item ipse ad Parthos: Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terra, aqua, sanguis et caro, et tres in nobis sunt (*I Joan. v, 8*). Et tres sunt qui testimonium perhibent in cælo, Pater, Verbum, et Spiritus, et ii tres unum sunt (*I Joan. v, 7, 8*). Nos itaque in natura deitatis, qua unum sunt, Patrem, et Filium credimus: nec Patrem aliquo tempore præcessisse ut major sit Filio, nec Filium postea natum esse, ut deitas Patris minoretur in Filio.

CAPUT VI.

Ubi dicunt non esse Patri æqualem Filium.

Si tibi dixerint, non est æqualis Filius Patri.

Responsio. Si æqualis Patri Filius non est, cur ita de illo Joannes evangelista testatus est: Propterea inquit, persequerantur Judæi Jesum; et quærebant eum occidere, quia **368** non solum solvebat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo (*Joan. v, 18*). Et Paulus apostolus: Hoc sentite de vobis, inquit, quod in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (*Philip. ii, 5*). Et in Salomone: Qui genuit me, requievit in tabernaculo meo (*Eccli. xxiv, 12*). Et in Isaia: Sicut est ab initio, ita est usque in sæculum. Neque adjectum est ei, neque minuetur illi. Ipse est enim Dominus creaturæ suæ, qui nihil eguit ab aliquo. Et in psalmo septuagesimo secundo (*Vers. 25*): Quid enim mihi dicit in cælo, et a te quid volui super terram? Hæc omnia in Filio non inferiorem naturam demonstrant, sed æqualitatem deitatis pronuntiant: quoniam qui utraque locutus est, verum dixit, quia veritas mentiri non potuit.

CAPUT VII.

Voluntatem Patris Filium qui negant.

Si tibi dixerint: Non est voluntas Patris Filius.

Responsio. Si propheticas apostolicasque Scripturas puræ mentis intentione perquiras, invenies sine dubio Filium Patri et natura coæternum, et substantia sempiternum, et voluntate, quæ in utrisque una est, non discretum: Isaia propheta dicente: Salutare autem meum sicut facula ardebit, et videbunt omnes gentes justitiam tuam, et omnes reges terræ honorem tuum, et vocaberis nomine tuo, quod Dominus

nominabit (*Isai. lxi, 1*). Illa, et infra: Tu enim vocaberis voluntas mea (*Ibid., 4*). Et Apostolus: Hæc est, ait, voluntas Dei in Christo Jesu (*I Thess. v, 18*). Et iterum: In quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii, 9*). Et iterum: In ipso enim placuit omnem plenitudinem divinitatis habitare (*Col. i, 19*). Et vox Patris de nube ad discipulos: Hic est Filius meus dilectissimus, in quo mihi complacui (*Matth. iii, 17*). Si voluntas Dei Patris Filius non fuisset, quomodo Patri in illo potuit complacere? Aut quemadmodum in eo plenitudo divinitatis ejus potuit habitare, in quo secundum te voluntas Dei Patris non probatur adesse?

CAPUT VIII.

Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit.

Si tibi dixerint illud quod Dominus in Evangelio dixerit: Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit (*Joan. v, 30*).

Responsio. Huic propositioni non humanis opus est respondere verbis, sed divinis potius propriam Filii voluntatem astruere documentis: propheta in trigésimo nono psalmo (*Vers. 8*) canente: Tunc dixi, ait: Ecce venio ut faciam voluntatem tuam, Deus meus volui. Et in vigesimo septimo (*Vers. 7*): In ipso speravit cor meum, et adjutus sum, et reffloruit caro mea, et ex voluntate mea confitebor illi. Et iterum: Voluntarie sacrificabo tibi (*Psal. lxxi, 8*). Et in Deuteronomio: Diligens te, feci voluntatem tuam. Et in Apocalypsi: Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam et honorem et potestatem, quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam facta sunt (*Apoc. iv, 11*). Et in Canonicis: Voluntarie genuit nos verbo veritatis, ut simus aliquod initium creaturæ ejus (*Jacob. i, 18*). Ex iis utique quæ superius dicta sunt debet cognoscere quoniam qui voluntarie Patris voluntatem fecisse se dicit, inferior illo esse non possit.

CAPUT IX.

Quando dicunt Dominum et Christum feci se Deum.

Si tibi opposuerint illud quod in apostolorum Actibus scriptum est: Quoniam Dominum, et Christum Deus fecit (*Act. ii, 36*).

Responsio. Non secundum deitatis naturam factus dicitur filius, sed secundum assumpti hominis formam. Hæc de eo **370** divina eloquia protestantur, Paulo apostolo comprobante: quod ante promiserat, ait, per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo: Qui factus est ex semine David secundum carnem (*Rom. i, 2*). Item ipse ad Galatas: Postquam autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege (*Gal. iv, 4*). Et ad Philippenses: In similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo (*Philip. ii, 7*). Et in psalmo trigésimo (*Vers. 14*): Infirmata est in paupertate virtus mea, et ossa mea conturbata sunt, et super inimicos meos factus sum opprobrium. Item ibi (*Vers. 13*): Oblivioni traditus sum tanquam mortuus a corde, et factus sum tanquam vas perditum. Et in psalmo (*Lxx, 7*): Tanquam prodigium factus sum multis,

et tu adjutor fortis. Et in psalmo septuagesimo secundo (Vers. 23) : Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. Et in psalmo octuagesimo sexto (Vers. 5) . Mater Sion dicet, homo, et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Et in octuagesimo septimo (Vers. 7) : Factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber. Et in centesimo octavo (Vers. 25) : Et factus sum opprobrium illis : viderunt me, et moverunt capita sua. Et in centesimo primo (Vers. 8) : Vigilavi, et factus sum sicut passer singularis in tecto. Et in Evangelio : Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1, 14). Filius igitur secundum carnem dicitur factus : nam secundum divinitatem a Patre nunquam legitur factus, sed genitus.

CAPUT X.

Quæ ego loquor, sicut dicit mihi Pater sic loquor.

Si tibi dixerint quod Filius dixerit : Quæ ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor (Joan. 11, 50).

Responsio. Dum enim Pater loquitur, Filius loquitur, et cum Filius loquitur, loquitur Pater. Patrem in illo loqui documentis cælestibus comprobatur, Paulo apostolo attestante : Multis partibus et multis modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime autem locutus est nobis in Filio (Hebr. 1, 1). Et et eundem **371** Filium excepto Patris præcepto doceamus fuisse locutum, de Isaïæ prophetæ volumine proferimus documentum ? Hæc dicit Dominus : In die illa sciet populus meus quoniam ego sum ipse qui loquebar in servis meis prophetis, et evangelizans, auditum audietis, ecce ego sum. Item ibi : Ego sum Dominus, qui loquor justitiam, et annuntio veritatem (Isai. 45, 19). Item ibi : Cogitavi et locutus sum, et adduxi, et creavi, et feci. Et Apostolus An experimentum queritis ejus, qui in me loquitur Christus (II Cor. 13, 5) ? Et in psalmo centesimo octavo decimo (Vers. 46) : Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar. Et ipse Dominus in Evangelio, cæco a se illuminato dicit : Et vidi eum, et qui loquitur tecum, ipse est (Joan. 1, 37). Et Samaritanæ mulieri ait : Ego sum qui loquor tecum (Joan. 4, 26). Et ad discipulos : Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt (Joan. 6, 64). Et ad Patrem : Ego ad te venio : et hæc loquor in hoc mundo (Joan. 17, 13). Et iterum Judæis dicit : Loquor vobis et non audistis, si autem venerit alius, illum audietis (Joan. 9, 45). Et iterum : Hæc locutus est Jesus in gazophylacio docens in templo, et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus (Joan. 7, 20). Ecce in iis omnibus, quæ superius dicta sunt, non doces Filium præcepto Patris fuisse locutum, sed magis exercuisse in loquendo imperium.

CAPUT XI.

Jussione Patris quomodo Filius fecerit quæ facta sunt.

Si tibi dixerint : quia Filius jussione Patris fecit, quæ facta sunt.

Responsio. Non ut ipse astruis Filium jussione Patris fecisse, quæ facta sunt : sed sui imperio et volun-

PATROL. LXII.

tate universa creavit, quæ creanda fore providentia sua perspexit ; Isaia propheta dicente : Hæc dicit Dominus : Ego feci sermone meo terram, et hominem super eam, ego solidavi cælum manu, ego omnibus sideribus mandavi, ut luceant in cælo (Isai. 45, 12). Item ibi : Omne consilium meum stabit, et omnia quæcunque cogitavi, **372** ego feci (Isai. 46, 10). Item ibi : Sic dicit Dominus, qui constituit cælum et terram, et fecit eam, ipse definivit eam (Isai. 45, 18). Item ibi : Ego sum primus, et ego in æternum, manus mea fundavit terram, et dextera mea solidavit cælum (Isai. 48, 13). Item ibi : Ego feci terram in fortitudine mea magna et in brachio meo excelso. Et in Jeremia : Dominus qui fecit terram in virtute sua magna, et erexit orbem in sapientia, et prudentia sua.

B extendit cælum, et posuit sonum aquæ in cælo (Jer. 11, 15). Item ibi : Domine, qui fecisti cælum et terram in virtute tua magna et brachio tuo excelso, qui reddes peccata patrum in sinu filiorum eorum post eos (Jer. 31, 17). Et in Salomone : Non enim impossibilis erat manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisâ (Sap. 11, 18). Et in psalmo centesimo trigesimo quarto (Vers. 6) : Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo et in terra, in mari et in abyssis. Et in centesimo tertio decimo (Vers. 11) : Deus autem noster in cælo. Et rursum : In cælo et in terra omnia quæcunque voluit fecit. Et in sexagesimo quarto (Vers. 7) : Præparans montes in fortitudine sua, accinetus potentia. Qui enim hæc omnia non Patris jussione, sed potestate sua fecisse

C describitur, quomodo a vobis Patre inferior judicatur ?

CAPUT XII.

Filium esse principium.

Si autem dixerint : Erat tempus antequam de Patre Filius nasceretur, pro eo quod Judæis dixerit : Principium quod loquor vobis.

Responsio. Cognosce Filium non ex tempore, neque post tempora natum, sed ante omnia tempora de paterno utero inenarrabiliter generatum, ipso Deo Patre in centesimo nono psalmo (Vers. 5) per prophetam dicente : In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Quam sententiam et Isaïas propheta dubiis atque incredulis evidenter expressit : dum non aliud de Filio, quam de Patre ineffabiliter **D** natum ostendit : In humilitate, inquit, sublatum est iudicium ejus, nativitatem **373** autem ejus quis enarrabit (Isai. 53, 8) ? Et in libro Job : Sapientiam Dei Patris unde invenies ? Latet enim ab oculis hominum et a volucris absconsa est (Job, 28, 21). Expergiscere paululum, et si lumen scientiæ in te ipsum aliquantum habes, attende et invenies, quoniam cujus nativitas a propheta non potuit enarrari ex tempore, ut astruere ipse conaris, non potuit generari. In principio, inquit Joannes evangelista, erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. 1, 1). Et iterum : Erat lux vera quæ illuminat omnem ho-

12

minimam venientem in hunc mundum (*Joan. i, 9*). In isto igitur verbo quod dicitur, *erat*, si tempus quærere volueris, non inuenies: quoniam ex quo Pater, ex illo et Filius: et quod Pater, est etiam Filius, Salomone dicente: Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam: ego feci ut in caelo oriretur lumen indeficiens, et nebula teli omnem terram: ego in excelsis habitavi, et thronus meus in columna nubis. Gyrum caeli circuivi sola, et in profundum abyssi penetravi, et in omni terra steti, et in omni gente et populo principatum habui (*Eccli. xxiv, 5-9*). Item ibi: Cum pararet caelum aderam illi: et cum segregaret suam sedem, quando super ventos fortes faciebat in summo nubes: et cum certos ponebat fontes sub caelo: cum fortia faciebat fundamenta terræ, ego eram cum illo componens: et ego eram cui adgaudebat cum lætaretur orbe perfecto (*Prov. viii, 7*). Et in psalmo centesimo primo (*Vers. 23*): Tu, Domine, in principio fundasti terram: et opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt: tu autem permanes, et omnia sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis ea: et mutabuntur. Tu autem idem ipse es. Non enim erat, ut ais, aliquid temporis antequam de Patre Filius nasceretur. Quoniam qui tempora universa propria potestate constituit, ex tempore vel post tempora nasci non potuit.

CAPUT XIII.

Patrem Filio dedisse iudicium.

374 Si vero dixerint quod Pater dederit Filio potestatem iudicium faciendi.

Responsio. Filium igitur Dei potestate propria facturum esse iudicium, ex iis testimoniis prudentes agnoscant, et iustum proferentes in hac causa iudicium, ostendant, et cuius sententiæ magis cum ratione concordant, et cuius fidei veritatem impugnant, Isaia propheta dicente: Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, aut quis consuluit et instruxit eum, quis ostendit ei iudicium (*Isai. xl, 13*). Item ibi: Hæc dicit Dominus: Væ potentibus in Israel, quia non cessavit iracundia mea in eis, iudicium de inimicis faciam, et cremabo eos igne ad purum (*Isai. i, 24*). Item ibi: Statuet Dominus in iudicio populum suum, et ipse Dominus in iudicium veniet cum senioribus populi et principibus suis (*Isai. ni, 13*). Item ibi: Induit se justitiam et circumposuit galeam salutis capiti suo, et operuit se veste vindictæ, ut retribuatur retributionem adversariis suis (*Isai. lix, 17*). Item ibi: Ecce enim Dominus ut ignis veniet, et ut tempestas cursus ejus reddere vindictam in ira, et ultionem in flamma ignis (*Isai. lxvi, 15*). Et in psalmo nono (*Vers. 9*): Paravit in iudicio sedem suam, et ipse iudicabit orbem terræ in æquitate. Et in centesimo secundo (*Vers. 49*): Dominus in caelo paravit thronum suum, et regnum ejus omnibus domiabitur. Et in nonagesimo tertio (*Vers. 4*): Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit. Et in epistola Judæ apostoli: Ecce veniet Dominus in millibus facere iudicium, et perdere omnes impios, et arguere omnem carnem

A de omnibus operibus impietatis eorum (*Judæ xiv*). Et in Evangelio: Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli ejus cum eo, tunc congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eas ab invicem, sicut pastor segregat agnos ab hædis, et stuet agnos ad dexteram suam, hædos autem ad sinistram (*Matth. xxv, 31*). **375** Filium ergo secundum id quod Deus est, nihil a Patre legimus accepisse, quem in corde Patris inseparabiliter manentem, universa credimus possedisse. Sed ille potestatem accepit iudicium faciendi, qui semetipsum exinanivens, formam dignatus est assumere servi.

CAPUT XIV.

Quando dicunt, Filium non habuisse potestatem dare ad dexteram vel ad sinistram, sessionem duobus discipulis.

Si autem dixerint tibi, quod Filius duobus discipulis dixerit: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram non est meum dare vobis (*Matth. xx, 23*).

Responsio. Propriæ potestatis Filium esse, et præcedenti jam disputatione docuimus, et nunc in eo opitulante docebimus, Evangelio protestante: Vocatis duodecim discipulis suis dedit, eis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo (*Matth. x, 1*). Et iterum: Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum Filius hominis sederit in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos cum eo super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel (*Matth. xix, 28*). Et iterum: Ecce dedi vobis potestatem ut calcetis super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et si quod venenum biberitis, nihil vobis nocebit (*Luc. x, 19*). Et iterum: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine ejus (*Joan. i, 12*). Et in Apocalypsi: Qui vicerit, dabo illi sedere mecum in sede mea, sicut et ego vici, et sedi cum Patre in sede ipsius (*Apoc. iii, 21*). Item ibi: Qui vicerit dabo illi manducare de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei (*Apoc. ii, 7*). Qui omnibus discipulis, duodecim tribus iudicandi potestatem dedit, et secum sedere permisit, duobus tantum discipulis, ut ad dexteram vel ad sinistram ejus sederent, licentiam dare non habuit?

CAPUT XV.

De eo quod dicitur: Non potest Filius a se facere quidquam.

376 Si vero opposuerint tibi quod Filius dixerit: Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem (*Joan. v, 19*).

Responsio. Si fidem rectam teneres, et non falsi dogmatis pravitate fidelem catholicam impugnares, cognosceres Filium propria potestate fecisse, quæ Patrem non legimus, nisi per Filium perfecisse. Nunquid Pater aquæ elementum convertit in vinum? Nunquid Pater navem conceudit, aut ventis, et fluctibus ut quiescerent, imperavit? Nunquid Pater de quinque panibus et duobus piscibus in deserto quæ-

que millia hominum pavit? Nunquid Pater super mare pedibus ambulavit? Nunquid Pater oculos cæci nati aperuit? Nunquid Pater coram principibus Judæorum paralyticum pristinae sanitati restituit? Nunquid Pater hominem, aridam manum habentem, cunctis astantibus in templo curavit? Nunquid Pater mulierem fluxu sanguinis laborantem, turbis ignorantibus, deitatis suæ virtute sanavit? Et plura iis mirabiliora, quæ Dominum nostrum Jesum fecisse credimus; et credendo cognoscimus, et fatemur, quoniam qui paternum opus exsequitur, a paternis operibus alienus esse non creditur.

CAPUT XVI.

Ubi dicunt Patrem et Filium non esse unum Deum.

Si dixerint: Non est unus Deus, quia dicendo unum sumus, duos ostendis, non unum (*Joan. x, 30*).

Responsio. Excepta incarnatione Filii, quæ ab ipso pro nostra redemptione assumpta est, Pater, Filius et Spiritus sanctus unus dicitur Deus, et non divisus in tribus, ut ipse sacrilega **377** mente affirmare cõnaris, sed in tribus personis et nominibus, una probatur substantia deitatis, Zacharia propheta dicente: Erit Dominus in regem super universam terram, et in die illa erit Dominus unus, et nomen ejus unum (*Zach. xiv, 9*). Diem hanc quam propheta designat, futuri esse judicii nemo est qui nesciat. Requiro itaque a te ut hanc prophetae sententiam, quid sibi ipse velit, et ipse exponas. Quis igitur erit rex, quis Dominus unus, aut quis nomen deitatis sortitur ex tribus? Si Pater est, ipse solus unus dicitur Deus. Ab ipso ergo deitatis vocabulo Filius et Spiritus sanctus alieni, quod absit, a nobis fuisse probantur, quia scriptum est: In die illa erit Dominus unus, et nomen ejus unum? Si vero, ut est, unum nomen est Trinitatis: quid me persuades credere quod prophetas et apostolos non video prædicasse? Nam et Malachias solum Filium intinavit, quem humani generis creatorem unum Deum prophetica annuntiatione designavit: ipso dicente: Nonne Deus unus creavit vos? nonne Pater unus est omnium vestrum (*Malach. ii, 10*)? Et in Deuteronomio: Audi Israel; Dominus Deus tuus, Deus unus est (*Deut. vi, 4*). Et Apostolus: Nullus Deus nisi unus (*I Cor. viii, 4*). Et iterum: Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus (*Ephes. iv, 5*). Vel nunc advertite quia unus Deus non est divisus. In tribus personis et nominibus unus dicitur Deus, Apostolo attestante: Divisiones autem donationum gratiarum sunt, ait, idem autem spiritus: et divisiones ministracionum sunt, idem ipse Dominus; et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus (*I Cor. xii, 4*). Quid igitur est quod Filio derogare minime dubitasti? ut in eo quod dixit: Ego et Pater unum sumus (*Joan. x, 30*): duos nihilominus deos natura ab invicem et deitate diversos introducere coneris, et affirmare non metuis? ignorans quia cum sumus, dicit, personas distinxit, non deitatis substantiam separavit, ut et Sabellium unionem sectantem de-

strueret, et vos Arianos, qui unum in Trinitate abnolitis Deum, modis omnibus refutaret?

CAPUT XVII.

Declaratur dictum: Pater, clarifica Filium tuum.

378 Si autem dixerint quia ideo Filius minor est, quod Pater illum clarificaverit, pro eo quod scriptum est: Pater, clarifica Filium tuum (*Joan. xvii, 1*).

Responsio. Sicut Pater Filium suum clarificasse docetur, ita etiam Filius Patrem clarificasse præscribitur, evangelista dicente: Respondit Jesus et dixit: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me (*Joan. viii, 49*). Et ipse Filius ad Patrem: Clarifica Filium tuum, ut et Filius tuus clarificet te (*Joan. xvii, 1*). Et iterum: Ego te clarificavi super terram (*Ibid., 4*). Et ad discipulos: Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam, ut clarificetur Pater in Filio (*Joan. xiv, 13*). Et iterum: Nunc clarificatus est Filius hominis, et Deus clarificatus est in illo (*Joan. xiii, 31*). Et Isaias: Exaltabitur Dominus Sabaoth in judicio, et Dominus sanctus clarificabitur in illo (*Isai. v, 16*). Agnosce tandem, perfide, quoniam in quibus una est clarificatio virtutis, nulla interest discretio potestatis.

CAPUT XVIII.

Ubi dicunt proprie Filium non vidisse Patrem.

Si autem dixerint quod Filius non potest proprie videre Patrem, quia scriptum est: Deum nemo v. d. t. unquam (*Joan. i, 18*).

Responsio. Nunc igitur ad ipsius fontis originem redeamus, ex quo Filium Patrem semper videre potuisse, vel posse evidentioribus testimoniis de Veteris et Novi Instrumenti litteris doceamus, Salomone dicente: Et tecum sapientia, quæ novit opera tua, quæ adfuit tibi, cum faceres orbem terrarum, et ipsa novit quid sit placitum oculis tuis (*Sap. ix, 9*). Et Dominus in Evangelio: Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (*Luc. x, 22*). Et iterum: Deum nemo vidit unquam, nisi unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit (*Joan. i, 18*). Et iterum Judæis dicit: Vos non nostis eum, ego autem novi eum: quod si dixero quia non novi eum, ero similis vobis mendax (*Joan. viii, 55*). Item ibi: Qui ex Deo est, hic novit eum (*Ibid. 47*). Et iterum: Ego novi eum, quia ab ipso sum. Ecce docuimus, quia semper videt Filius Patrem, quomodo v. s. astruitis eum Patrem non posse videre?

CAPUT XIX.

Patrem Filio testimonium perhibere, quid sit.

Si enim dixerint, ideo minor est Filius Patre, quia Pater præbet testimonium.

Responsio. Si sereno sensu divinas recenscas Scripturas, invenies non solum Patrem Filio testimonium perhibentem, sed totam simul inseparabilem Trinitatem, Idem Domino protestante: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me Pater, qui misit me (*Joan. viii, 18*). Et iterum: Si ego testimonium perhibeo

de meipso, testimonium meum verum est, quia scio unde venio et quo vado (*Joan.*, viii, 14). Et de Spiritu sancto : Cum venerit Paracletus ille sanctus, Spiritus veritatis, ille testimonium perhibebit de me (*Joan.* xv, 26). Intendite, quæso, intendite, quoniam in quibus una testificationis virtus ostenditur, nullus ab alio neque potentior, neque inferior judicatur.

CAPUT XX.

Patrem invisibilem, Filium vero esse visibilem, quid sit.

Si tibi dixerint de eo, Pater major est, quia ipse invisibilis dicitur, Filius vero visibilis prædicatur.

Responsio. Sæpius ista jam diximus, quia secundum hominis formam Filius visibilis dicitur, secundum deitatis vero substantiam **380** invisibilis prædicatur. Paulo apostolo prædicante : O altitudo, inquit, sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus (*Rom.* xi, 53)! Et in *Isaia* : Cui similem æstimatis Dominum, aut cui similem æstimatis eum, cum sit ipse invisibilis (*Isai.* xi, 18)? Ait Apostolus : Mihi autem minimo omnium sanctorum data est gratia hæc in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Christo, qui omnia creavit (*Ephes.* iii, 8). Item ipse : Qui est, ait, imago Dei invisibilis. Et ad Colossenses : Ego Paulus minister, quia nunc gaudeo in passionibus, et adimpleo ea quæ desunt tribulationum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia, cui factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, mysterium Christi, quod absconditum fuit a sæculis et in generationibus (*Col.* i, 15). Item ibi : Ut consoletur corda eorum in caritate, in omnes divitias adimpletionis intellectus, in agnitionem mysterii Dei, quod est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (*Col.* ii, 2). Et in psalmo septuagesimo sexto (*Vers.* 20) : In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigiâ tuâ non cognoscentur. Et in Salomone : Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit (*Eccli.* i, 3)? Item ibi : Radix sapientiæ cui revelata est, et astutias illius quis cognovit (*Ibid.*, 6)? Item ibi : Disciplina sapientiæ cui manifestata est, et multiplicationem ingressus illius quis intellexit (*Ibid.*, 7)? Item ibi : Quoniam mirabilia sunt opera Domini solius, et gloriosa et absconsa, et operâ illius invisâ omnibus (*Eccli.* xi, 4). Ecce sicut Pater invisibilis est, ita etiam et Filius invenitur. Quomodo a vobis, in eo quod pro nobis carnaliter se videri dignatus est, Patre inferior judicatur?

CAPUT XXI.

Ego quæ sunt ei placita facio semper, quomodo declaratur.

Si tibi objecerint quod Filius de Patre dixerit : Ego quæ sunt ei placita facio semper (*Joan.* viii, 29).

381 *Responsio.* Si ad obsequium Filii volueritis redigere, quo dicatis eum Patri esse subjectum, nihilominus et de Patre simile profertis iudicium qui in Scripturis sanctis Filio etiam hoc modo docetur præbuisse obsequium, *Isaia* propheta dicente : Hæc

A dicit Dominus Christo meo Domino, cui tenui dexteram, et obedire faciam ante eum omnes gentes (*Isai.* xlv, 1) Item ibi : Ego ante eum præibo, et montes planos efficiam atque aperiâ ante eum portas, et civitates non claudentur (*Ibid.*, 2). Item ibi : Ego vocavi et adduxi eum, et prosperum iter ejus feci (*Isai.* xlviii, 15, 17). Et in psalmo centesimo tricesimo primo. Paravi lucernam Christo meo, inimicos ejus induam confusionem. Et in Evangelio : Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparet viam tuam ante te (*Marc.* i, 2). Et in *Habacuc* : Egressus est Dominus in salutem populi sui cum Christo suo (*Habac.* iii, 13). In iis ergo omnibus non tibi videtur Pater Filio obsequium præbuisse? pro quibus et am nefas est dicere Patrem posse Filio subjacere : quia paterna divinitas nec dando Filio, quæ sua sunt, aliquando sibi minuit, nec Filius accipiendo, quæ Patris sunt in melius quam fuerat, vel infectus naturam mutavit. Filius ergo ideo, quæ sunt Patri placita facit, quia contraria facere nescit.

CAPUT XXII.

Solum Patrem ab Apostolo affirmari immortalem.

Si tibi dixerint : In hoc Filius Patri non potest coæquari, quia solum Patrem Apostolus asserit immortalem.

Responsio. Filium secundum divinitatem immortalem semper fuisse, vel esse, divina ubique testantur eloquia. Salomone idipsum clarius affirmante : Immortalitas est in cogitatione sapientiæ, et amicitia illius delectatio bona (*Sap.* viii, 17). Item ibi : In operibus manuum sapientiæ honestas sine defectione, et in certamine sermonum ejus immortalitas, et vita æterna, in communicatione verborum ejus claritas perpetua (*Ibid.*, 18). Et Apostolus : Vivus est Dei sermo et efficax, et acutior omni gladio ancipiti (*Hebr.* iv, 12). Et in Actibus apostolorum : Annuntiamus vobis, ut ab **382** iis vanis convertamini ad Deum vivum, qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt (*Act.* xiv, 14). Et in Deuteronomio : Vivo ego, dicit Dominus, quia extollo in cælum manum meam, jurabo per dexteram meam, et dicam : Vivo ego in æternum, quia exacuo velut fulgur gladium meum; et detinebit iudicium manus mea, et eis qui oderunt me reddam (*Deut.* xxxii, 40). Qui vero æternus et immortalis divinis litteris intimatur, minueris a Patre substantiæ non nisi ab Arianorum perfidia judicatur.

CAPUT XXIII.

Psalmistæ locus declaratur : Dominus regit me, et nihil mihi deerit.

Si tibi dixerint quia propheta in persona Christi dixerit : Dominus regit me, ideo minor est Pater (*Psal.* xxii, 1).

Responsio. Quod a semetipso regatur Filius, et non ab alio, Michæam audi prophetam, per quem Deus Pater unici sui potentiam tali dignatus est promulgare sententia : Et tu, Bethleem, terra Juda, inquit, nequaquam minima es in millibus Juda : ex te enim prodiet Rex qui regat populum meum Israel (*Mich.* v, 2). Et in Apocalypsi : Agnus qui est in medio

throni reget eos, et ducatum illis præbebit ad vitæ fontes aquarum (*Apoc. vii, 17*). Et in libro Machabæorum : Ipse Pater noster, ipse Rex noster, ipse reget nos in sæcula. Flagellavit enim nos propter iniquitates nostras, sed iterum miserebitur nostri (*II Mach. vii, 32*). Et in psalmo quadragesimo septimo (*Vers. 15*) : Hic est Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi, et ipse reget nos in sæcula. Et in vigesimo septimo (*Vers. 9*) : Rege eos, et extolle illos usque in sæculum. Si enim Filius, ut ipsi suspicamini, a semetipso non regitur, frustra Rex dicitur, vel Regis Filius appellatur : quoniam nomen Regis et dignitatis non nisi a regendo alios comprobatur.

CAPUT XXIV.

Minorem Patrem Filio quemadmodum dicant Ariani, ex eo quod Christus tantum sit a diabolo in deserto tentatus.

383 Si tibi dixerint : Ideo Patri Filius non æquatur, quia ipse solus est a diabolo in deserto tentatus.

Responsio. Non enim divinitus Filii diabolicæ tentationi subjacuit, sed in sola carne tentatus est, quam de Virginis utero dignanter assumpsit, Apostolo attestante : In eo quod passus est obediens factus, tentatus est : nam potens est eis, qui tentantur, auxiliari (*Hebr. ii, 18*). Nam cum illi tentator diabolus diceret : mitte te deorsum, ita eum semel et iterum flagello suæ responsionis coercuit, dicens : Non tentabis Dominum Deum tuum : et, Dominum Deum adorabis, et illi soli servies (*Matth. iv, 7*). Hinc non ambigo et Jacobum dixisse Apostolum : Deus autem intentator malorum est (*Jac. i, 13*). Et in Evangelio : Tunc venientes ad Jesum Pharisei cum Herodianis dicebant : Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces : non accipis personam, aut cura tibi est de aliquo : licet nobis tributum dare Cæsari, an non ? Hoc autem dicebant, tentantes eum ut possent accusare eum (*Marc. xii, 14*), etc. Certissime, incredule, quia is tentationi subjacuit, quia a Judæis flagellari non abuit ?

CAPUT XXV.

Filium negant Ariani se proprie Deum nominasse.

Si autem dixerint : Ubi seipsum Filius Dei Deum proprie nominaverit.

Responsio. Hæc propositio vestra quam stulta sit et quam a ratione veritatis longius evagetur, etiam tardioris ingenii homines intelligunt ac refellunt : illi scilicet qui Dei Filium Deum **384** verum et verum hominem confitentur : Non enim quia carnem induit, Deus esse desiit, sed in homine vero Deus verus apparuit, Joanne apostolo attestante : Hic est verus Deus et vita æterna (*I Joan. v, 20*). Si vero ubi seipsum Filius Deum proprie nominaverit, desideras nosse, evangelico verbo condisce : Et rogabat eum vir, inquit, a quo dæmonia exierant, ut cum eo esset : dimisit autem eum Jesus dicens : Vade in domum tuam, et narra quanta tibi fecerit Deus. Ille autem abiit per universam civitatem prædicans quanta illi fecisset Jesus (*Luc. viii, 39*). Et iterum : Eduxit eum diabolus, et ostendit illi omnia regna terræ in momento temporis, et ait illi : Tibi dabo

potestatem hanc universam, et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, et cui voluero do illa : tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia. Respondit Jesus, et dixit illi : Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (*Matth. iv, 10*). Et rursum de leprosis mundatis dicit : Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, reversus est cum magna voce magnificans Deum, et cecidit ad pedes ejus, gratias agens, et hic erat Samaritanus. Respondens autem Jesus, dixit : Nonne decem mundati sunt : novem ubi sunt ? Non est inventus ex illis qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena (*Luc. xvii, 15*) ? Ecce ubi seipsum Deum Dei Filius nominavit, cui Deo is qui mundatus est gratias retollit revertens. Et iterum : Erat quidam homo in quadam

civitate, qui Deum non timebat, nec hominem reverebatur... Vidua quædam erat in illa civitate, quæ quotidie veniebat ad eum, dicens : Vindica me ab adversario meo, et nolebat per multum tempus : in se autem reversus dixit : Et si Deum non timeo, nec hominem reveor, tamen quia molesta est mihi valde hæc, vindicabo illam ne in novissimo veniens suggillet me. Respondens autem Jesus, dixit : Audistis quid iudex iniquitatis dicit ? Deus autem non faciet vindictam servorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis ? Amen dico vobis, quia faciet vindictam eorum cito (*Luc. xviii, 2*). Ideo totum textum parabolæ hujus posuimus, ut Filium ubi se Deum proprie nominavit docere possimus : non enim potest **385** Patri hæc sententia convenire, quoniam in iudicium Filius est venturus injurias servorum suorum vindicare. Et iterum Evangelista dicit : Et cum recubisset iterum, dixit discipulis suis : Scitis quid fecerim vobis, vos me vocatis magister et Domine, et bene dicitis : sum enim (*Joan. xiii, 12*). Et in Marco respondens Jesus, dixit : Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum illud Moyses, ab initio autem creaturæ masculinum et femininum fecit eos Deus (*Marc. x, 5*). Et iterum responderunt Judæi, et dixerunt : Nos de bono opere non te lapidamus, sed de blasphemia, quia cum sis homo, facis teipsum Deum (*Joan. x, 33*). Cum igitur seipsum Deum et Dominum appellat, quare illum vos minorem astruitis, et deitatem ejus more sacrilego denegatis ?

CAPUT XXVI.

Ubi dicunt Patrem Filium revelasse.

Si tibi dixerint : Ideo minor est Filius, quia Pater illum revelavit hominibus.

Responsio. In hujus revelationis mysterio Pater et Filius unum sunt : quia sicut Pater Filium, ita Filius Patrem pari divinitate naturæ mutuo se docentur mundo et hominibus revelasse, ipso Domino in Evangelio protestante : Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (*Luc. x, 22*). Et iterum : Notum feci eis nomen tuum, et notum faciam (*Joan. xvii, 26*). Et ut seipsum hominibus revelasse doceret, per Isaiam hæc testatus est, dicens : Palam apparui non quæ-

reutibus me, inventus sum ab his qui me non inter- A
 rugabant (*Jesai. lxxv, 4*). Et in Apocalypsi: Si quis
 mihi aperuerit ostium, intrabo ad illum, et cenabo
 cum eo, et manifestabo meipsum ei (*Apoc. iii, 20*).
 Et iterum: Hoc jam tertio manifestavit se Jesus di-
 scipulis suis ad mare Tiberiadis, cum surrexisset a
 mortuis (*Joan. xxi, 14*). Qui enim Patrem revelavit,
 et seipsum multis modis manifestasse testatus est,
 minor dici non potest.

CAPUT XXVII.

Patrem Filium tradidisse quemadmodum intelligatur.

386 Si tibi dixerint quod Pater tradiderit Fi-
 lium.

Responsio. Filius voluntarie dispensationem as-
 sumptæ carnis adimplens, semetipsum pro nobis tra-
 didisse, clara contestationis voce fideles suos per
 Apostolum docere dignatus est, ipso Apostolo pro-
 testante: Gratia vobis, inquit, et pax a Deo Patre
 et Domino Jesu Christo, qui dedit semetipsum pro
 peccatis nostris (*Gal. i, 3*). Et iterum: Quod autem
 nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei qui dilexit
 me, et tradidit seipsum pro me (*Gal. ii, 20*). Et ad
 Ephesios: Estote igitur imitatores Dei, sicut filii
 dilecti; et ambulato in caritate, sicut Christus dilexit
 nos et tradidit seipsum pro nobis (*Ephes. v, 1*). Item
 tibi: Diligite uxores vestras sicut Christus dilexit
 Ecclesiam suam, et semetipsum tradidit pro ea (*Ibid.*
 25). Et ad Timotheum: Unus enim Deus, unus et
 mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui
 dedit semetipsum redemptionem pro multis (*I Tim.*
 ii, 5). Et ad Hebræos: Si enim sanguis hircorum et
 cinis vitulæ aspersus sanctificat ad emundationem
 carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiri-
 tum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo
 (*Hebr. ix, 13*)? Item tibi: Habentes ergo, fratres,
 fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Jesu, qui
 dedicavit nobis viam recentem et viam per velamen,
 id est carnem suam, offerens seipsum pro nobis
 (*Hebr. x, 19*). Et in Joannis Epistola: In hoc cogno-
 vimus caritatem ipsius, quoniam ipse pro nobis ani-
 mam posuit (*I Joan. iii, 16*). Et in Isaiâ: Sanctifi-
 cate eum, qui tradidit animam suam pro nobis (*Isai.*
 lxxi, 12). Item tibi: Oblatus est, quia ipse voluit
 (*Ibid.*, 7). Et in Jeremia: Dedi dilectam animam
 meam in manus inimicorum ejus (*Jer. xii, 7*). Item
 Apostolus: Hoc enim semel fecit seipsum offerens
 (*Hebr. vii, 27*). Et iterum: Scimus quia Filius Dei
 venit, et carnem induit, et passus est. Et Petrus apo-
 stolus: Christus pro nobis passus est, relinquens
 nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus (*I Petr.*
 ii, 21). Et in Salomone: Penetrabo inferiores **387**
 partes terræ, et inspiciam dormientes, et illuminabo
 sperantes in eum (*Eccli. xxiv, 25*). Et ipse Dominus
 in Evangelio: Potestatem habeo ponendi animam
 meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam:
 nemo eam tollit a me, sed ego eam pono ex me (*Joan.*
 x, 18). Qui ergo seipsum tradidit, et animam suam
 propria potestate posuit et assumpsit, minor dici
 non poterit.

CAPUT XXVIII.

*De eo quod dicit Filius Patri: Transeat a me calix
 iste: sed non sicut ego volo, sed sicut tu vis.*

Si tibi opposuerint quod Filius dixerit Patri:
 Transeat a me calix iste, verumtamen non sicut ego
 volo, sed sicut tu.

Responsio. Ut autem Filius doceatur voluntarie
 passionis suæ calicem ebibisse, his testimoniis, si
 non piget, addisce, ipso in Psalmis canente: Quid
 retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?
 Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invo-
 cabo (*Ps. cxv, 12, 16*). Non enim prophetæ, aut cuilibet
 alteri hæc sententia poterit coaptari, qui seipsum in
 subsequenti versiculo, et servum dixit, et ancillæ Fi-
 lium nominavit: O Domine, inquit, ego servus tuus
 et filius ancillæ tuæ. Et in Evangelio discipulis dicit:
 Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobis-
 cum (*Luc. xxii, 15*). Item duobus filiis Zebedæi Joanni
 et Jacobo dixit: Potestis bibere calicem, quem ego
 bibiturus sum, et baptizari baptismo, quo ego bap-
 tizor (*Marc. x, 38*)? Diligenter attendite, quia bibitu-
 rus sum, ideo dixit, ne alterius diceretur jussione, et
 non voluntate propria id fecisse. Et Petro apostolo
 ait: Non sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum.
 Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam il-
 lum (*Joan. xviii, 11*)? Hunc igitur calicem, si non
 voluntarie Dominus ebibisset, ut veniret utique mi-
 nime desiderasset, sed quia eundem voluntarie bibit,
 ideo nec trepidavit, nec abnuvit.

CAPUT XXIX.

Ubi Filius Patrem rogasse dicitur.

388 Si tibi dixerint: Idcirco minor est Filius,
 quia Patrem rogasse dicitur.

Responsio. Si is qui rogat minor est illo quem ro-
 gat, ergo Deus, qui per prophetam populum suum
 rogasse præscribitur, populo inferior comprobatur.
 Michæa propheta dicente: Populus meus, quid feci
 tibi, aut in quo molestus tibi fui? responde mihi.
 Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servitutis
 liberavi te, et misi ante faciem tuam Moysen, Aaron
 et Mariam in professione: Populus meus, mentem-
 rogo, quid cogitaverit adversum te Balach rex Moa-
 bitarum, et quid responderit ei Balaam propheta
 filius Beor de Sethim (*Mich. vi, 3*). Ut autem mani-
 festaret Dominus pro quibus Patrem sæpius peroras-
 set, in Evangelio approbat dicens: Pater sancte, non
 pro his tantum rogo, id est pro discipulis, sed et pro
 his qui per verbum eorum credituri sunt in me
 (*Joan. xvii, 20*). Et iterum: Pater sancte, conserva
 eos in nomine tuo (*Ibid.*, 11). Nam cum ei leprosus
 ille dixisset: Domine, si vis potes me mundare, non
 expectavit Filius rogare Patrem ut sanaretur infir-
 mus, sed suam voluntarie impartens medicinam,
 solo tactu curavit eum, in quo tantum ut curaretur
 fidem invenit, dicens ei: Volo: mundare (*Matth. viii,*
 5). Item dum eum cæci pro obscuritate sui luminis
 perorassent, ut visum reciperent, non ad potioris
 Patris auctoritatem curam distulit, sed secundum
 fidei meritum orbis extinctos et perniciosa olim

obscuritate contactos, spontanea voluntate ad lucem suae cognitionis adduxit, dicens eis : Secundum fidem vestram fiat vobis (*Matth. ix, 29*). Daemonium etiam, cujus nomen propter consortium multitudinis Legio fuerat, non rogato Patre excludit, sed propria imperans potestate fugavit, et ab eis rogatus, in porcos ire permisit (*Marc. v, 9*). Item muto et surdo spiritui imperiali voce denuntians, illico ut audivit discessit, **389** et non dicit : Rogo Patrem ut exeat, sed, Ego tibi praecipio ut abscedas : Surde, inquit, et mute spiritus, ego tibi praecipio ut exeat ab eo, et amplius non introeat in eum (*Marc. ix, 24*). Audi adhuc eum qui dixit *Rogo* : quemadmodum tanquam Patri imperans dicit alio Evangelii loco : Pater, volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum (*Joan. xvii, 24*). Filius deinde qui pro sibi credentibus in homine constituto, ut ante jam dictum est, Patrem rogavit. Nunquid Patrem pro seipso rogaret? Omnino non habuit, quoniam non fuit in illo persona debilis vel infirma, quae per deprecationem mereretur percipere medicinam : nam si Filius, ut astruitur, Patre minor fuisset, talia utique non diceret, quoniam qui potiori, volo dicit, inferior esse non potest.

CAPUT XXX.

Pater Filium exaltasse dicitur, et nomen illi super omne nomen dedisse.

Si autem dixerint quod Pater Filium suum exaltavit, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.

Responsio. Qui enim secundum Scripturae sanctae seriem semetipsum exaltasse docetur, in nullo Patri, ut jam saepius diximus, inferior judicatur. Propheta in psalmo centesimo nono (*Vers. 7*) canente : De torrente, inquit, in via bibit, propterea exaltabit caput. Et in psalmo nono (*Vers. 33*), de eodem Ecclesia dicit : Exsurge, Domine, exaltet manus tua. Et in psalmo quadragesimo quinto (*Vers. 11*), per prophetam idem Dominus concionatur, et dicit : Exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra. Isaias quoque paria contestans loquitur, dicens : Et oculi excelsi humiliabuntur, et cadent, et exaltabit Dominus solus in die illa (*Isai. ii, 11*). Filius igitur in natura deitatis a Patre non legitur exaltatus, sed is exaltatus est, et nomen super omne nomen accepit, qui de Virginis utero carne assumpta, Deus et homo natus apparuit.

CAPUT XXXI.

Quando dicunt Filium a Patre a mortuis suscitatum.

390 Si autem apposuerint quod Pater Filium suum a mortuis suscitaverit.

Responsio. Quemadmodum praecedenti disputatione a semetipso Filium docuimus exaltatum, ita etiam nunc docuimus eum a semetipso a mortuis suscitatum, David in psalmo tertio (*Vers. 6*) comprobante : Ego dormivi, et somnum cepi, quoniam Dominus suscepit me. Diligenter attende, quia Ego surrexi dixit, non autem ait, Ego dormivi et ab alio resuscitatus apparui. Et in Jeremia : Inebriabo animam esurientem, et animam esurientem implebo : propter hoc

A surrexi, et somnus meus dulcis mihi factus est (*Jer. xxxi, 25*). Et in Actibus apostolorum : In die qua apostolus elegit per Spiritum sanctum praedicare Evangelium, quibus etiam exhibuit se ipsum vivum post passionem suam in multis argumentis apprensus eis et docens de regno Dei (*Act. i, 3*). Et Amos propheta ait : Qui constituit super caelos ascensionem suam, et pollicitationem in terra firmavit (*Amos. ix, 6*). Et Apostolus : Christus surgens a mortuis, jam non moritur, mors ei ultra non dominabitur (*Rom. vi, 9*). Item ipse : Tradidi enim vobis in primis quae Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas (*I Cor. xv, 3*). Et ad Timotheum : Memoro esse Christum Jesum resurrexisse a mortuis ex semine David (*II Tim. ii, 8*) ; et psalmo cxxxviii (*Vers. 18*) : Surrexi et adhuc tecum sum. Et in Evangelio : Surrexit Dominus vere, et visus est ab eis (*Luc. xliii, 24*). Et angeli mulieribus : Non est hic, resurrexit enim sicut dixit (*Matth. xxviii, 6*). Et ipse Dominus : Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur in manibus hominum peccatorum ; et tradent eum gentibus ad illudendum et crucifigendum, et tertia die resurget (*Matth. xx, 18*). Et iterum : Ego sum resurrectio et vita (*Joan. xi, 25*). Qui hominem resuscitavit a mortuis, et resurrectionem vitae se esse perdocuit, non caret potentia deitatis.

CAPUT XXXII.

Ubi dicunt quod non de Deo, sed ex Deo exierit Filius.

391 Si tibi dixerint : quia ideo minor est Filius, quia non de Deo, sed ex Deo se probavit esse.

Responsio. Sive enim ex Deo, sive de Deo Filius dicitur exisse, detrimentum aliquod ipsius ineffabili deitati non potest provenire, ipso in Evangelio attestante : Ego a Deo Patre exivi, et veni (*Joan. xvi, 27*). Et in Epistola Joannis apostoli : Qui natus est de Deo, ait, non peccat (*I Joan. iii, 9*). Et in Evangelio Pharisaei interrogantes dicebant : Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister : nemo potest haec signa facere quae tu facis, nisi fuerit Deus cum illo (*Joan. iii, 2*). Agnosce, quoniam qui se ipsum de Deo ; et non ex Deo, ut ipse calumniaris, fatetur exiisse, nec inferior judicatur, neque ab aequitate paternae potentiae separatur.

CAPUT XXXIII.

Non esse bonum nisi solum Deum.

Si tibi opposuerint quod ipse Filius dixerit : Quid me dicis bonum? non est bonus, nisi unus Deus.

Responsio. Quis malum iudicet, qui se ipsum pastorem bonum pronuntiet? Aut quis inaequalem Patri affirmet, qui se unum cum Patre esse demonstrat. Ego sum, ait, pastor bonus. Et David in persona Patris Filium intimantis, in psalmo quadragesimo quarto dicit : Eructavit cor meum verbum bonum. Et Jeremias : Bonus est Dominus eis qui sustinent eum, et in die tribulationis agnosceat eos qui timeant eum (*Thren. iii, 25*). Et ipse Dominus : An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum (*Matth. xx, 15*)? Et in psalmo centesimo octavo decimo (*Vers.*

68) : Bonus es, Domine, et in bonitate tua doce me justificationes tuas. Et Apostolus : Quoniam bonus odor Christi sumus, in his qui salvi fiunt, et in **392** his qui pereunt (*II Cor. II, 15*). Vides quia non caret bonitate, qui omnem in se divinitatis continet plenitudinem.

CAPUT XXXIV.

Declaratur hoc quod dicitur in Apostolo : Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.

Si dixerint illud quod idem Filius dixerit : Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.

Responsio. Filium verum esse, ut Pater est, prophetis evangelicisque vocibus comprobamus, Isaia dicente : Servientibus vero mihi vocabitur nomen novum, quod benedicetur super terram, et benedicent Deum verum, et qui jurant super terram, jurabunt in Deum verum (*Isai. LXV, 15*). Et in Salomone : Verebuntur eos, quos putant deos a quibus exterminabuntur, videntes illum, quem olim negabant, Deum verum agnoverunt (*Sap. XII, 27*). Et in psalmo : Veritas de terra orta est, et justitia de caelo prospexit (*Psal. LXXXIV, 19*). Et Dominus in Evangelio : Ego sum via, veritas et vita (*Joan. XIV, 6*). Et ibi ad Patrem : Sermo tuus veritas est (*Joan. XVII, 17*). Et in Epistola Joannis apostoli : Scimus, ait, quod Filius Dei venit, et dedit nobis intellectum ut sciamus quod est verum, et simus in vero Filio ejus Jesu Christo. Ille est Deus verus, et vi a aeterna (*I Joan. V, 20*). Ex hoc itaque debes Patris et Filii unitatem agnoscere, quoniam sicut Patrem, ita etiam Filium Scriptura divina Deum verum non desinit praedicare.

CAPUT XXXV.

Uti dicitur : Pate a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam.

Si tibi opposuerint quod in psalmo dicitur : Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae (*Psal. II, 8*).

393 *Responsio.* Cum omnia visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates a Filio antequam essent exierunt, quam haereditatem dicitis postulando Filium a Patre accepisse, monstrate, cum ipse in Evangelio dicat : Omnia mea tua sunt, et tua omnia mea sunt (*Joan. XVII, 10*). In libro etiam, quo Esther historia continetur, ita scriptum esse comperimus : Ego audiui, inquit, in libris meis, Domine, quia tu assumpsisti tibi Israel ex omnibus gentibus in haereditatem aeternam (*Esth. XIV, 5*). Nonne dicitur in octuagesimo octavo psalmo (*Vers. 12*) : Tui sunt caeli et tua est terra ; orbem terrarum et plenitudinem ejus tu fundasti ? Nonne de ipso in tricesimo secundo dicitur psalmo (*Vers. 12*) : Populus quem elegit Dominus in haereditatem sibi ? Nonne ipse dixit in psalmo quadragesimo nono (*Vers. 10*) : Meae sunt omnes bestiae silvae, pecora in montibus et boves, cognovi omnia volatilia caeli, species agri mecum est : si esuriero non dicam tibi :

Meus est enim orbis terrae et plenitudo ejus. Nonne de ipso in septuagesimo primo dicitur psalmo (*Vers. 8*) : Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrae. Ut cum haec omnia Filius suus esse prophetica annuntiatione signaverit, vos nunc ostendite quam aliam haereditatem a Patre potuit Filius postulando accipere.

CAPUT XXXVI.

Ubi dicitur Patrem sanctificasse Filium.

Si tibi objecerint quod in Evangelio de se Filius dixerit : Quem Pater sanctificavit, et misit in hunc mundum (*Joan. X, 36*).

Responsio. In deitatis sanctificatione Pater et Filius unum sunt, quod etiam Apostoli testimonio comprobatur : Qui sanctificat et qui sanctificantur, inquit, ex uno omnes (*Hebr. II, 11*). Ut a semetipso sanctificatum Filium doceamus, ipsius ex Evangelio testimonium adhibeamus, ait : Misi eos in hunc mundum, et pro eis sanctificavi meipsum (*Joan. XVII, 18*). Et rursum in psalmo quadragesimo **394** quinto (*Vers. 5*), de templi corporis ejus sanctificatione canit et dicit : Sanctificabit tabernaculum suam Altissimus ; Deus in medio ejus non commovebitur. Et ut hanc sanctificationem opus commune Trinitatis esse perdoceam, Apostoli profero in hanc defensionem sententiam : Sed haec quidem fuisti, inquit, sed abluisti esis, et sanctificati estis, et justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi et Spiritu Dei nostri (*I Cor. VI, 11*). Respice tandem qui haec astruit, quoniam qui semetipsum sanctificavit, alterius sanctificatione non eguit.

CAPUT XXXVII.

Ubi dicitur : Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis.

Si autem tibi objecerint illud ubi dictum est : Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis (*Psal. CIX, 1*) ; vel illud Apostoli : Constituens illum ad dexteram suam (*Ephes. I, 20*).

Responsio. Filium ad dexteram Patris non alterius jussione sedisse, sed propria potestate, ex his testimoniis divina auctoritate fundatis veritatem agnosce, Paulo apostolo praedicante : Gerens quoque omnia verbo virtutis suae, purgatione peccatorum a se facta, sedit ad dexteram majestatis in excelsis (*Heb. I, 3*). Et iterum : Non enim in manu fabricae sancta introiit Jesus, quae est allegoria verborum, sed in ipsum caelum apparuit a dextris Dei (*Heb. IX, 24*). Et iterum : Curramus ad propositum nobis praemium agonis, respicientes ad principem fidei perfectorem Dominum, qui proposito gaudio sustinuit crucem, contemnens confusionem crucis, in dextera throni sedit (*Heb. XII, 1*). Et in Apocalypsi : Qui vicerit, dabo illi ut sedeat mecum in sede mea, sicut ego vici, et sedi cum Patre meo in sede illius (*Apoc. III, 21*). Et in psalmo nono (*Vers. 5*) : Quoniam fecisti judicium meum et causam meam, sedisti super thronum qui judicas aequitatem. Respice diligenter quae ab Apo-

stolo superius dicta sunt : Purgatione a se facta sedit ad dexteram Dei (*Hebr. 1, 3*) * finem facit. Rursus*.

CAPUT XXXVIII.

Ubi dicunt Filium a Judæis irrisum et in cruce suspensum.

395 Si tibi dixerint : Ideo minor est, quia ipse Filius suspensus a Judæis irrisus est.

Responsio. ** Inseparabilis esset Filio, nec injuriam pertulit, nec passioni subjacuit, sed sola assumpta caro suspensa est cruci, quæ a Judæis et teneri potuit et ligari. Proinde Filius Dei ut homo suspensus, in cruce irrisus est; ut Deus autem sedens in cælo impios irrisurus est, Psalmista dicente : Qui habitat in cælis deridebit eos, et Dominus subsannabit eos (*Psal. 2, 4*). Ut homo mortem timuit, ut Deus autem mortuos suscitabit, ipso dicente : Sicut Pater suscitavit mortuos, et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificavit (*Joan. 5, 21*). Ut homo consputus est, ut Deus autem de sputo suo cæcum illuminare dignatus est, Evangelista dicente : Exspuit in terra, et fecit lutum de sputo, et linivit super oculos ejus (*Joan. 9, 6*), etc. Ut homo spinis coronatus est, ut Deus autem corona speciei appellatus est, Isaia propheta dicente : Erit Dominus corona speciei, quæ complexa est residua populi sui (*Isai. 28, 5*). Ut homo flagellatus est, ut Deus autem nihil eorum perpessus est, propheta dicente : Non accedent ad te mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo (*Psal. 91, 10*). Ut homo lapis cæsus est, ut Deus autem aquas pugillo, et omnem cæli ambitum palmo comprehendit, Isaia dicente : Quis mensus est pugillo aquas, et cælos palmo ponderavit (*Isai. 40, 12*)? Ut homo tristitiam pertulit, ut Deus autem mœsis et omni tribulatione confectis consolationem attribuit, Paulo apostolo dicente : Sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra (*II Cor. 1, 5*). Ut homo felle et aceto potatus est, ut Deus autem terram fluentem lacte et melle populo dare dignatus est, libro Deuteronomio protestante : Cum autem induxerit te Dominus Deus

396 tuus in terram fluentem lacte et melle, cave tibi ne cum manducaveris et saturatus fueris, obliviscaris nominis Domini Dei tui (*Deut. 10, 16*). Ut homo a Joanne in Jordane baptizandus advenit, ut Deus autem in Spiritu sancto discipulos baptizavit, ipso dicente : Vos autem in Spiritu sancto baptizabimini, quem et accepturi estis (*Act. 1, 5*). Et Joannes Baptista : Veniet fortior me, qui vos baptizet in Spiritu sancto et igne (*Luc. 3, 16*). Ut homo a diabolo in deserto tentatus est, ut Deus autem eundem diabolum increpavit, ipso dicente : Vade retro, Satanas, non tentabis Dominum Deum tuum (*Matth. 4, 10*). Ut homo esuriit, ut Deus autem de quinque panibus quinque millia hominum saturavit. Ut homo sitiens a Samaritana muliere paucillum aquæ libere postulavit; ut Deus autem fontem aquæ vivæ æternæ erigentibus propinavit, ipso dicente : Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum, qui autem biberit de aqua quam

* Hic desunt nonnulla.

A ego dabo ei, non sitiet in æternum (*Joan. 4, 13*). Ut homo amicum suum Lazarum flevit; ut Deus autem pro se patientium lacrymas misericordiæ penicillo absterget, Apocalypsi protestante : Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum (*Apoc. 21, 4*). Ut homo vestimenta ejus sorte divisa sunt; ut Deus autem populo suo in sortem terram reprobationis dare dignatus est, Psalmista dicente : Et ejecit a facie eorum gentes, et sorte distribuit illis terram in funiculo hæreditatis (*Psal. 137, 5*). Ut homo dormivit, ut Deus autem nunquam corporali somno subjacuit, propheta dicente : Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui custodit Israel (*Psal. 120, 4*). Postremo ut plurima prætermittam, ut homo mortuus est, et in sepulchro positus requievit; ut Deus autem tertio die resurgens a mortuis : quadagesimo die ad cælum conscendit, et post decem dierum spatium, Spiritus sancti promissionem discipulis misit. Agnosce tandem, hæretice, quis ille sit qui crucis injuriam pertulit, et quis eam in assumpto homine positus sentire non potuit.

CAPUT XXXIX.

Ubi dicunt Patrem in carnem conversum, et de Virgine cum Filio natum.

397 Si tibi dixerint : Si Pater et Filius unum sunt, ergo et Pater in carnem conversus, ad virginem venit, et cum Filio natus apparuit.

Responsio. Nos Verbum Patris dicimus carnem factum, non Patrem in carnem esse conversum, aut secundum vos in diversa mutatum, evangelista dicente : Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan. 1, 14*). Ipsum Verbum Pater misit, et sanavit nos. Ipsum Verbum eructavit ex corde. Ipso Verbo cæli firmati sunt, quorum virtus ex spiritu oris ejus perpetuo fundata manet. Ipse servi formam induit, in qua Patri obediens fuit, et Judæorum opprobria toleravit : Deus enim impassibilis est, quia corporeus non est, sed sola caro assumpta pertulit passionem quæ angelica annuntiatione contenta adlevit in Virgine, Gabriele angelo dicente : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei (*Luc. 1, 35*). Qui enim Filius est, Pater utique non est : quoniam nemo sui et Pater et Filius dici potest. Et si in persona Patris propheta dicit : Invocabit me, et exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, et eripiam eum (*Psal. 115, 15*), dispensationem unitatis ostendit : nam divinitas Patris, et Filii, quæ una est, passionis vitio subjacere non potuit.

CAPUT XL.

Ubi dicunt Filium non habere præscientiam futurorum.

Si dixerint : Filius Dei non habuit præscientiam futurorum, pro eo quod immundo spiritui dixerit : Quod nomen est tibi? **398** et quod tempus est ex quo ei hoc accidit?

Responsio. Filium Dei præsentiam futurorum ignorare non posse ex divina auctoritate agnosce, Jere-

** Et hic quoque deest aliquid.

ma propheta dicente : Ego sum Dominus scrutans A
 corda et probans renes, ut dem unicuique secundum
 vias ejus, et secundum fructum studiorum ejus (*Jer.*
xvii, 10). Et Isaias : Dominus novit cogitationes sapien-
 tium, quoniam vanæ sunt (*Isai. lv, 8; Psal. xciii, 11*).
 Paulus autem apostolus eadem dicit ad Hebræos : Vivus
 est enim sermo Dei et efflcax, et acutius super omnem
 gladium acutum, et penetrans usque ad divisionem
 animæ, et spiritus, et cogitationum, et medullarum
 omnium, et iudex cogitationum cordis, et non est in
 sæculo fabrica aliqua abscondita a conspectu ejus
 (*Hebr. iv, 4, 5*). Ait et ipse : Cum venerit Dominus
 et illuminaverit abscondita tenebrarum, et manifesta-
 verit cogitationes cordis, et tunc laus erit unicuique
 a Deo (*I Cor. iv, 5*). Et in Salomone : Si autem dixe-
 ris, Nescio hunc, scito quoniam Dominus corda om-
 nium novit (*Eccli. xxiii, 27*). Et ibi : Oculi Do-
 mini multo amplius lucidiores sunt sole : circum-
 inspicunt omnes vias hominum, et profundum abyssi,
 et hominum corda intuentur, et absconditas partes
 (*Ibid., 28*). Et in Regnorum : Recedant vetera de ore
 vestro, quoniam scientiarum Dominus est (*I Reg.*
ii, 3). Et in Machabæorum : Deus mundi creator,
 formator hominis, qui omnem scrutatur actum et
 originem, ipse vobis spiritum et vitam iterum cum
 misericordia reddet (*II Mach. vii, 23*). Et Evangeli-
 sta : Ipse autem Jesus non credebatur semetipsum
 eis, eo quod ipse nosset omnes, et quia opus non
 erat, ut quis testimonium perhiberet de homine :
 ipse enim sciebat quid esset in homine (*Juan. ii, 24*).
 Et Jeremias sic dicit : Dominus, qui fecit cælum et
 terram, nihil occultare potest a me, quia ego facio
 misericordiam in millia, et reddo peccata patrum in
 filios eorum post eos (*Jer. xxxii, 18*). Et ibi : Et fa-
 ctus est sermo Domini ad me dicens : Ego Dominus
 Deus universæ carnis ; nunquid aliquid a me occultat-
 ur (*Ibid., 27*) ? Et in Daniele : Deus æternus qui
 occulorum es cognitor, qui nosti omnia antequam
 nascantur, tu scis quia falsum testimonium hi dicunt
 adversum me (*Dan. xiii, 42*). Et Apostolus ad Ro-
 manos : In die qua judicabit Deus occulta hominum
 secundum 399 Evangelium meum per Jesum Christum
 (*Rom. ii, 16*). Qui corda et actus hominum
 perscrutatur, et in lucem adducet, præsentiam futu-
 rorum ignorare non potest.

CAPUT XLI.

Ubi dicunt Filium Patri subjectum.

Si forte objecerint quod Filius subjectus est Patri,
 quia scriptum est : Tunc et ipse subjectus erit ei qui
 illi omnia subjecit (*I Cor. xv, 28*).

Responsio. Ut autem agnoscat Dei Filium uni-
 versa sibi propria potestate subdidisse, Petrum au-
 dite apostolum de hoc ipso latius prædicantem. Ali-
 quando, inquit, in diebus Noe, quibus adhuc exspe-
 ctabat Dei patientia, cum fabricaretur arca, in quam
 introierunt pauci, id est octo animæ tantum salvæ
 factæ sunt per aquam. Quod et vos nunc simili forma
 baptismi salvos facit, non carnis depositio sordium,
 sed conscientia bonæ interrogatio in Deum, profe-

ctus in cælis subjecit sibi angelos et potestates, et
 virtutes (*I Petr. iii, 20-22*). Et Paulus apostolus :
 Cum evacuaverit omnem principatum, et omnem
 potestatem, et virtutem, et dominationem, oportet
 illum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub
 pedibus suis (*I Cor. xv, 24*). Et ad Philippens :
 Nostra enim conversatio in cælis est : unde Salvo-
 rem exspectamus Dominum Jesum Christum, qui
 transfigurabit corpus humilitatis nostræ conformans
 corpori claritatis suæ, secundum suam voluntatem,
 ut possit sibi subijcere omnia (*Philipp. iii, 20*). De
 hoc ipso et David in psalmo sexagesimo septimo
 (*Verſs. 19*) agnosce dicentem : Ascendit in cælum,
 captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.
 Et in Epistola Judæ apostoli : Angelos quoque, in-
 quit, qui dereliquerunt suum principatum, catenis
 igneis ligans, et tenebrosis carceribus retrudens, re-
 servavit futuro judicio puniendos (*Judæ, 1, 6*). Ex his
 igitur agnosce Dominum, quoniam subjectio Filii non
 est deitatis, sed carnis, cui dum in fine sæculi sub-
 jecta fuerint universa humani generis vitia, et absor-
 pta 400 fuerit mors in victoria, tunc et ipse homi-
 nis Filius subijciendus dicitur Patri, non in deitatis
 natura, sed in hominis assumpti substantia.

CAPUT XLII.

Ubi dicunt, diem judicii Filium scire non potuisse.

Si autem opposuerint quod Filius in Evangelio
 dixerit : De die autem et hora nemo scit, neque
 angeli cælorum, neque Filius, nisi Pater solus (*Matth.*
xxiv, 36).

Responsio. Filius itaque non potest diem judicii
 ignorare, de qua discipulos suos ante visus est pa-
 terna admonitione instruere : Cum videritis, inquit,
 prælia et opiniones præliorum, videte ne turbemini :
 oportet enim hæc fieri, sed nondum finis (*Matth.*
xxiv, 6). Item ibi : Sicut enim exit fulgur ab oriente,
 et paret usque ad occidentem, ita adventus Filii ho-
 minis (*Ibid., 27*). Et Zacharias : Ecce veniet Domi-
 nus meus, omnesque sancti cum eo, et in die illa
 non erit lux, sed frigus et gelu : et dies hæc, quæ
 nota est Domino (*Zach. xiv, 5*). Et in Salomone :
 Quid sapientia locupletius, quæ omnia operatur ?
 Et si sensus operatur, quis horum videtur esse artifex ?
 sed si justitiam quis diligit, labores ejus magnas ha-
 bent virtutes : sobrietatem enim et prudentiam docet,
 justitiam et virtutem dat credentibus sibi, quibus
 nihil utilius est in vita hominibus. Sed si multitudi-
 nem scientiæ quis desiderat, notam faciet : scit præ-
 terita, et futuri præsaga est : scit versutias sermo-
 num, et solutiones argumentorum, signa et prodigia
 scit antequam fiant, et finem temporum et sæculo-
 rum non ignorat (*Sap. viii, 5-8*). Et Lucas evange-
 lista : Interrogaverunt eum Pharisei, et dixerunt ei :
 Quando veniet regnum Dei ? Respondit eis et dixit :
 Non veniet regnum Dei cum observatione, neque di-
 cent : Ecce hic, aut ecce illic : ecce enim regnum
 Dei intra vos est. Et ait ad discipulos suos : Venient
 dies, quando desideretis unum diem videre Filii ho-
 minis, et non videbitis : et dicent vobis, Ecce hic,

aut ecce illic. Nolite ire, neque sectemini : nam sicut fulgur coruscans de cœlo, in ea **401** quæ sub cœlo sunt fulget, ita erit adventus Filii hominis in die sua (*Luc. xvii, 20-24*). Si dies hæc ipsius est, quomodo vos eum dicitis scire non potuisse, vel posse quod summus est? *

CAPUT XLIII.

Ubi dicunt Filium Verbum brevium nuncupatum, vel factum.

Si autem dixerint, quia Filius in eo minor est quia de eo propheta dixit : Verbum brevium faciet Dominus in universo orbe (*Rom. ix, 28*).

Responsio. Verbum brevium quod Dominus faciet super terram, non imminutionem deitatis in Filio Dei significat, sed dispensationem susceptæ carnis annuntiat, in qua dispensatione non solum Patri hominis filium, sed etiam angelis legitimus minoratum, Paulo apostolo protestante : Eum autem qui modice et minus quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum (*Heb. ii, 9*). Et infra : Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens : Nuntiabo momentum tuum fratribus meis ; in medio Ecclesiæ laudabo te (*Ibid., 11*). Et in psalmo octavo (*Vers. 6*) : Minorasti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum. Et ut Verbum Dei Patris brevium non esse in Filio doceamus, ex Isaïæ prophetæ volumine sententiam approbamus : Nunquid abbreviatus factus est sermo meus, aut parvus, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum, dicit Dominus omnipotens (*Isai. l, 2*)? Et iterum : Hæc dicit Dominus Deus omnipotens : Nunquid abbreviata est manus mea, ut salvare non possit (*Isai. lxx, 1*)? Aut non potest vivificare cor humilium et spiritum contritorum. Et ut brachium Patris quæ manus est, Filium esse doceret, intulit dicens : Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, et videbunt omnes fines terræ salutare ejus (*Isai. lxx, 10*). Nam et in novissimo tempore hic sensus non inaniter poterit coaptari, in quo tempore Dominus **402** pro redemptione nostra carnem suscipiendo advenit, ut et illum qui habebat mortis imperium sua morte destrueret, et eos quos in tenebris et umbra mortis captivos subegerat, virtute suæ potentie in ipso parvo et exiguo temporis spatio liberaret. De hoc etiam exiguo tempore discipulos instruerebat, dum eos in lucem, cum adhuc tempus haberent, incedere proponebat. Pueri, inquit, novissima hora est ; cum lucem habetis, ambulate in luce, ne vos tenebræ comprehendant (*Joan. xii, 35*) Et in *Canonicis* : Filioli, novissima hora est (*I Joan. ii, 18*). Et unde scimus quia novissima hora est? quia multi pseudoprophetae exierunt in hunc mundum. Et Paulus apostolus : Tempus enim breve est (*I Cor. vii, 29*). Et iterum : Præterit enim figura hujus mundi (*Ibid., 31*). Et iterum : Omnia hæc ad correctionem nostram facta sunt, in quos finis sæculorum obvenit (*I Cor. x, 11*). Nam et Dominus in ipsa Oratione dominica brevium omnem sermonem, dum nos a multiloquio prohibens, omnia docuerit quæ pertineant ad salu-

tem : Cum oratis, inquit, nolite multum loqui (*Matth. vi, 7*). Et infra : Vos autem cum oratis, dicite : Pater noster, qui es in cœlis (*Ibid., 9*), etc. Non enim propheta Filium Dei in hoc capitulo minoratus designavit in verbo, quoniam ita in prophetis retro tempore loquebatur : qui etiam nunc per apostolos et apostolicos viros novissimo tempore loquitur : Ego sum, inquit, qui loquebar in servos meos prophetas : ecce adsum (*Jerem. vii, 2^a*). Et alius propheta : Sicuti est ab initio, ita usque in sæculum, neque adjectum est ei, neque minue:ur illi, quoniam ipse est Dominus creaturæ suæ. Ecce quale verbum brevium fecit Dominus in orbe terrarum, non qui, ut vos putatis, inferiorem Patri intimaret hominibus Filium, sed qui novissimum ejus annuntiaret adventum.

CAPUT XLIV.

Ubi dicunt Filium non de Patris substantia natum.

Si autem dixerint : Filium non de paterna substantia natum, sed de alia substantia generatum.

403 *Responsio.* Nos quoque qui unius substantiæ Patrem et Filium confitemur, de substantia Dei Patris Filium esse divina auctoritate docuimus, Jeremia propheta dicente : Super montes accipite planctum, et super semitas deserti lamentationem, quia defecerunt, eo quod non sint homines, quia audire noluerunt vocem substantiæ meæ, a volucribus cœli usque ad jumenta mente exciderunt (*Jerem. ix, 10*). Item ibi : Quis stetit in substantia Domini, et videbit verbum Dei? quis aurem præbuit et audivit (*Jerem. xxiii, 18*)? Et ibi : Si stetissent in substantia mea, et si audissent verba mea, et si docuissent populum meum, averterem eos a studiis eorum pessimis (*Jerem. xxiii, 22*). Et Apostolus : Cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus (*Hebr. i, 3*). Item ipse : Participes eum facti sumus, initium substantiæ ejus firmum retineamus (*Hebr. iii, 14*). Et in Salomone : Substantia mea dulcedo mea est (*Sap. xvi, 21*). Ex hoc tandem agnosce quoniam qui Dei Patris substantia nuncupatur, ab eadem alienus esse non creditur.

CAPUT XLV.

Ubi dicunt minorem esse Filium, quia per eum Patri gratiæ referuntur.

Si tibi dixerint : Ideo minor est Filius, quia per ipsum Deo Patri gratiæ referuntur.

Responsio. Ex hoc quippe apostolico, unde hoc videmini ponere testimonium, ex ipso et nos absque filii nomine eundem ipsum sæpenumero Deo Patri gratias retulisse probamus, ipso Romanæ Ecclesiæ scribente : Gratias autem Deo, inquit, quia fuistis servi peccati (*Rom. vi, 17*). Et infra : Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ. Et ad Corinthios : Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum (*I Cor. xv, 57*). Item ibi : Deo autem gratias, qui semper nos triumphare facit in Christo (*II Cor. ii, 14*). Et ad Ephesios : Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi (*Ephes. iii, 14*). Et ad Colossenses : **404** Confortati secundum potentiam gloriæ ejus in omnem patientiam et longanimitatem : cum

gaudio gratias agentes Deo et Patri (*Col. 1, 11*). Et ad Timotheum : Gratias ago Deo meo, cui servio a primogenitoribus meis in fide (*11 Tim. 1, 3*). Agnosce, quoniam sicut in Patre et in Filio una est credulitas et confessio, qua Christiani vocamur et sumus; ita in eis gratiarum actio una est, dum petimus ut aliquid mereamur, vel cum pro collatis gratiarum actionem rependimus.

CAPUT XLVI.

Ubi dicit Filius : Pater mihi constituit regnum.

Si autem dixerint quod ipse Filius discipulis dixit. Ego vobis constituo, sicut mihi Pater constituit regnum (*Luc. xxii, 29*).

Responsio. Sicut Pater Filio suo regnum constituisse dicitur, ita Filius Patri regnum tradidisse docetur, Apostolo confirmante : Unusquisque autem in suo ordine, ait : initium Christus, deinde qui sunt Christi, qui in adventum ejus resurgent. Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo Patri, cum evacuaverit omnem principatum et omnem potestatem et virtutem (*1 Cor. xv, 23*). Et in Apocalypsi : Redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et lingua, et gente, et fecisti nos Deo regnum (*Apor. v, 9*). Quod vero unum atque commune habeant Pater et Filius, ad Ephesios scribens probat Apostolus, dicens : Hoc enim scitote, intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei (*Ephes. v, 5*). Cum igitur videatis unum esse regnum Patris et Filii, cur vos impio dogmate talia de illo asseverare conamini?

CAPUT XLVII.

Ubi dicunt Filium, non Patrem, apparuisse prophetis.

405 Si tibi dixerint : In hoc Filius a Patre agnoscitur minoris esse virtutis, quia solus legitur apparuisse prophetis.

Responsio. Quemadmodum Filius apostolis ac prophetis apparuisse divina auctoritate probatur, ita et Patrem apparuisse iisdem litteris edocetur, Ezechiele propheta dicente : Et facta est super me manus Domini, et ait ad me : Surge, egredere in campum, et ibi loquar ad te. Et surrexit, et exiit : et ecce illic majestas Domini stabat, sicut majestas ejus quem vidi ad fluvium Chobar (*Ezech. iii, 22*). Et in Daniele : Videbam, et ecce quasi sedes positæ sunt, et vetustus dierum sedebat, et vestimenta ejus candida sicut nix, et capilli capitis ejus ut lana munda (*Dan. vii, 9*). Et ut Patrem fuisse doceret quem viderat, persecutus est dicens : Videbam in visu noctis, et ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, et usque ad vetustum dierum pervenit (*Ibid., 13*). Et in Actibus apostolorum, de primo martyre Stephano ita refertur : Ipse autem cum esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem ad dexteram Dei (*Act. vii, 55*). Et Dominus in Evangelio Isaie prophetæ, quod Dei Patris gloriam propriis obtulibus conpexisset, præbuit testimonium, dicens : Hæc dixit Isaïas, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo (*Joan. xii, 41*). Et in Genesi ad

A Jacob idem Dominus dixit : Ego sum Deus qui visus sum tibi in loco Dei, ubi unxisti mihi lapidem et vovisti mihi votum (*Gen. xxxi, 15*). Et in libro Judicum : Cum adhuc esset Gedeon in Cophler patris filii Hestri, locutus est nocte illa Dominus, dicens : Vade, et everte aram Baal, quam ædificavit pater tuus, et locum qui est super illam excide : et ædificabis altare Deo tuo qui visus est tibi in vertice montis Macoth in ordinatione (*Judic. vi, 24*). Item in Genesi ad Jacob : Dixit autem Deus ad Jacob : Ascende in Bethel, et habita ibi, et fac ibi altare Deo qui visus est tibi in via, cum fugeres a **406** facie Esau fratris tui (*Gen. xxxv, 1*). Unum tibi quod volueris elige e duobus : aut Patrem dicito apparuisse pergenti, et Filium revertenti; aut Filium fugienti, et Patrem nihilominus remeanti : quocumque enim te ipsam verteris, evadendi copiam non habebis.

CAPUT XLVIII.

Ubi de syllaba et causantur; quia dictum est discipulis : Ite, baptizate gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Si autem dixerint quod syllaba *et*, pro eo quod Filius discipulis dixerit : Baptizantes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, inter utrosque dividit (*Matth. xxviii, 19*).

Responsio. Si enim hæc syllaba, quæ magis pro conjunctione tam verborum quam etiam nominum ponitur, a Patre Filium, et Spiritum sanctum, ut dicitis, separat, necesse est ut nomen Dei Patris, quem Genesis tertia repetitione sub trium patriarcharum vocabulo, id est Abraham, et Isaac, et Jacob positum legimus, in semetipso videatur esse divisum; aut in unius Dei vocabulo, quod dici nefas est, sit divisus. Absit, quoniam non dividitur quod unum in deitatis substantia comprobatur, ipso Domino dicente : Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (*Exod. iii, 6*). Ipse iterum ad Moysen : Si te, inquit, interrogaverint dicentes : Quod nomen est illi? dices ad eos : Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob misit me ad vos; hoc mihi nomen est in sempiternum (*Ibid., 15*). Vides quoniam per syllabam *et* non dividitur quod unum esse cognoscitur : et ideo Filius et Spiritus sanctus pro hac syllaba a Patre non sunt divisi, qui sibimet natura, deitate, potentia docentur esse conjuncti.

CAPUT XLIX.

Ubi dicunt : Pater prius et postea Filius nominatur.

407 Si tibi dixerint : Ob hoc Filius Patri non coæquatur, quia in Scripturis divinis prius Pater, et postea Filius nominatur.

Responsio. Paulus apostolus, gentium magister et doctor, non quia Patrem prius nominavit, Filio derogavit, vel Patri inferiorem ostendit; cum prius Filium et Spiritum sanctum a Patre denno nominasset, Patri utique nec injuriam fecit, neque Filio et Spiritui sancto inferiorem fuisse perdocuit, ipso Romanæ Ecclesiæ comprobante : Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum (*Rom. xv, 17*). Et ad Thessalonicenses : Itaque, fratres, state et tenete traditiones quas didicistis, sive per verbum, sive per

Epistolam nostram : Ipse autem Dominus Jesus Christus, et Deus, et Pater noster qui duxit nos (*II Thess.* 11, 14). Et in Apocalypsi : Et vidi, et ecce Agnus stabat super montem Sion, et cum illo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus et nomen Patris ejus (*Apoc.* xiv, 1). Et in Epistola Joannis : Qui negat Filium, nec Patrem habet. Qui confitetur Filium, et Filium et Patrem habet (*I Joan.* 11, 25). Item ibi : Quod si in verbo manseritis, et vos in Filio et Patre manebitis (*Ibid.*, 24). Item Apostolus : Hoc autem scitote, intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei (*Ephes.* v, 5). Ecce Filium priori loco a Patre ostendimus nominatum. Audi etiam Spiritum sanctum a Patre et Filio priori loco taxatum. Idem **B** ad Ephesios : Unum corpus, et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ : unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium (*Ephes.* iv, 4). Nunquid quia dixerunt apostoli : Nos testes sumus, et Spiritus sanctus quem dedit Deus credentibus sibi (*Act.* v, 32), idcirco apostoli Spiritui sancto priores dicendi sunt? Aut quia Dominus in Evangelio a Spiritu sancto aquam primitus nominavit, cum Nicodemo principi Judæorum intimaret **408** sacramenti baptismatis mysterium, ob hoc aquam Spiritui sancto prætulisse cognoscitur? Si quis, inquit, non renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei (*Joan.* iii, 5). Et utique nullus est in rebus humanis, qui aquam sancto Spiritui possit præponere, vel coæqualem Spiritui judicare, cum non ab aqua Spiritum sanctum, sed aquam a Spiritu sancto purificari certissime noverimus.

CAPUT L.

Ubi dicunt : Nemo venit ad Patrem nisi per me.

Si dixerint quod Dominus in Evangelio dixerit : Nemo venit ad Patrem nisi per me (*Joan.* xiv, 6).

Responsio. In gratia fidei una est Patri et Filio vocatio, quoniam sicut per Filium ad Patrem adluccimur, ita per Patrem in Filii agnitionem attrahimur, ipso Domino in Evangelio protestante : Nolite murmurare invicem : nemo potest venire ad me, nisi Pater qui me misit, traxerit eum ad me (*Joan.* vi, 44). Et Paulus ad Thessalonicenses : Nos autem, **D** fratres electi a Deo, quia vocavit nos ab initio sæculi in salutem, in sanctificationem spiritus et fidei veritatis in quo vocavit nos per Evangelium nostrum in adoptionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi (*II Thess.* 11, 12). Item ibi : Oramus semper pro vobis, ut vos dirigat vocatione sua Deus, et impleat omnem voluntatem bonitatis, et opus fidei in virtute, et clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, et vos in illo (*II Thess.* i, 11). Et iterum : Ut ambuletis digne Deo, qui vos vocavit in regnum suum et gloriam (*I Thess.* 11, 12). Et ad Timotheum : Hoc enim bonum et acceptum est coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et

ad agnitionem veritatis venire (*I Tim.* 11, 3). Item ibi : Fidelis autem Deus, qui nos vocavit in gratiam istam in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei (*Rom.* v, 2). Item ibi : Confortati secundum potestatem gloriæ ejus, in omni patientia et longanimitate, in gaudio gratias agentes **409** Deo et Patri, qui vocavit nos in societatem sortis sanctorum (*Col.* 1, 11). Si per Patrem in gratia Filii sui et in adoptione filiorum vocamur, ut vere filii esse possimus, et ad Patrem per Filium pervenimus, quæ in eis distantia poterit approbari? dum quos vocat Pater, Filius suscipiet, et quos vocat Filius, pari etiam modo Patrem suscipere posse nullus nisi incredulus abnuvit vel refellit.

CAPUT LI.

Ubi dicunt, quia soli Patri sacrificium immolatur.

Si vero dixerint, in hoc Pater Filio major esse docetur, quia illi soli sacrificium immolatur.

Responsio. Ut vanæ propositioni vestræ absque ulla subtilitate aut compositione verborum a nobis competens et congruum reddatur responsum : Sicut Patri, ita etiam Filio non solum Christianis temporibus, verum etiam a priori temporis sacerdotibus multis variisque modis probamus sacrificium fuisse oblatum, Daniele propheta dicente : Non est locus, inquit tres pueri, ad sacrificandum nomini tuo, et invenire misericordiam, sed in anima et spiritu humilitatis suscipiamur sicut in holocaustomate arietum et taurorum, et multitudine agnorum pinguium, ita fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi (*Dan.* 11, 38). Et ut Filium fuisse agnoscas, cui hi tres pueri sacrificium se fassi sunt obtulisse; ex ipsius regis ac tyranni, qui eos in fornacem ignis mitti præceperat, confessione addisce, qui se cum tribus quartum in ipso æstuantis camini incendio sociatum prodidit conspexisse : Nonne, inquit, tres viros misimus in fornacem vinctos. Et dixerunt ei : Vere rex. Et dixit : Ecce ego video quatuor viros solutos et deambulantes in medio ignis, et corruptio nulla est in eis, et aspectus quarti similis est Filio Dei (*Ibid.*, 91, 92). Item Dei Filius per prophetam loquitur dicens : Ab ortu solis usque ad occasum sacrificium offertur nomini meo, et oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus (*Malach.* 1, 11). Et David in psalmis **410** ait : In templo tuo, Jerusalem, tibi offerunt reges munera (*Psal.* lxxvii, 30). Et ut hæc de Filio Dei se dixisse doceret, in alio psalmo loquitur, dicens : Reges Tharsis et insulæ munera offerent, reges Arabum et Saba dona adducent, et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei (*Psal.* lxxi, 10). Et ut hæc omnia superius designata, a Patre Filio Dei doceamus fuisse oblata, in nativitate ejusdem Filii Dei quæ secundum carnem facta est, probamus fuisse completa, Evangelio comprobante : Quod cum natus esset Jesus in Bethlehem Judæ, in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente venerunt Jerosolymam, dicentes : Ubi est qui natus est rex Judæorum (*Math.* 11, 4)? Et infra : Et intrantes in domum, invenerunt puerum et Mariam matrem ejus,

et procidentes adoraverunt eum, et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera (*Math.*, II, 11). Sacrificium itaque quod a Christianis sacris altaribus admovetur, non solum Deo Patri, sed etiam Filio communi devotione offertur, quoniam nec Patri sine Filio offerri, neque a Filio sine Patre sanciri.

CAPUT LII.

Ubi dicunt Filium nullam cum Patre communem operam habuisse.

Si dixerint Filium nullam cum Patre communionis operam habuisse.

Responsio. Quod autem communem operam habeant Pater et Filius, hoc modo docemur : Deum primi hominis plasma ad imaginem Dei communi operationis virtute fecisse refertur, Scriptura dicente : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen.* I, 26). Item ibi : Faciamus ei adiutorium simile (*Gen.* II, 18). Item ibi : Descendamus et confundamus linguas eorum (*Gen.* I, 11). Et, Pluit Dominus de cœlo ignem et sulphur super Sodomam (*Gen.* XIX, 24). Et in Evangelio : Pater meus usque modo operatur, et ego operor (*Joan.* V, 17). Item ibi : Pater in me manens facit opera hæc. Et, Quæcunque Pater facit, eadem et Filius facit similiter (*Ibid.*, 19), etc. **¶** Quæ ego facio non sunt mea, sed ejus qui me misit Patris (*Joan.* VIII, 28). Et, Ego et Pater ad eum venimus, et mansionem apud eum faciemus (*Joan.* XIV, 25). Quæ omnia non discretam Patris et Filii potentiam præstant, sed unam deitatis operationem annuntiant : et is qui paternum opus exequitur, paternis operibus alienus esse non creditur.

CAPUT LIII.

Ubi dicunt solum Patrem Altissimum nuncupatum.

Si enim illud propheticum de solo Patre opposuerint testimonium quo dictum est : Sciant gentes quoniam nomen tibi Dominus, tu solus Altissimus super omnem terram (*Psal.* LXXXII, 19).

Responsio. Si autem ex Evangelio Filium Dei cognosceres Altissimum nuncupatum, nunquam Filio derogans, hoc de solo Patre dictum ponereres testimonium, cum scriptum sit : Tu, puer, propheta Altissimi vocaberis (*Luc.* I, 76). Sed ut Filius cum Patre indiscrete in altissimis habitasse credatur, Salomonis testimonio comprobatur : Ego sapientia, inquit, habitavi in altissimis, et thronus meus in columna nubis (*Eccli.* XXIV, 7). Et in psalmo nonagesimo primo (*Vers.* 9) : Tu autem Altissimus in æternum, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt. Nam cum diabolus vellet thronum suum contra creatoris sui thronum in altissimis collocare, elatus superbia, hæc visus est nefando ore promere : Ponam sedem meam ad aquilonem, inquit, ascendam super sidera cœli, sedebo super montes excelsos, et ero similis Altissimo (*Isai.* XIV, 13). Item ibi in Salomone : Ne dixeris, peccavi, et quid accidit mihi triste? Altissimus enim patiens est redditor (*Eccli.* V, 4). Si auditam cordis tui Scripturis non vis accommodare divinis, quæ Filium Altissimum docent nuncupatum,

* Hic adde potest.

A vel diabolo crede, qui contra opificis sui thronum sedem sibi voluerit collocare.

CAPUT LIV.

Ubi dicunt Filium seipsum initium appellasse.

¶ Si vero dixerint Filium ex Patre initium habuisse, pro eo quod Judæis interrogantibus, Tu quis es? responderit, Initium quod et loquor vobis (*Joan.* VIII, 25).

Responsio. Paulus apostolus Filium Dei nec initium dierum, nec finem vitæ habere posse scribens, in Epistola quæ Hebræorum nomine titulatur, hoc modo edisserit, dicens : Illic Melchisedech sacerdos Dei summi, qui obviavit Abraham regresso a cæde regum, et benedixit ei ; cui decimas omnium divisit Abraham : primum quidem interpretatur rex justitiæ, deinde rex Salem sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, nec finem vitæ habens : assimilatus est autem Filio Dei (*Hebr.* VII, 1). Et in Isaiâ : In humilitate iudicium ejus sublatum est, quia tollitur de terra vita ejus, nativitatem autem ejus quis enarrabit (*Isai.* LIII, 8). Et in Evangelio : In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan.* I, 1). In isto igitur verbo quod dicitur erat, ostendit Filium semper in Patre manentem, cujus nullus mortalium nec initium investigare potest, nec finem.

CAPUT LV.

Ubi dicitur : Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?

Si tibi dixerint, Ideo minor est Filius, quia ipse pendens in cruce dixerit : Deus, Deus meus, quare me dereliquisti (*Math.* XXVII, 46)?

Responsio. Ut agnoscatis Filium a Patre, ut vos inaniter suspicamini, non fuisse penitus derelictum, hoc de ipso in Evangelio posuit testimonium. Pater meus, inquit, mecum est ; non derelinquet me solum, quoniam quæ sunt ei placita facio semper (*Joan.* VIII, 29). **¶** Et iterum : Non sum solus, sed et ego, et qui me misit Pater (*Ibid.*, 16). Et iterum : Non credis, quia ego in Patre et Pater in me (*Joan.* XIV, 10)? Et Apostolus : Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (*II Cor.* V, 19). Et in Actibus apostolorum : Hic perambulavit benefaciens et salvans omnes qui deprimebantur a diabolo, quoniam Deus erat in illo (*Act.* X, 38). Et Habacuc : Egressus es, Domine Deus, in salutem populi tui, cum Christo tuo (*Habac.* III, 13). Et propheta : Qui genuit me, requievit in tabernaculo meo (*Eccli.* XXIV, 12). Ex hoc, infelices, agnoscite quoniam qui in carne nostra mortali adhuc commanens nunquam a Patre discessit, Patre utique minor dici non poterit.

CAPUT LVI.

Ubi dicunt testari Apostolum Christum se secundum carnem nascisse.

Si tibi objecerint quod Apostolus de Christo dicit : Si noveramus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (*II Cor.* V, 16).

Responsio. Non respicitis, miseri, quod Manichæorum talia proponentes, sequamini prorsus errorem, dum sicut ipsi, ita etiam vos in illo assumptæ carnis

evacuare nitimini sacramentum, ut post resurrectionem a mortuis nullum in eo credatis remansisse humanitatis indicium: non considerantes eum post eam venerabilem passionem hac voce discipulos arguentem: Quid turbati estis, et cogitationes ascendant in corde vestro? Palpate et videte, quoniam spiritus carnem et ossa non habet sicut me videtis habere (*Luc. xxiv, 39*). Et iterum: Cum esset ergo sero die illa una sabbatorum, et fores essent clausæ ubi erant discipuli, propter metum Judæorum, venit Jesus et stetit in medio eorum, et dixit eis: Pax vobis. Et hoc eum dixisset, ostendit eis manus et latus: gavisus sunt ergo discipuli viso Domino (*Joan. xx, 19*). Et iterum: Post dies octo erant discipuli intus, et Thomas cum eis; venit Jesus januis clausis et stetit in medio eorum, et dixit eis: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum **414** luc, et vide manus meas, et mitte manum tuam in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis (*Ibid., 26*). Et iterum: Mane autem facta, stetit Jesus in littore, non tamen agnoverunt discipuli quia Jesus erat: dixit ergo eis Jesus: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? At illi obtulerunt ei partem piscis assi et favum mellis. Et cum manducaret coram eis, sumens reliquias dedit eis (*Joan. xxi, 4*). Et in Apocalypsi: Et videbunt eum omnes gentes, qui eum crucifixerunt, et plangent se super eum (*Apoc. i, 7*). Et in Actibus apostolorum: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Jesus qui assumptus est a vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum (*Act. i, 11*). Item ibi: Dedit eum manifestum fieri nobis testibus, qui prædestinati sumus a Deo, qui simul manducavimus, et conversati sumus per dies quadraginta cum eo, postquam resurrexit a mortuis (*Act. x, 40*). Respicitis quoniam qui per quadraginta dies intrans et exiens cum discipulis conversatus est, comedit, et reliquias sumens, iisdem benedicendo porrexit, cicatricesque ac vulnera in vero corpore monstrans, discipulum suum ab incredulitatis vitio liberavit: in carne eum veraciter resurrexisse, non nisi Manichæorum et vestra secta non recipit.

CAPUT LVII.

Ubi dicunt Filium in jussu et voce archangeli, et in tuba Dei de cælo descendurum.

Si tibi objecerint illud quod Apostolus dixit: Nam ipse Dominus in jussu archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo (*I Thess. iv, 15*).

Responsio. Equumne vobis videtur ut cui ante passionem in carne adhuc posito, angeli servitium reddiderunt, de cælis in judicium veniens, angelorum imperio compellatur? Absit, quia propria venit potestate, ut justis præmium, et injustis, cum diabolo quem secuti sunt, tributæ æternæ supplicium, ipso in Evangelio protestante: Cum venerit Filius hominis **415** in majestate sua, tunc mittet angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui operantur iniquitatem, et mittet eos in camino ignis: ibi erit fletus et stridor dentium (*Math. xiii, 41*). Et

iterum: Tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli, cum virtute magna et gloria, tunc mittet angelos suos in tuba magna, et congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terræ usque ad summum cæli (*Math. xxiv, 30*). Et iterum: Cum venerit Filius hominis, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et segregabit eos ab invicem, sicut pastor segregat agnos ab hædis, et statuet agnos ad dexteram suam, hædos autem ad sinistram (*Math. xxv, 31*). Et Apolos: Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur (*I Cor. xv, 52*). Et Isaias: Ecce ipso Dominus in judicium veniet cum senioribus et principibus suis reddere vindictam in ira, in flammam ignis (*Isai. iii, 14*). Ex his tandem agnoscere debes, quoniam qui adversus gentes in judicium congregandas angelos dirigit, utique archangelorum jussione venire non possit.

CAPUT LVIII.

Ubi dicunt solum Patrem a fidelibus adorari.

Si autem dixerint: In hoc Patri Filius non cœquatur, quia solus Pater a fidelibus adoratur.

Responsio. Si grassante perfidia mentis oculos non amitteres, agnosceres sine dubio quoniam sicut in Patre Filius, ita Pater in Filio adoratur, Isaias propheta dicente: Sic dicit Dominus Deus Sabaoth: Laboravit Ægyptus, et mercatus est Æthiopus; Sabaim viri excelsi ad te transibunt, et tui erunt servi, et post te sequentur alligati vinculis, et adorabunt, et te deprecabuntur (*Isai. xlv, 14*). Et in Apocalypsi: Et viginti quatuor seniores procidentes ante sedem adoraverunt viventem in sæcula sæculorum (*Apoc. iv, 14*). Item ibi: Et vidi alium angelum volentem in medio cælo, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret habitantibus super terram, dicens voce magna: Timete **416** Deum, et date illi honorem, quia venit hora judicii ejus, adorare eum qui fecit cælum et terram, mare et fontes aquarum (*Apoc. xiv, 6*). Et in psalmo septuagesimo primo (*Vers. 11*). Et adorabunt eum omnes fines terræ, omnes gentes servient ei. Et in sexagesimo quinto (*Vers. 4*): Omnis terra adoret te, et psallat tibi. Et in Evangelio: Invenerunt puerum et Mariam matrem ejus, et procidentes adoraverunt eum (*Math. ii, 11*). Et Esdras: Tu Dominus Deus solus qui fecisti cælum, et cælum cælorum, et omnes virtutes eorum, terram, et quæ in ea, et mare, et quæ in eo sunt, et vivificasti omnia, et virtutes cæli te adorant (*II Esdr. ix, 6*). Qui enim adoratur ut Pater, et divino cumulatur honore, quis eum dicit Patri cœquari non posse?

CAPUT LIX.

Ubi dicunt Filium Patri gratias retulisse.

Si autem tibi dixerint: Ideo minor est Filius, quia ipse Patri gratias egisse perhibetur, per quem discipuli gratias retulerunt.

Responsio. Quemadmodum Filius in assumpti hominis forma pro nobis gratias egit, ita Pater odorem Filii sui et suæ notitiæ in omni loco per apostolos

innoscere fecit, Paulo dicente: Gratias agimus Deo, qui nos triumphare facit in Christo, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia bonus odor Christi sumus in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt (*II Cor. II, 14*). Nam quod una eademque sit gratia Patris et Filii, per quam nos liberatos esse idem docet Apostolus, hoc modo insinuat, dicens: Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu (*Rom. III, 23*). Et iterum: Si enim ob unius delictum multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, et donum in gratia unius hominis Jesu Christi multis abundavit (*Rom. V, 15*). Et iterum: Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro (*Rom. VI, 23*). Et iterum: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (*Rom. VII, 24, 25*). Nam et Patri, excepto nomine Filii, discipuli sæpenumero gratias retulerunt. Si prosecutionem nostram a nobis superius pro hac re prolatam considerare volueris, sine aliqua ambiguitate agnosces.

CAPUT LX.

Ubi dicunt Filium in Sion monte a Patre regem constitutum.

Si tibi opposuerint quod per prophetam Filius dixerit: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus (*Psal. II, 6*).

Responsio. Filius in hoc quod Verbum Patris est, et Deus manens in Deo est, naturaliter cum Patre regni obtinet dominatum: In eo vero quod Verbum caro factum est et habitavit in nobis, et regem illum legimus constitutum, et paulo minus ab angelis minoratum, Psalmista dicente: Quid est homo quod memor es ejus, aut Filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum (*Psal. VIII, 5, 7*). Si enim recto intelligentiæ sensu evangelicas Scripturas scruteris, invenies Filium a Patre regem non constitutum esse, sed natum, Evangelista dicente: Cum ergo natus esset Jesus in Bethleem Judæ, in civitate David, ecce magi ab Oriente venerunt Jerosolymam dicentes: Ubi est, qui natus est rex Judæorum (*Matth. II, 4, 2*)? Et cum ei Pilatus diceret: Tu es rex Judæorum? Respondit illi: In hoc natus sum. Et, Regnum meum si de hoc mundo esset, ministri mei certarent pro me, ne Judæis traderer (*Joan. XVIII, 36, 37*). Nam, sicut vos conceditis, tunc Filius in morte regni adeptus est potestatem: ergo antequam rex fuisset a Patre Filius constitutus, nullam in sinu Patris communionis regni habuit dignitatem. Si ita est, quemadmodum propheta regem illum ante sæcula fuisse significat, quem saltem in medio terræ **418** operaturum esse in carne præsa-ga vaticinatione pronuntiat: Deus autem rex noster, inquit, operatus est salutem in medio terræ (*Psal. LXXIII, 12*)? Hic enim a Deo Patre rex constitutus est, qui cum Deus esset, homo pro nobis ex Virgine nasci dignatus est: nam qui cum Patre ubi-

que constituit, quibus terræ partibus potuit in regem constitui qui cælo, terræ, abyssis naturaliter noscitur dominari?

CAPUT LXI.

Ubi dicunt Filium inferiorem Patre esse et potentia et natura.

Si vero dixerint de Filio, qui sicut inferior est natura, ita inferior est et potentia.

Responsio. Inferior natura, a Patre Filius non est, quia Deus de Deo, ac perfectus de perfecto, et totus de toto Filius natus est, non inæqualis genitus a gignente processit, sed cœqualis prorsus de paterno utero natus exivit, ut et paternæ æqualitatis plenitudinem possideret, et nihilominus ab omnipotente omnipotentiam obtineret, apostolo Paulo protestante: Qui cum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (*Philip. II, 6*). Nam et omnipotentem eum esse ut Pater est, non humanæ sapientiæ verbis, sed divinis astruimus documentis, Zacharia propheta dicente: Hæc dicit Dominus omnipotens: Post honorem misit me ad gentes quæ vos prædaverunt, quoniam qui tangit vos sicut qui tangit pupillam oculi ejus: quoniam ecce ego injicio manum super eos qui prædaverunt vos, et erunt in prædam qui prædaverunt vos; et scient quia Dominus Deus omnipotens misit me (*Zach. II, 8*) Ecce ab omnipotente omnipotens mittitur. Quæ intra mittentem et missum inæqualitas comprobatur? Sed si hæc insipientiæ tuæ adhuc parva videntur, omnipotentiam ejus qui missus est ex subsequentibus discere, quæ nunc mihi videris ignorare, Apocalypsi dicente: Ego α sum et ω , dicit Dominus qui erat, et qui est, et **419** qui venturus est omnipotens (*Apoc. I, 8*). Et David in Psalmis: Posui adjutorium super potentem (*Psal. LXXXVIII, 20*). Et iterum: Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo (*Ibid., 9*). Itaque nunc convenit, ut tanquam pravus doctor ostendas quæ in omnipotentia Patris et Filii possit esse distantia.

CAPUT LXII.

Ubi dicunt: Jubentis et facientis potestas una non potest esse.

Si autem tibi solita vanitate dixerint Patrem et Filium unum esse non posse, quia jubentis et facientis potestas una non potest esse.

Responsio. Nunquam plane nos aliquo divinæ Scripturæ loco legimus Patrem dixisse Filio: Fac quod tibi jubeo vel præcipio, ut jubentis auctoritatem ostenderet: vel Filium respondisse: Facio, ut obtemperantis vel facientis personam nihilominus approbaret. Sed quoniam sapius ista proponendo minus pudorem cognoscimus, quæ nos jam superius de communibus opera Patris et Filii non pauca dixisse meminimus, ea nunc iterum insulsis mentibus tuis cogimur incutere, quæ quasi sapienti credideramus semel dicta posse sufficere: Ausculta igitur, et agnosces quoniam opus Patris, est Filii, quia neque Patrem sine Filio, neque Filium sine Patre quidquam legimus

operatum; ipso in Evangelio protestante: Pater meus A usque modo operatur, et ego operor (*Joan. v, 17*). Et, Pater in me manens facit opera (*Joan. xiv, 10*). Et, Si mihi non vultis credere, vel operibus credite, ut agnoscatis quia ego in Patre, et Pater in me est (*Joan. x, 38*). Et, Ego et Pater ad eum venimus, et mansionem apud eum faciemus (*Joan. xiv, 23*). Et, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. 1, 26*). Et, Descendamus, et confundamus linguas eorum (*Gen. xi, 7*). Cum ex hoc non ~~scias~~ scias unum opus esse Patris et Filii, cur ipse Patrem Filio jubentem astruis, et Filium facientem vel obedientem ostendis?

CAPUT LXIII.

Ubi dicunt Filium Patri non esse coeternum.

420 Si tibi dixerint, Quia æternus non dicitur B Filius, sicut Pater æternus dicitur.

Responsio. Ut autem æternus, ut Pater est, Filius approbetur, in psalmo centesimo octavo decimo (*Vers. 89*) manifestius declaratur. In æternum, Domine, ait, verbum tuum permanet in cœlo. Et in Isaia: Omnis caro fenum, et omnis gloria hominis sicut flos feni: aruit fenum et flos, verbum autem Domini manet in æternum (*Isai. xl, 6*). Item ibi: Ego sum primus et ego in æternum, manus mea fundavit terram, et dextera mea solidavit cœlum (*Isai. xlviii, 12*). Filius itaque nec in æternum Patri dissimilis invenitur, nec potentia inferior approbatur: quoniam qui deitate unumque sunt potentia, æternitate distingui non possunt, sed neque Filius caret æternitate naturæ, qui omnem in se deitatis plenitudinem docetur possidere. C

CAPUT LXIV.

Ubi dicunt Patrem Filium fecisse. Filium vero omnia.

Si dixerint, Pater Filium fecit, Filius vero omnia.

Responsio. In deitatis natura, in qua Pater et Filius unum sunt, Filium nunquam legimus a Patre factum fuisse, sed genitum. Nam si in hoc quod Verbum Patris est, factum astruitis Filium, nequaquam ergo Deus Pater perfectionem substantiæ suæ in semetipso habebit, qui Verbum perfectum, et jugiter permanens ante Filii sui nativitatem in se habere non potuit. Sed nos qui Filium de Patre ineffabiliter et sine initio credimus natum, nec perfidiæ vestræ, unitatem fidei vindicantes, cedimus resistendo, nec verusitas superamur, ut veritatem **421** paternæ nativitatis denegemus in Filio, cujus nativitatem nec ipse Pater qui genuit, tacuit, nec ipse Filius qui de Patre natus est, sua prædicatione reticuit, ipso dicente: Sic enim Deus dilexit hunc mundum ut Filium suum unigenitum daret pro eo (*Joan. iii, 16*). Et iterum: Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, Ipse narravit (*Joan. i, 18*). Et Judæis ipse Dominus dicit: Indignamini mihi, quia dixi vobis, Filius Dei sum (*Joan. vii, 23*). Et iterum: Ego de Patre exivi, et veni in hunc mundum (*Joan. xvi, 28*). Et David in persona Dei Patris in Psalmis canit, et dicit: Eructavit cor meum verbum bonum (*Psal. xlii, 2*). Item ipse: In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te (*Psal. cix, 3*). Item ipse de Filio: Dominus

PATROL. LXII.

dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Psal. ii, 7*). Et in Evangelio, dum idem Filius in Jordane baptizaretur, vox Patris intonuit dicens: Hic est Filius meus dilectissimus, in quo bene complacui (*Luc. iii, 22*). Et in monte tribus discipulis: Hic est Filius meus dilectissimus, ipsum audite (*Matth. xvii, 5*). Audi Patrem de se genuisse propria voce testantem, audi Filium nativitatis suæ originem, unde vel ex quo inenarrabili ortu sit, demonstrasse. Desine facturam dicere, cœlorum ac mundi, et creaturarum omnium conditorem.

CAPUT LXV.

Ubi dicunt: Sicut Pater habet vitam in semetipso, ita et Filio dedit vitam habere in semetipso.

Si tibi opposuerint quod Filius dixerit: Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit Filio vitam habere in semetipso (*Joan. v, 26*).

Responsio. Si Filius ante mundi exordium in Patre manens vitam non habuit, quomodo auctor vitæ dicitur, et vita æterna probatur? Postulastis, ait Petrus apostolus, virum homicidam donari vobis, auctorem vero vitæ interfecistis suspendentes in ligno (*Act. iii, 14*). Et Joannes apostolus: Hic est verus Deus, et vita æterna (*I Joan. v, 20*). Et ipse Dominus ad Martham: Ego sum resurrectio et vita (*Joan. xi, 25*). Item ibi: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo **422** descendi (*Joan. vi, 51*). Et ad Patrem: Sicut dilexisti me, et ego dilexi eos (*Joan. xv, 9*). Et vitam æternam do eis (*Joan. x, 28*). Et iterum: Ego veni ut vitam habeant. Sicut enim in hujus nominis nuncupatione vita a vita non potest dividi, ita Filius a Patre in divinitatis substantia non potest separari: nam et Pater non aliam vitam quam eam quam in se habet manentem Filio dedit; sed quam habet, ipsam dedit; et quanta in eo est, tantam dedit, et in hoc ipse, quod vitam dederit Filio, non amisit.

CAPUT LXVI.

Ubi dicunt solum Patrem lucem habitare inaccessibleem.

Si tibi opposuerint quod de Patre solum dictum sit, qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibleem (*I Tim. vi, 16*).

Responsio. Non solum Pater sine Filio lucem inaccessibleem habitat, quia ubi Pater est, ibi etiam Filium esse indubitabili fide credendum est. Nam si solus Pater sine Filio, quod dici nefas est, lucem habitat inaccessibleem, necesse est ut sequestratam Pater habeat a Filio mansionem: quod si ita est, quoniam modo ipse Filius ad dexteram Patris ~~astans~~ astans a beato martyre Stephano potuit conspici (*Act. vii, 56*), si Pater secundum vos aliis dicitur sedibus contineri? Absit hoc a sensu fidelium, Christo in unitate fidei adhærentium? Quoniam sicut non est in Filio cum solus Pater dicitur lucem inaccessibleem habitare, ita non sufficit Patri, cum Sapientia, quæ est Filius, gyrum cœli sola dicitur circuire (*Eccli. xxiv, 8*). Quod itaque cum sit invisibilis et ingenuus, in Filio visus Apostoli testimonio comprobatur, et in Filio, a se ineffabiliter genito, mansisse ac requio-

visse monstraretur, ipso Filio in propheta dicente : A Qui genuit me , requievit in tabernaculo meo (*Ecclesi. 24, 12*). Et in Evangelio : Pater in me manens facit opera hæc (*Joan. xiv, 10*). Et : Deum nemo vidit unquam nisi unigenitus Filius qui est in sinu Patris (*Joan. i, 18*). In sinu Patris erat Filius ab initio, et ex corde Patris verbum bonum eructatum est ; quomodo **423** non in corde paterno cum eodem consistens, lucem inaccessibilem habitasse credendus est ? Nunquid Pater absque ulla luce in Filio potuit commanere, aut in tabernaculo Filii sine eadem potuit requiescere, cum idem Filius candor sit æternæ lucis, et speculum sine macula deitatis (*Sap. vii, 26*), quam Salomon super salutem suam dilexisse dixit : In cuius specie semper delectari gestivit. Super salutem et speciem, inquit, dilexi eam, et pro luce B proposui habere eam, quoniam inextinguibile est lumen ejus (*Ibid., 10*) ? Hanc igitur lucem David propheta desiderans, anxius proclamavit, hæc dicens : Emitte lucem tuam, et veritatem tuam (*Psal. xlii, 3*). Et iterum : In lumine tuo videbimus lumen (*Psal. xxxv, 10*). In hujus igitur luminis claritate Filius seipsum in monte tribus discipulis præstendit, et metu mortis perterriti, prostrati in faciem, finem sibi vitæ adesse senserunt. Hanc, inquam, lucem in se demonstrans Filius proclamabat, dum ut in eadem incederent suos discipulos præponebat : Dum lucem habetis, inquit, ambulate in luce (*Joan. xii, 35*). Et iterum : Ego sum lux hujus mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ æternæ (*Joan. viii, 12*). Et Evangelista C Erat lux vera, inquit, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i, 9*). Si hæc lux, quæ credentibus promittitur, in Filio esse probatur, et cum æterno æterna esse dicitur, quomodo a vobis ab inaccessibili luce Patris Filius separatur ? Si enim Filius Deus verus et vita æterna, sine dubio in hac luce simul cum Patre habitare credendus est, quam nullus modo in hoc mortali corpore constitutus, potest aliquatenus contueri ; sed dum apparuerit, tunc vere illam videbit sicut est, qui ejus conspectibus dignus fuerit coaptari : et non sicut Moyses cæterique prophetæ per ænigmata et figuram, sed ipsam veraciter in Filio secundum Apostolum contuebitur deitatis substantiam. Nam si hunc eundemque prophetæ testimonium sequentem, D sereno mentis intuitu investigare volueris, invenies Filium non nuncupasse ab hac luce Patris penitus separari, quoniam cum solum Filium dixerit in terra cum hominibus conversatum, Patrem ab illo non fecerit aliequum.

CAPUT LXVII.

Ubi dicunt Filium ut Patrem non esse perfectum.

424 Si dixerint quod propheta de Filio dicere potuit : Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur (*Psal. cxxxviii, 15*).

Responsio. Si, quemadmodum dixit Apostolus, lege Christi legitime uteris, agnosceres utique Filium et principem divinis Litteris astrui, et perfectum,

In diebus carnis suæ, inquit, orationes et preces ad Deum, qui poterat salvare eum a morte, cum clamore forti et lacrymis obtulit, exauditus est propter timorem, manifestus existens Filius, ex iis quæ passus est didicit obedientiam, qui perfectus factus est omnibus obedientibus sibi, et auctor salutis æternæ et pronuntiatus a Deo princeps sacerdotum (*Hebr. v, 7*). Item ibi : Sermo autem jurationis, qui post legem est, Filium in æternum perfectum (*Hebr. vii, 28*). Item ibi : Habentes ergo principem sacerdotum qui penetravit cælos, Jesum Filium Dei (*Hebr. iv, 14*). Item ibi : Currant ad propositum vobis præmium agonis, respicientes ad principem et perfectorem Jesum (*Hebr. xii, 2*). Et iterum : Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem Filii Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (*Ephes. iv, 13*). Recense, quæso, quæ superius de perfectione et principatu Filii sunt posita, et noli ulterius in tuam perniciem meditari subdole vanitatem.

CAPUT LXVIII.

Ubi dicunt : Sicut me misit vivus Pater, et ego vivo propter Patrem.

Si autem dixerint in hoc minorem esse Patre Filium, quia ipse dixit : Sicut me misit vivus Pater, et ego vivo propter Patrem.

425 *Responsio.* Hæc res non inæqualitatem Filii indicat, sed plenam in illo divinitatis substantiam demonstrat, eo quod Filius non a semetipso, neque ex nihilo, sed a Patre subsistat, quod est summum et singulare unitatis indicium : Vivere enim Patris, quid est aliud nisi esse ? et vivere Filium propter Patrem, quid aliud est quam in Patre subsistere ? Ergo sicut me misit vivus Pater, ait, et ego vivo propter Patrem (*Joan. vi, 57*) : posset utique dicere, Et ego vivo per Patrem, si aliquam in se inferioris potentie diversitatem vellet ostendere, quoniam qui per alterum vivit, per seipsum utique vivere minime possit ; qui vero propter alium vivit, ipse magis viventis causa existit. Sicut enim per viventis Patris missionem mundo innotuit Filius, ita per viventem Filium, Patris nomen mundo et hominibus innotuit, dum non propter Patrem semetipsum vivere comprobavit, dicendo : Notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, et manifestavi nomen tuum hominibus (*Joan. xvii, 6*). Qui enim in revelando se invicem pares sunt, potentia utique impares esse non possunt.

CAPUT LXIX.

Ubi dicunt in Filio Patrem fuisse compositum.

Si vobis dixerint : Si Deus in Deo est, id est intra Filium Pater, alter ergo in altero compositus erat.

Responsio. Nos quoque ideo credimus in Filio, quia Pater in ipso est, quia ipse ait : Pater in me, et ego in Patre (*Joan. x, 38*). Item Paulo apostolo ob hoc credimus prædicanti, quia ipse dixit : Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (*I Cor. v, 19*).

ideo Isaia propheta Christianum accommodamus aditum, quia inseparabiliter unitis prædicare orsus est sacramentum, dum in Filio Patrem semper unum Deum fuisse asseruit, præter quem alterum non esse prædixit. In te est Deus, ait, et nesciebamus: tu enim Deus sæculorum Salvator (*Isai. LV, 14*). Salomonis etiam prophetia idcirco indubitanter credimus, quoniam in tabernaculo **426** unigeniti Filii Deum ingenitum requievisse eo annuntiante cognoscimus: Qui genuit me, inquit, requievit in tabernaculo meo (*Eccli. xxiv, 12*). Deus igitur, qui simplicis naturæ est, in altero compositus non est, quia secundum deitatis naturæ substantiam, unus in Filio Deus est, in quibus etiam si duæ personæ et nomina designantur, una tamen in eis est divini nominis virtus; quoniam qui natura unum sunt, divinitate diversi esse non possunt.

CAPUT LXX.

Ubi dicunt, Patrem ex quo omnia, et Filium per quem omnia.

Si autem dixerint: Si Pater et Filius unum sunt, quomodo Pater alter est ex quo sunt omnia, et alter Filius, per quem sunt omnia?

Responsio. Expelle tandem a sensibus tuis ea quæ tibi a via veritatis erranti hæresis Ariana inculcat, et cognosce quia sicut de Filio, ita etiam de Patre dictum Scriptura sancta commemorat, quoniam sicut per Filium omnia, ita per Patrem universa creduntur esse perfecta. Sed si hoc in morem Patri iudicas Filium, quia dixit Apostolus: Unus Deus Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia (*I Cor. viii, 6*), diligenter universa quæ ab Apostolo dicta sunt debes advertere: et invenies etiam Patrem ab hujus operis nuncupatione alienum non esse, eodem Apostolo affirmante: Fratres, Deus, inquit, per quem vocati estis in una spe vocationis vestræ (*Ephes. iv, 4*). Et iterum: Quoniam ex ipso, et per ipsum et in ipso sunt omnia (*Rom. xi, 36*). De quo hoc dictum opinaris? quæso responde: Si de Patre hæc dicit Apostolus, respice, quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Si vero de Filio, pari etiam modo debes advertere, quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Quocumque argumento unitatem Patris et Filii volueris impugnare, sermonum tuorum sententiis videberis subjacere.

CAPUT LXXI.

Ubi dicunt: Si Pater et Filius unus Deus, ergo prius Verbum, et postea Deus.

427 Si tibi dixerunt: Si Pater et Filius unum sunt, ergo prius Verbum, et postea Deus est dictus, quia scriptum est: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i, 1*).

Responsio. Si secundum differentiam communis naturæ Pater et Filius unus Deus non dicitur, duo ergo a vobis dii natura dissimiles, et potentia inæquales, gentiliū more coluntur contra illud quod dictum est: Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est (*Deut. vi, 4*). Nos deinde non Verbum ante

Deum, non Deum ante Verbum, sed utrumque simul unum Deum in nostræ fidei professione fatemur: quia Patrem et Filium nulla ab invicem temporis intervalla distinguunt: et ubi neque tempus, neque aliquod momentum temporis invenitur, ita nec antèrius posteriusve, quod dicere nefas est, invenitur. Nos quoque unicum Dei Filium non solum Verbum, sed et splendorem virtutemque Patris, et sapientiam, secundum divinarum Scripturarum eloquia nuncupamus. Et sacrilegium est dicere Patrem lucem sine splendore, aut fortem sine virtute, aut sapientiam aliquando sine sapientia sua fuisse, cujus perfecta divinitas nihil ad perfectionem suam accidentibus rebus assumpsit, quem in semetipso continere quæ sua sunt, rationalis universitas credendo cognoscit.

B Quod vero Evangelista Verbi appellatione uti primitus voluit, unitatem divinitatis evidentius declaravit: Filium ante Patrem nominans, non temporis aut honoris relationem assignans: quoniam ubi Verbum apud Deum, et Deus Verbum fuisse narratur, nec Deus Verbo, nec Verbum Deo præponitur.

CAPUT LXXII.

Ubi dicunt: Si Pater et Filius unus Deus, prius ergo Deus, et postea Pater est dictus.

428 Si tibi dixerint: Si Pater et Filius unus est Deus, ergo antea Deus erat et postea gignendo Pater est dictus.

Responsio. Si ergo secundum vos primo Deus singulariter subsistendo, et postea Pater est dictus Filium generando, ergo ipsum Patris nomen nequam erit æternum, quod ad suæ appellationis vocabulum ex tempore assumpsit initium. Si secundum te ita est mutabilis et proficiet, erit mutabilis deinde, quia ex Dei nomine in Patris nuncupationem transivit. Proficiens ergo, quia cum se in Dei nomine positum minus perfectum videret, ad cumulum suæ perfectionis conficiendum modo Patris sibi nomen adjecit. Quis autem te non videat, quod idcirco hoc loco illo Apostoli usus es testimonio, ut quia dixit: Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi scit (*I Cor. ii, 31*), exinde te voluisse ostendere dignitatem Dei, antecedere Patris affectum? Et licet jam plurima de eo, quod nunc repetere voluisti, superius dicta meminimus, superfluum videtur ea iterum repetere, quæ semel dicta ad instructionem legentium possint proficere. Sed ne nos imperitiæ arguas proposita declinasse, scire te convenit eundem apostolum Ephesiis conscribentem, Filium et Patrem primitus nominasse, et postea deitatis ejus vocabulum indidisse: Gratias, inquit, agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Jesu Christi, Patri et Deo subjecti invicem in timore Christi (*Ephes. v, 20*). Cum ergo videas Apostolum aliquando Dei, aliquando Patris appellatione primitus uti, apertissime docet divini paternique nominis vocabulum sempiternum fuisse, et Filium sempiterno Patri consempiternum esse, et cum eodem jugiter permanere.

CAPUT LXXIII.

Ubi dicunt: Filius et Pater, unus non dicitur Deus, qui ante tempora ex Patre, ex Virgine postea natus est.

429 Si tibi dixerint: Quomodo loqui ante tempora ex Patre natus, et ex Virgine postea editus, cum sempiterno et ingenito Patre unus erit Deus?

Responsio. Alia est verbi natura, qui impassibilis manens, nullo tristitiæ concutitur metu: et alia nostri generis anima, qua de nobis, id est de matre, ut perfectum ostenderet hominem, suscipere hominem dignatus est Filius. De qua etiam dicebat: Tristis est anima mea usque ad mortem (*Matth. xxvi, 38*). Et ideo gemina, id est divina atque humana nativitas,

A diversum a Patre Filium non probavit, quoniam in illo ex paterne naturæ substantia quantus est mansit, et in hac qua de Virgine postea est editus non mutavit, ipso in Evangelio protestante: Ego et Pater unum sumus (*Joan. x, 30*); et, Sint in nobis unum, sicut sumus tu in me, et ego in te (*Joan. xvii, 21*). Nam illud quod ait: Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam (*Joan. x, 18*), divinitati ejus omnimodo congruit, quoniam nullus absque ejus divinitate reperitur locus ubi ab illo debeat poni, vel unde possit sumi. Ingenitum sicut Pater est Filium non fateor, quoniam si sicut Pater ingenitus est, ingenitus dicatur et Filius, tunc magis unum esse non possunt: quia unusquisque in propria natura consistens, communionem substantiæ cum altero non haberet.

LIBER SECUNDUS.

QUOD SPIRITUS SANCTUS SIT UNUS DEUS CUM PATRE.

CAPUT PRIMUM.

Ubi dicunt, Patrem, et Filium et Spiritum sanctum non esse unum Deum quia propriis nominibus distinguuntur.

430 Si tibi dixerint: Quia Pater et Filius et Spiritus sanctus ob hoc unum non sunt, quia propriis nominibus distinguuntur.

Responsio. Si ob hoc quod Pater Deus, et Filius Jesus Christus, et Spiritus sanctus Paraclitus nuncupatur, unum esse non possunt: non ergo relinquatur Filio, vel Spiritui sancto, ut deitatis vocabulo nuncupentur. Si ita est, ubi est illud, quod de Filio dixit Apostolus? Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (*Rom. ix, 5*). Aut cur Jeremias tale illi præbuit testimonium, ut eum diceret Deum in terra cum hominibus conversatum? Hic Deus noster inquit, et non applicabitur alter ad eum (*Baruch. iii, 36*). Et post paululum dixit: Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (*Ibid., 38*). Et iterum Apostolus ait: Expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei, Salvatoris nostri Jesu Christi (*Tit. ii, 13*). Si ergo Pater Deus dicitur, et Filius eodem est vocabulo nuncupatus, quomodo non unum nomen est Patris et Filii, qui ab invicem in ipsa deitatis nuncupatione non sunt divisi? Spiritus enim sanctus ab hoc deitatis vocabulo alienus non esse monstratur, cum ab apostolo Deus et Dominus **431** idem Spiritus sanctus appellatur: Spiritus Deus est, inquit (*Joan. iv, 24*). Filius in Evangelio dixit: Quod natum est de carne, caro est, quia de carne natum est: et quod natum est de Spiritu, spiritus est, quia Deus Spiritus est (*Joan. iii, 6*). Superflue igitur voluisti communia nomina unicuique personæ speciali quadam distributione partiri, cum inseparabili appellationis genere sacræ Trinitatis congrue supernarum quoque virtutum præconia contestantur.

B

CAPUT II.

Ubi dicitur: Cum abiero, mittam vobis Paraclitum.

Si tibi de Spiritus sancti persona dixerint, quod ipse Dominus Dei Filius dixerit: Cum abiero, mittam vobis Paraclitum Spiritum veritatis, et ipse vos docebit omnem veritatem (*Joan. xv, 26*; *Joan. xvi, 13*).

Responsio. Ipse te divinus ordo dicatorum debuit edocere quod perfidiæ errore cæcatus, non permitteris serena mentis intentione prospicere: quod enim tam pium, tamque conveniens generi humano subsidium divinitas potuit procurare, quam ut is qui seipsum veritatem esse prædixit, Spiritum etiam sanctum veritatem esse sua prædicatione signaverit? In quo si secundum vos veritas non fuisset, vel inferiorem a Filio substantiam possideret, veniens utique omnem veritatem discipulos non doceret. Sed quia una est deitas et potentia in utrisque, idcirco quæ Filius docet, ea ipse et Spiritus noscitur edocere, et in hoc Spiritus sanctus inferior Filio non potest appellari, vel dici: quoniam sicut ipse Spiritum discipulis misit, ita se a Spiritu sancto missum prophetica annuntiatione prædocuit, ipso Isaia loquente: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum (*Isai. lxi, 1*), etc. Et Evangelista ita de eo annuntiat: Ipse autem Jesus ait: Regressus est in virtute Spiritus in Galilæam (*Luc. iv, 14*). Qui in Spiritu regrediens, virtutum opera exercebat, inferiorem a se Spiritum sanctum fuisse annuntiare non potest.

CAPUT III.

Ubi dicitur: Ego Dominus firmans tonitruum, et creans spiritum.

432 Si tibi propheticum objecerint testimonium, quod dictum est: Ego Dominus firmans tonitruum, et creans spiritum (*Amos. iv, 13*).

Responsio. Propheta hæc dicens, non Spiritum A sanctum creaturam ostendit esse, sed ventum, qui in commotione aeris sæpius exoritur, quem etiam fulgura et tonitrua præcedere comprobantur, Jeremia dicente : Spiritus in omni regione spirat in nubibus, cui cum imperatum fuerit perambulare per totum orbem, perficit quod imperatum est, fulgura etiam desuper missa, ut comburant montes et silvas, faciunt quod præceptum est (*Baruch. vi, 60*). Hæc autem neque in specie, neque in virtute illi uni similitur, unde neque existimandum est, neque dicendum est illos deos, cum non possint neque iudicium judicare, neque hominibus benefacere, quia non sunt dii. Et in Ezechiele : Hæc dicit Dominus : Inducam spiritum extolentem cum iracundia mea, in consummatione peribitis vos, et quem unxistis : revelabuntur fundamenta ejus, et corruent (*Ezech. xiii, 13*). Et Jonas propheta : Et Dominus suscitavit spiritum in mari, et facta est tempestas magna in mari, ita ut navis operiretur fluctibus (*Jon. i, 4*). Item ibi : Et factum in crasino oriente sole, præcepit Deus spiritui unctionis, et percussit sol super caput Jonæ, et æstuabat (*Jon. iv, 8*). Item in Psalmis : In Spiritu violento conteres naves Tharsis (*Psal. xlvii, 8*). Item ibi : Pluet super peccatores laqueos ignis : et Spiritus procellæ pars calicis eorum. (*Psal. x, 7*). Item ibi : Statuit spiritus procellæ, et exaltati sunt fluctus ejus (*Psal. cvi, 25*). Item ibi : Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellæ, quæ faciunt verbum ejus (*Psal. cxlviii, 8*). Nam quia creator est et non creatura, ut vos dicitis, Spiritus sanctus, hoc modo docetur, David propheta dicente : Auferes spiritum eorum et deficient, emittes Spiritum tuum et creabuntur (*Psal. ciii, 29*). Item **433** ipse : Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum (*Psal. xxxii, 6*). Et in libro sermonum Job : Spiritus divinus est qui fecit me (*Job. xxxiii, 4*). Et in cantico Judith : Tibi serviat omnis creatura tua, quoniam tu mandasti et creata sunt, misisti Spiritum tuum, et ædificata sunt (*Judith. xvi, 17*). Et in Salomone : Et vidit, et numeravit, et mensus est omnia, et ipse creavit ea per Spiritum sanctum, qui creator est et effector operis sui (*Eccli. i, 9*), id est creaturæ a se factæ non potest comparari, vel etiam similis judicari.

CAPUT IV.

Ubi dicunt Spiritum sanctum prophetis fuisse subiectum.

Si tibi dixerint illud quod scriptum est : Spiritus prophetarum prophetis subjectus est (*I Cor. xiv, 32*).

Responsio. Spiritus prophetarum Spiritui sancto subiectur, non autem Spiritus sanctus, quo inundante prophetarum spiritus loquebatur, David in Psalmis canente : Audiam quid loquetur in me Dominus Deus (*Psal. xxxiv, 9*). Nunquid is qui a propheta vel etiam apostolo Deus et Dominus nuncupatur, sublata potestate propriæ dominationis subiectur prophetis? Absit, quoniam qui dona charismatum apostolis vel prophetis propria contulit potestate, potestat non

subjicietur alienæ, Petro apostolo affirmante : Nunquam humana voluntate, inquit, prophetia allata est aliquando, sed a Spiritu sancto repleti loquebantur homines (*I Pet. i, 21*). Et in Salomone : Non est in hominis potestate spiritus ut prohiberi possit, sed nec subiectur illi, quoniam mortalis est (*Eccli. viii, 8*). Et in Machabæorum : Eliodorus autem quod statuerat perficiebat eodem loco cum satellitibus suis circa ærarium præsens, sed Spiritus omnipotens, et omnis potestatis magnam fecit ascensionis evidentiam (*I Mach. iii, 23*). Si enim mens vestra interiori lumine lustraretur, nunquam a vobis de Spiritu sancti potentia talia proferrentur : quoniam qui prophetas, ut ventura prædicarent, virtute propria adimplevit, prophetis utique subjectus esse non potuit.

CAPUT V.

Ubi dicunt, Spiritum sanctum in perscrutando nescire quæ Dei sint.

434 Si tibi dixerint : Ideo Spiritus sanctus perscrutatur arcana, quia quod certum est nesciat, sed quod minus novit, scrutando nosse desiderat.

Responsio. Spiritus sanctus in perscrutandis quæ Dei sunt, Patri vel Filio inferior non probatur, quia et ipsa divinitas dum ea quæ sunt Spiritus sui scrutatur, a nullo Christianorum inferior sancto Spiritui judicatur, Propheta dicente : Meditatus sum nocte cum corde meo, exercitabam et perscrutabar spiritum meum (*Psal. lxxvi, 7*). Et Apostolus : Nemo scit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis qui in ipso est. Ita quæ Dei sunt nemo novit nisi Spiritus Dei (*I Cor. ii, 11*). Audi, hæretice, quoniam quæ Dei sunt Spiritus sanctus non ignorat, sed magis notitiam Dei quam ipse spiritaliter novit, sibi credentibus manifestat.

CAPUT VI.

Ubi dicitur : Ille me glorificabit, quia de meo accipiet.

Si tibi dixerint quod de Spiritu sancto dixerit Filius : Ille me glorificabit, quia de meo accipiet (*Joan. xvi, 14*).

Responsio. Spiritus sancti potentia si qualis vel quanta sit vultis agnoscere, ex apostoli Pauli doctrine potestis universa condiscere, ipso dicente : Unicuique datur, inquit, manifestatio spiritus ad utilitatem : alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eundem spiritum, alii donatio curationum in uno spiritu, alii operationes virtutum, alii prophetia, alii dijudicatio spiritus, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum (*I Cor. xii, 7*). Omnia hæc operatur unus atque idem spiritus, dividens **435** propria singulis prout vult (*Ibid., 11*). Et Dominus in Evangelio : Nolite mirari, inquit, quia dixi vobis, oportet vos denuo nasci, quia spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat et quo vadat (*Joan. iii, 7*). Et Apostolus : Si enim sermo qui per angelos dictus est, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia justam accipit retributionis mercedem, quomodo nos effugiemus tantam negligentes salutem (*Hebr. ii, 2*) ? Quæ cum initium accepisset ut narraretur per Dominum, ab iis qui

audierunt in nobis confirmata est, contestante Deo signis, et prodigiis, variis virtutibus, et Spiritus sancti divisionibus secundum suam voluntatem. Cum ergo non nescias Spiritum sanctum dona superius comprehensa propria voluntate singulis suis esse partitum, quomodo eum astruis hæc omnia tanquam nihil habentem a Filio accepisse, qui et ipsum Dominum misit, et prophetas, atque apostolos sua virtute repleverit?

CAPUT VII.

Ubi dicunt Spiritum sanctum ante tempora a se non esse locutum.

Si dixerint de Spiritu sancto, quod non a semetipso locutus sit, sed quæ audivit a Filio, protulit (*Joan. xvi, 13*).

Responsio. Nos igitur, qui Spiritum sanctum Deum et Dominum confitemur, non jussione alterius, sed potestate propria ostendimus fuisse locutum, Paulo apostolo doctore gentium attestante. *Æmulamini, autem, spiritalia dona, magis autem ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo; nemo enim audit: spiritus enim loquitur mysteria (I Cor. xiv, 1).* Et Dominus discipulis dixit: Cum tradiderint vos, nolite cogitare quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid dicatis; non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (*Matth. x, 19*). Et Marcus evangelista: Cum duxerint vos tradentes, nolite cogitare quid loquamini, sed quod datum fuerit vobis in illa hora, id loquamini: non enim **436** estis vos loquentes, sed Spiritus sanctus (*Marc. xiii, 11*). Ex hoc itaque debet arguere, quia non sunt ab invicem Filius et Spiritus sanctus in natura deitatis diversi, qui in unitate spiritus et vinculo pacis sibimet videntur esse conjuncti.

CAPUT VIII.

Ubi dicunt Spiritum sanctum non a se, sed ex insufflatione Filii in discipulos advenisse.

Si autem dixerint quia Spiritus sanctus non sua sponte, sed insufflatione Filii in discipulos venit.

Responsio. Ex hoc inter Filium et Spiritum sanctum aliquam diversitatem non potestis constituere, cum videatis eundem Dominum et Salvatorem nostrum discipulorum corda non de alieno replevisse spiritu, sed de proprio: et non inferiorem, sed coæqualem suis largitus est, ut in se et sibi in fide adhærentibus unus spiritus flaret. Qui adhæret, inquit apostolus Paulus, meretrici, unum corpus est: qui autem adhæret Domino, unus spiritus est (*I Cor. vi, 16*). Nos igitur Spiritum sanctum spontanea voluntate in discipulos advenisse, et eos sua virtute replevisse monstramus, et ex libro qui apostolorum Acta continet edocemus. Cum complerentur, inquit, dies Pentecostes, erant omnes simul in unum, et factus est subito de caelo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit omnem locum in quo erant sedentes, et visæ sunt illis divisæ linguæ tanquam ignis, qui et sedit super unumquemque illorum, et repleti sunt Spiritu sancto (*Act. ii, 1*). Et iterum:

A Paulus autem repletus Spiritu sancto, intendens in illum, ait: O plene dolo et cavillatione, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, quare vis perdere vias Domini cum sint rectæ (*Act. xiii, 10*)? Et angelus Zachariæ: Ne timeas, Zacharia, quia exaudita est deprecatio tua: ecce uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem; vinum et siceram non bibet, et Spiritu sancto implebitur adhuc in utero matris suæ (*Luc. i, 13*). Item ibi: Et Zachariæ pater ejus repletus est Spiritu sancto, et prophetavit (*Ibid., 41*). Item ibi: Elizabeth **437** mater ejus repleta Spiritu sancto loquebatur benedicens Deum. Ex iis igitur testimoniis tandem agnosce quoniam spiritus quem de flatu Salvatoris discipuli acceperunt inferiorem a Filio non probatur habere substantiam, quia nullum **B** novimus in propria natura manentem inferiorem sui vel ex alia materia venientem habere spiritum, quo ad cæterorum utatur supplementa membrorum; sed quod de proprio spiritu ex quo ipse consistit alia, ut diximus, membra replere possit, vel regere, nullus ambigit.

CAPUT IX.

Ubi dicitur Spiritum sanctum flatu comparatum.

Si autem dixerint illud quod scriptum est: Spiritus a me procedit, et omnem flatum ego feci (*Isai. lvi, 16*).

Responsio. Flatum quem Dominus se fecisse commemorat, non Spiritum sanctum fuisse nos credimus, sed creaturæ spiritum esse fatemur, quem ut possint subsistere acceperunt: nam Spiritum sanctum non legimus factum a Filio, quem factorem omnium rerum novimus fuisse cum Filio: si enim in faciendo ea quæ facienda fuerant propria Spiritus sanctus sicut Filius non usus est potestate, quomodo suo nutu constituit quæ constituenda fuisse præsaga majestate conspexit? Hoc ipsum Job patriarcha in libro sermonum suorum probante: A spiritu Domini, inquit, datur glacies super terram, et gubernat aquam qualiter illi placuerit, et frumentum irrigat in nubibus, disseminat autem nube lucem suam, et ipsa in circuitu vertitur gubernaculis ad operanda omnia quæ mandaverit ei, quia hæc a Deo constituta sunt super terram (*Job. xxxvii, 10*). Et Apostolus: Qui operatur, inquit, omnia in omnibus (*I Cor. xii, 6*). Et in Actibus: Placuit, inquit apostoli, Spiritui sancto et nobis, nihil amplius oneris imponere vobis (*Act. xv, 28*). Nam quia eosdem apostolos misit ubi voluit, et prohibuit unde voluit, et ex eodem libro docetur: Cum jejunassent et orassent, inquit, imposuerunt eis manus, et **438** dimiserunt eos (*Act. xiii, 3*). Ipsi igitur dimissi a Spiritu sancto venerunt Seleuciam. Et iterum: Petro autem cogitante de visu, dixit ei Spiritus sanctus: Surge et vade cum illis, nihil dubitans quia ego misi eos (*Act. x, 19*). Quod autem et prohibuerit ita docetur: Pervenerunt autem Phrygiam, et Galatiæ regionem, prohibiti a Spiritu sancto loqui verbum in Asia (*Act. xvi, 6*). Tantæ enim excellentioris potentia esse probatur Spiritus sanctus, ut angeli et archangeli, qui quotidie in conspectu Dei Patris et

unici Filii sui versantur et astant, in ipso quoque Spiritu secundum apostolicæ prædicationis sententiam, leni nutu et furtivis, ut ita dicamus, aspectibus prospicere concupiscant, Petro apostolo confirmante: De qua salute, inquit, exquisierunt prophetæ qui fateram gratiam in vobis prophetaverunt, scrutantes in quibus, vel quali tempore significaret in eis spiritus Jesu Christi (*I Petr. 1, 10*). Et infra: In quo concupiscunt, ait, angeli prospicere (*Ibid., 12*). Tu igitur habe illi reverentiam, et honora ut Deum, et noli eam statui hominis, vel cujuslibet generis comparare, cujus aspirationis adventu nostra corpora credimus in novissimo de sepulcro resuscitari. Nam si, quod absit, creatura fuisset, utique Paulus, dum supernas atque invisibiles creaturas, id est sedes, dominationes, principatus et potestates in ordine recenseret, ipsum quoque principaliter nominasset.

CAPUT X.

Ubi dicitur Filium Dei et Dominum sancto Spiritui comparatum.

Si tibi dixerint: Sicut Pater Deus et Dominus est Filio suo, ita Filius Dominus et Deus est Spiritui sancto.

Responsio. Plurima jam de Spiritu sancti persona, quod Deus et Dominus nuncupetur, testimonia posuisse meminimus, ut jam nihil addere deberemus. Sed ne ignavia deperetur, aut subterfugere nos propositionis vestræ ponderosam sarcinam æstimetis, quanta ipse pro sui defensione donaverit, dubias mentes deitatem et dominationem illi naturaliter iusitam non nostris verbis, sed divinis ipso largiente docemus oraculis, Isaiæ propheta dicente: Non audivit Jacob Dominum, qui redemit eum, et suscepit, et exaltavit eum (*Isai. LXIII, 9*). Et infra: Sed irritaverunt Spiritum sanctum, et convertit se illis in scandalum (*Ibid., 10*). Et Jeremias: Spiritus sancti nostræ Christus Dominus, qui comprehensus est in interitu eorum, sub cujus umbra vivimus inter gentes (*Thren. IV, 20*). Et Petrus apostolus Ananiæ dixit: Nonne manens tibi manebat, et venditum in tua erat potestate? Quare voluisti tentare Spiritum sanctum, ut subtraheres de pretio prædii (*Act. V, 4*). Et infra: Non es mentitus hominibus, sed Deo. Et ostolus: Cum autem conversus fuerit ad Deum, auferetur velamen, Dominus autem spiritus est (*II Cor. III, 16*). Ex hoc, perfide, debes agnoscere quoniam qui Deus et Dominus dicitur, in ipso deitatis vocabulo Patri et Filio coæquatur.

CAPUT XI.

Ubi dicitur tertio loco Spiritum sanctum a Patre et Filio nominatum.

Si tibi dixerint quia in eo minor est Spiritus sanctus, quod tertio loco est a Patre et Filio nominatus.

Responsio. Spiritus sanctus, non quia tertio nominatus est loco Patri et Filio minor erit, quoniam cum aquam, sicut superius diximus, superiori loco a Spiritu sancto Dominus nominasset, aquam utique Spiritu sancto, quem præposuit, non superiorem

ostendit. Nam Scripturæ divinæ mos est quæ sunt novissima primitus nominare, et quæ prima sunt novissime recensere, sicut in Genesi scriptum est: Ego sum Deus Isaac et Abraham patrum tuorum (*Levit. XXVI, 42*). Nam et Lucas evangelista (*Cap. III*) originem Domini Salvatoris nostri, id est Joseph et Mariæ matris ejus, sursum versus a Joseph inchoans usque ad Adam primum hominem, qui a Deo factus est, recensendo contexit, et utique nullus est in genere humano Joseph, qui secundum carnem pater Christi vocabatur, qui Adæ primo homini possit præferri, sed nos ut satisfaciamus inconditis propositionibus vestris, etiam Spiritum sanctum a Patre et Filio primo loco ostendimus nominatum, Apostolo attestante, Unum corpus, ait, et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ, unus Deus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium (*Ephes. IV, 4*). Spiritus utique sanctus Patri et Filio inferior non est, quia Spiritus Patris et Filii est, et non posunt ob substantiam in se commanentis Spiritus sui ex parte dici perfecti, et ex parte ad imperfectionem vocari.

CAPUT XII.

Ubi dicitur Spiritum sanctum non esse genitum, neque ingentum.

Si tibi dixerint: Ostende Spiritum sanctum, unde trahat originem, quem nec ingentum sicut Patrem, neque genitum sicut Filium profiteris.

Responsio. Certa et manifesta origo Spiritus sancti, Pater et Filius, qui nec ingentus cum ingento, neque genitus cum unigenito a fidelibus creditur, sed Spiritus Patris esse Scripturarum sacrarum eloquiis comprobatur. Nabuchodonosor rege in Daniele propheta dicente: Daniel, cui nomen Balthasar, secundum nomen Dei mei, Spiritum sanctum Dei in se habet (*Dan. IV, 5*). Item ipse: Omnes sapientes regni mei non potuerunt interpretationem somnii mei declarare mihi: tu autem, Daniel, potes, quia Spiritus Dei sanctus in te est. Item ibi: Ecce vir in regno tuo, in quo Spiritus Dei est. Et in Zacharia: Verumtamen legitima mea accipite, et verba mea quæ ego mando in spiritu meo servis meis prophetis (*Zach. I, 6*). Item ibi: Non in fortitudine magna, neque in virtute, sed in spiritu meo, dicit Dominus (*Zach. IV, 6*). Et Apostolus ad Romanos: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitat in vobis (*Rom. VIII, 9*). Et ad Galatas: Quoniam estis filii Dei, misit Deus spiritum Filii sui in corda nostra clamantem Abba Pater (*Gal. IV, 6*). Et ad Ephesios: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei (*Ephes. IV, 30*). Et ad Philippenses: Scio enim quod hoc mihi proficit in salutem per vestras obsecrationes et subordinationes spiritus Jesu Christi (*Philip. I, 19*). Et Petrus apostolus: De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetæ, qui venturam in vobis gratiam prophetaverunt, scrutantes in quibus, vel quali tempore significari haberet in eis spiritus Jesu Christi (*I Petr. 1, 10*). Et in libro Judicum: Et venerunt, et castra posuerunt in valle Jezrael, et

spiritus Domini induit Gedeon (*Judic. vi, 33*). Intendite, miseri, quoniam qui priori loco a Patre et Filio nominatus est, et multis Scripturæ divinæ locis Patris et Filii appellatur, Patre et Filio inferior non probatur.

CAPUT XIII.

Ubi dicunt Spiritum sanctum vitam a Patre non accepisse ut Filium.

Si tibi dixerint : Filium a Patre vitam legimus accepisse, ut sic credentibus daret : de Spiritu sancto nihil tale legimus, et in eo eum minorem Filio judicamus.

Responsio. Quia Patris et Filii spiritus nuncupatur, spiritus vitæ sine dubio esse, sicut Pater et Filius divinis Lectionibus comprobatur, Ezechiele propheta dicente : Cum autem elevarent se animalia a terra, exsiliabant rotæ, et ubicunque ibant nubes, et juxta illud spiritus rotæ extollebatur cum eis, quoniam spiritus vitæ erat in rotis (*Ezech. i, 19*). Et Apostolus ad Romanos : Lex enim, ait, spiritus vitæ in Christo Jesu (*Rom. viii, 2*). Item ibi : Prudentia carnis mors est, prudentia vero spiritus vita et pax (*Ibid., 6*). Item ibi : Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter justitiam (*Ibid. 10*). Et ad Corinthios : Factus est primus Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem (*I Cor. xv, 45*). Item in secunda : Littera occidit, spiritus autem vivificat (*II Cor. iii, 6*). Et in Apocalypsi : Et post tertium diem et dimidium spiritus vitæ intravit in eis a Domino, et steterunt **442** super pedes suos (*Apoc. xi, 11*). Ezechiel utique **C** iisdem verbis ac syllabis de aridis ossibus mortuorum paria protestatur (*Ezech. xxxvii, 10*). Intendite, quæso, intendite, quoniam inaniter spiritus vitæ non dixit, et qui vivis et mortuis secundum antelata testimonia vitam largitur, inferior a Patre et Filio nullatenus comprobatur.

CAPUT XIV.

Ubi dicunt : Ostende quod de Patre Spiritus sanctus possit procedere.

Si tibi dixerint : Ostende quod Spiritus sanctus de Patre vel Filio procedere potuit.

Responsio. Si corda vestra incredulitatis jam vitio obdurate ad mollitiem nostræ credulitatis velletis adducere, facillime agnosceretis quod Spiritus de Deo Patre possit procedere : est enim Pater Deus, et procedit de illo Spiritus Dei; est omnipotens, et procedit de eo omnipotentia spiritus; est lux, et procedit de eo spiritus lucis; est virtus, et procedit de eo spiritus virtutis; est sapiens, et procedit de illo sapientie spiritus; est prudentia, et procedit de illo prudentie spiritus; est consilium, et procedit de eo spiritus consilii; est fortitudo, et procedit de eo spiritus fortitudinis; est pax, et procedit de illo spiritus pacis; est caritas, et procedit de illo spiritus caritatis est scientia, et procedit de illo spiritus scientie; est vita, et procedit de illo spiritus vitæ; est rectus, et procedit de illo spiritus rectitudinis; est bonus, et procedit de illo spiritus bonitatis; est pietas, et pro-

cedit de illo spiritus pietatis; est mansuetus, et procedit de illo spiritus mansuetudinis; est gladius, et procedit de eo gladius spiritus. Et multa alia quæ brevitate causa omisimus, scientes quod paucis dicta sapientibus multa sunt : insipientibus vero etsi multa dicantur, satis omnino non faciunt. Sed ne consuetis calumniis et cavillationibus simplices animos perturbetis, ex divinis Scripturis de iis quæ superius dicta sunt documenta hæc curiosius exigentes, ad omnia cum Domini adjutorio divina testimonia **443** computabimus, ut legentes agnoscant quemadmodum vestræ pravitati respondeant. Quod enim Spiritus Deus est in Evangelio Filius docuit, dicens : Spiritus Deus est (*Joan. iv, 24*). Quod autem omnipotens est, in Salomone (*Sap. vii, 23*) ostenditur, dum spiritus omnia potens, et omnia prospiciens intumatur. Quod autem lux sit spiritus, Ezechiel testis est, dum spiritum Domini sicut lux præfulgens ab Aquilone in nube venientem astruxit (*Ezech. i, 4*). Quod virtus sit, Apostolus docet cum dicit : In ostensione spiritus et virtutis (*I Cor. ii, 4*). Quod vero sapientia dicatur, Isaias testis est, cum Domini Filium spiritus sapientie fuisse repletum dicit (*Isai. xi, 2*). Quod vero prudentia dicatur, in eodem propheta ostenditur. Quod autem spiritus consilii et fortitudinis dicatur, in eodem volumine declaratur. Quod vero pax sit, apostolorum Acta testantur (*Act. ix, 31*). Quod autem caritas dicatur, apostolica sententia comprobatur. Quod vero spiritus sapientie appelletur, Isaiæ annuntiatione docetur. Quod autem spiritus vitæ sit, Apostolus edocet, dum prudentiam spiritus vitæ, et pacem esse prædixit (*Rom. viii, 6*). Quod autem rectus dicitur, Davidis oraculis ostenditur, dum in suis visceribus spiritum rectum innovari precatur (*Psal. l, 12*). Quod autem bonus dicatur, idem propheta ostendit, qui se a Spiritu sancto in via recta deduci desiderans canit (*Psal. xxvi, 11*). Quod autem spiritus mansuetudinis nuncupetur, Apostolus testis est, dum dicit, se non in virga, sed in caritate spiritus et mansuetudinis advenire (*I Cor. iv, 21*). Quod vero perfectus dicatur, idem docet apostolus, dum illum judicem omnium, et spiritum justorum insinuat et perfectorum (*Hebr. xii, 23*). Quod autem gladius nuncupetur, idem probat apostolus, dum eum verbum Dei pronuntiat esse (*Ephes. vi, 17*). Si enim hæc omnia non cæcis mentibus legerent, nec de Filio Dei ambigerent, neque de Spiritu sancti potentia dubitarent.

CAPUT XV.

Ubi dicunt Spiritum sanctum ubique non esse diffusum.

Si tibi dixerint quia non ubique est spiritus sanctus sicut Pater et Filius, sed localiter sibi injunctum adimplet officium.

444 *Responsio.* Ut autem Spiritum sanctum doceamus ubique diffusum, Davidicum investigabimus testimonium, ex cujus prophetia Spiritus sanctus docetur, non locis, ut vos in somno gravi detenti, sed potentia sua sicut Pater et Filius ubique diffundi.

Ipse denique in psalmo cxxxviii (*Vers.* 7) canit et dicit : Quo ibo a spiritu tuo : et a facie tua quo fugiam ? Si ascendero in caelum, tu ibi es, et si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas in directum, et habitavero in novissimo maris, etiam illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua. Et in Salomone : Spiritus Domini replevit orbem terrarum (*Sap.* 1, 7). Item ibi : Ne dixeris, a Spiritu Dei abscondor, et de altissimo quis mei memorabitur ? In populo enim magno non agnoscor. Quae est enim anima mea in tam magna creatura ? Ecce caelum, et caelum caelorum, abyssus et universa terra, et quae in eis sunt, in conspectu ejus sunt. A vultu illius movebuntur montes et colles, et fundamenta terrae, et cum concusserit, tremore concutiantur (*Ecclesi.* xvi, 16). Et in Apocalypsi : Et vidi septem candelabra aurea, et septem lucernas in capite septem candelabrorum aureorum, et dixi : Quae sunt istae, Domine ? Et dixit mihi : Septem lucernae, septem spiritus sunt, missi per universum orbem terrarum (*Apoc.* 1, 12). Ecce docuimus Spiritum sanctum non locis contineri, neque regione aliqua terminari, quemodo tu astruis eum ubique non esse diffusum : cujus vocem, secundum Domini dicitur, quisquis est, audire tamen potest, sed unde veniat, et quo vadat, nulli mortalium scire concessum est.

CAPUT XVI.

Ubi dicunt Spiritum sanctum proprie lucifero comparatum.

Si tibi dixerint : Spiritus sanctus lucifero comparatus est, ante quem Pater Filium genuisse se testatus est, dicendo : In splendoribus sanctorum ex utero matris luciferum genui te (*Psal.* cix, 3). Vel illud quod Petrus apostolus dixit : Donec **445** dies luceat, et lucifer oriatur in cordibus vestris (*II Petr.* 1, 19).

Responsio. Petrus Apostolus, cum pro doctrina creditam hanc in sua Epistola posuisset, Spiritum sanctum luciferum proprie nominatum, nec dixit, nec docuit, nec docenda mandavit. Sed et nos qui in Trinitate unum credimus Deum, etiam ipsum Dominum et Salvatorem nostrum in figura hujus stellae, non solum a prophetis, verum etiam ab apostolis ostendimus praedicatum. In Numeri etiam libro, cum a Balaam impiissimo rege et sacrilego Balaam quoque pseudopropheta ad maledicendum Dei populum mercedis titulo fuit et adductus, haec docetur non sua voluntate, sed divino imperio intulisse : Orietur, ait, stella ex Jacob, et ascendet virga ex Israel, et percussiet omnia regna terrae (*Num.* xxiv, 17). Et in alio loco : Columnae caeli contremuerunt Dominum, astra autem caeli metuent cum (*Job.* xxvi, 14). Quoniam haec est pax et virtus ejus, ut splendet in caelo stella ejus, ad illuminandos omnes credentes in eum. Haec in Evangelio : Vidimus, inquit, stellam ejus in oriente, et venimus adorare eum (*Matth.* 2, 2). Et in Apocalypsi Joannis apostoli : Ego sum primus et novissimus (*Apoc.* xii, 13). Ego sum radix et origo

David ; ego sum stella splendida matutina (*Ibid.*, 16). Si enim ob hujus stellae vocabulum, et ab eo quod Lucifer appellatus est, Spiritum sanctum Filio minorum esse contendis, nunquid et Filium, quem superius in typum stellae ipsius docuimus praedicatum, Spiritui sancto inferiorem esse ostendis ? Absit, quoniam sicut Filius in hujus stellae imagine mentatus Spiritui sancto non potest dici inferior, ita Spiritus sanctus, si proprio fuisset lucifero comparatus, minor Filio non poterat apparere.

CAPUT XVII.

Ubi catholicos detestantur quod a Spiritu sancto peccatorum veniam postulare dicuntur.

Si tibi opposuerint dicentes catholicos sacrilego ore blasphemare, quod post Patrem et Filium a Spiritu sancto agnoscantur peccatorum veniam postulare.

446 *Responsio.* Spiritum sanctum iudicem, et universum mundum de peccato, de justitia, et de iudicio posse arguere, Dominus in Evangelio docuit, dicens : Cum autem venerit Spiritus sanctus, ille arguet mundum de peccato, et de justitia, et de iudicio (*Joan.* xvi, 8). Et Isaias : Abluet Dominus, ait, sordes filiorum et filiarum Sion spiritu iudicii (*Isai.* 4, 4). Et in Salomone : Spiritus Domini contra illos stabit, et tanquam turbo venti dividet illos (*Sap.* v, 24). Item Isaias : Ecce ego in spiritu meo facio iudicium, dicit Dominus (*Isai.* xxvi, 9). Cur igitur ipse abnuis ut unusquisque a iudice suo peccatorum veniam non postulet, ut mundior a peccatis et purgator fiat, cum postulando poterit evadere ? Si quo forsitan facto, aut incauta verbi prolatione, noxa incurrerat culpa, plane et convenienter a Spiritu sancto veniam postulabatur ut peccatis remissionem et indulgentiam trihuat, qui pro nobis Patrem gemitibus inenarrabilibus interpellat. Quod autem nos sacrilegos vocas, quod secundum Trinitatis confessionem Deum ac Dominum Spiritum sanctum esse asseruimus, vide ne tu magis ipse dignus sis hoc nomine nuncupari, dum non vis Spiritum sanctum confiteri, quem Dominus per apostolos cum Patre et Filio indiacretum voluit universis gentibus intimari : Ite, inquit, baptizate omnes gentes, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth.* xxviii, 19). Si enim Spiritus sanctus in deitatis substantia Patri et Filio non coaequatur, cur in sacramento sacri baptismatis nihil abeque illo completur ?

CAPUT XVIII.

Ubi dicunt Spiritum sanctum non nosse Patrem sicut unigenitus Filius.

Si tibi dixerint : In eo minor est Spiritus sanctus, quia Filius tantummodo de se dicit Patrem nosse, et nullam de Spiritu sancto mentionem fecisse legi fecit.

Responsio. Sicut in Christo habitat plenitudo divinitatis, ita in Spiritu sancto manifestae sunt altitudines deitatis. Cum enim **447** haec Apostolus uberius et satianter affirmet, cur perfidia vestra veritatem majestatis interpellat ? Nemo enim, ait, scit hominum quae sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in-

ipso est, sic et quæ in Deo sunt nemo novit, nisi A Spiritus Dei (I Cor. ii, 11).

Eecce jam non solus novit Filius, quod novit etiam Spiritus sanctus : non quia duæ personæ sunt Fili et Spiritus sancti, in sciendo quæ Dei sunt aliquam diversitatem inducit, sed unitatis communionem fideliter et leniter intimavit. In alio etiam loco sequitur idem apostolus dicens : Spiritus est, qui scrutatur etiam profunda Dei (I Cor. ii, 10). Et iterum : Nos autem non spiritum mandati accepimus, sed spiritum qui ex Deo est (Ibid., 12). Et in Evangelio Judæis de seipso Filius dicit : Vos autem non nostis eum, ego autem novi eum, qui ex ipso sum (Joan. viii, 55). Si de Deo est Spiritus sanctus, quemadmodum de Deo est Filius, quemadmodum erit, qui quod in Patre Filius novit, ipse cognoscit? Docuimus deinde Spiritum B sanctum de Deo Patre ut Filium inenarrabiliter procedentem, quia connexa Trinitas inseparabilem in se possidet unitatem.

CAPUT XIX.

Ubi dicunt non baptizasse in nomine Spiritus sancti, sicut in nomine Filii.

Si enim dixerint tibi : Ideo minor est Spiritus sanctus quia in nomine ejus non baptizaverunt discipuli, sed in nomine Filii.

Responsio. Non enim est in Trinitate diversitas, in qua est non solum potestatis ac voluntatis individua caritas, sed etiam deitatis et majestatis æqualitas : quod enim expectatur a Patre, invenitur in Filio, et quod invenitur in Filio, tribuitur et Spiritui sancto. Si vero distributiones Spiritus sancti curioso volueris inquirere animo, Apostolum audies prædicantem :

Unicuique autem nostrum datur illuminatio Spiritus ad 448 utilitatem : quibusdam enim per Spiritum datur spiritus sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii charismata donationum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spiritus, alii genera linguarum, alii interpretationes linguarum. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus distribuens propria unicuique prout vult (I Cor. xii, 7-11). Ut vero in nomine Spiritus sancti baptizetur, sicut in nomine Patris et Filii, et Dominus in Evangelio testis est, et Paulus paria pronuntiat. Dominus quidem cum dicit : Baptizate gentes, in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19). Apostolus vero cum omnes nos Spiritu baptizatos insinuat atque confirmat : Etenim nos omnes, aut, in uno Spiritu baptizati sumus, sive Judæi, sive Græci, sive servi, sive liberi, et omnes in uno Spiritu potati sumus (I Cor. xii, 13). Et iterum : In quo credentes signati estis in Spiritu sancto promissionis, qui est pignus hereditatis nostræ in redemptionem adoptionis (Ephes. i, 13). Et iterum : Ut det vobis secundam divitiarum gloriæ suæ, virtute confortari per Spiritum sanctum, in interiorem hominem, habitare Christum in cordibus vestris (Ephes. iii, 16). Et iterum : Nolo vos ignorare, fratres, quia patres vestri omnes sub nube fuerunt, et omnes in Moysen baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt (I Cor. x, 1). In istis igitur testimoniis hoc C solummodo divinitati Spiritus sancti deest, quod perfidiam vestram minus est.

LIBER TERTIUS.

DE UNITATE PATRIS ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI.

449 In his testimoniis unitas Trinitatis ostenditur, dum quod Pater vocatur, vel etiam operatur, hoc Filius et Spiritus sanctus nuncupentur, vel eadem o, erentur.

CAPUT PRIMUM.

De communi deitatis vocabulo.

Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. De Patre in Apostolo : Unus Deus Pater, ex quo omnia D (I Cor. viii, 6). Et iterum : Non est Deus nisi unus (Ibid., 4). De Filio in psalmo xcix (Vers. 3) : Scitote quoniam Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, et non ipsi nos. De Spiritu sancto in Apostolo : Spiritus est Deus (II Cor. iii, 17). Et in Evangelio : Quia Deus ipse est (Joan. iv, 24).

CAPUT II.

Ubi omnia Trinitas Dominus nuncupatur.

Dominus Pater dicitur, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus. De Patre in Levitico : Ego sum Dominus Deus vester, qui liberavi vos de terra Ægypti (Levit. xix, 36). De Filio in psalmo xcvi (Vers. 10) : Dicite in nationibus, Dominus regnavit a ligno. De Spiritu sancto in Apostolo : Divisiones ministratio-

num sunt, idem ipse Dominus (I Cor. xii, 5). Item ibi : Dominus autem spiritus est.

CAPUT III.

De communi omnipotentia Trinitatis.

450 Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus (II Cor. iii, 17). De Patre in Salomone : Omnipotens sermo tuus exsilienis a regalibus sedibus venit (Sap. xviii, 15). De Filio ubi supra : Unus enim altissimus creator omnipotens, rex potens et metuendus nimis (Eccli. i, 8). De Spiritu sancto ubi supra : Est enim in sapientia spiritus intelligentiæ sanctus, unicus (Sap. vii, 22), et infra, omnia potens (Ibid., 27).

CAPUT IV.

De communi potentia Trinitatis.

Potens Pater, potens Filius, potens Spiritus sanctus. De Patre ad Corinthios : Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis (II Cor. ix, 8). Item ibi : Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in potentia Dei (I Cor. ii, 5). De Filio ubi supra : Congregatis vobis, et meo spiritu cum omnipotentis Domini nostri Jesu Christi (I Cor. v, 4). Item in secunda :

An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur **A** Christus? qui in vobis non infirmatur, sed potens est (*II Cor. xiii, 3*). De Spiritu sancto ubi supra: Non enim audeo aliquid horum loqui, quæ non perfecit Spiritus per me in obedientiam gentium, verbo et factis, in potestate signorum et prodigiorum, in potentia Spiritus (*Rom. xv, 18*). Et iterum: Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis spe et potentia Spiritus sancti (*Ibid., 13*).

CAPUT V.

De communi paternitatis vocabulo.

Pater Deus, Pater Filius, Pater Spiritus sanctus. De Patre Apostolus: Unus Deus Pater, ex quo omnia (*I Cor. viii, 6*). Et iterum: Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi scit, qui est benedictus in sæcula (*II Cor. ii, 31*). De Filio in cantico Deuteronomio: Nonne hic **B** 451 pater tuus possedit te, et fecit, et constituit te (*Deut. xxxvi, 6*)? Et Isaias: Puer natus est nobis, filius datus est nobis (*Isai. ix, 6*). Et infra: Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. De Spiritu sancto ad Hebræos: Homines quidem nostræ carnis habebamus correptores, et verebamur in eis, quanto magis subjiciemur Patri spiritus, et obediemus ei ut vivamus? Illi quidem paucis diebus pro voluntate sua, sicut ipsis videbatur, disciplinam dabant: spiritus autem ad utilitatem accipiendam sanctificationis suæ (*Hebr. xii, 9*).

CAPUT VI.

Ubi sanctus omnis Trinitas appellatur.

Sanctus Pater, sanctus Filius, sanctus Spiritus sanctus. De Patre in Esdra: Quoniam sanctus Deus **C** est veritas. Et in Levitico: Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum Dominus Deus vester (*Levit. xi, 44*). De Filio in Evangelio: Scio te qui sis tu sanctus Dei (*Marc. i, 24*). Item ibi: Quod nasceretur te sanctum, vocabitur Filius Dei (*Luc. i, 35*). De Spiritu sancto in Salomone: Sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus quæ sunt tunc intellectu (*Sap. i, 5*).

CAPUT VII.

De communi principatu Trinitatis.

Princeps Pater, princeps Filius, princeps Spiritus sanctus. De Patre in Judicum: Dixit ad eos Gedeon: Non principabor ego vestri, neque filius meus, sed Deus princeps est in vobis (*Judic. viii, 23*). Et in Numeris: Non erit labor in Jacob, neque videbitur labor in Israel, quoniam Dominus Deus ejus cum eo, et in se præclarus princeps cum ipso (*Num. xxiii, 21*). De Filio in Epistola Petrus apostolus: Pascite gregem Dei, qui est in vobis, non quasi coacti, sed voluntarie ex animo, ut cum apparuerit princeps pastorum accipiat immarcescibilem coronam (*I Petr. v, 2, 3*). De Spiritu sancto, psalmo I (*Vers. 14*): Redde mihi lætitiæ salutariæ tui, et Spiritu principali confirma me.

CAPUT VIII.

Quod regis vocabulo omnis Trinitas appellatur.

452 Rex Pater, rex Filius, rex Spiritus sanctus. De Patre in Isaiâ, Dominus rex magnus, et dives in

operibus suis (*Isai. xxxiii, 22*). Et in psalmo: Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ (*Psal. lxxiii, 12*). De Filio in Apocalypsi: Et exercitus cælestis sequebatur eum in equis albis, induti byssinum mundum (*Apoc. xix, 14*). Et infra: Et habet in vestimento et in femore suo nomen scriptum: Rex Regum, et Dominus dominantium (*Ibid., 16*). De Spiritu sancto in Isaiâ: Vidi Dominum regem Sabaoth oculis meis (*Isai. vi, 5*). Et audivi vocem dicentem mihi: Quem mittam, et quis ibit ad populum istum? Et dixi: Ecce ego sum, mitte me. Et dixit ad me: Vade, et dic populo huic: Aure audietis et non intelligetis, et videntes videbitis, et non videbitis (*Ibid., 8*). Ut Spiritum sanctum fuisse advertas, Paulum audi Judæos in Actibus increpantem: Bene, inquit, Spiritus sanctus locutus est ad patres vestros: Aure audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, et non videbitis (*Act. xxviii, 26*).

CAPUT IX.

Ubi omnis Trinitas Judicis vocabulo nuncupatur.

Judex pater, judex Filius, judex Spiritus sanctus. De Patre in psalmo **XLIX** (*Vers. 6*): Et affrontabunt cæli justitiam ejus, quoniam Deus judex est. Et in septimo (*Vers. 12*): Deus judex justus, fortis et patiens. De Filio in Canonis: Ecce enim judex ante januam assistit (*Jac. v, 9*). De Spiritu sancto: Et nunc revelabitur homo peccati, filius perditionis, quem interficiet Dominus spiritu oris sui (*II Thes. ii, 3, 8*). Et in Isaiâ: Ecce ego in spiritu meo facio judicium, dicit Dominus Deus.

CAPUT X.

De communi perfectione.

453 Perfectus Pater, perfectus Filius, perfectus Spiritus sanctus. De Patre in Evangelio: Estote ergo perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est (*Matth. v, 48*). De Filio ad Hebræos: Ex his enim quæ passus est dilexit obediens fieri, qui etiam perfectus factus est omnibus obedientibus sibi (*Hebr. v, 8*). De Spiritu sancto ubi supra: Sed accessistis ad montem Sion, et ad civitatem viventis Jerusalem (*Hebr. xii, 22*). Et infra: Et ad spiritum justorum perfectorum (*Ibid., 23*).

CAPUT XI.

De communi veritate.

Verus Pater, verus Filius, verus Spiritus sanctus. De Patre in Salomone: Deus noster suavis et verus est: nosse autem te consummatio justitiæ est (*Sap. xv, 1, 3*). De Filio in Joanne: Ut simus in vero Filio ejus Jesu Christo, hic est Deus verus, et vita æterna (*I Joan. v, 20*). De Spiritu sancto in Evangelio: Cum venerit Paraclætus ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (*Joh. xvi, 13*).

CAPUT XII.

De justis comparatione.

Justus Pater, justus Filius, justus Spiritus sanctus. De Patre in Exodo: Vocavit autem Pharaon Moysen et Aaron, et dixit eis: Peccavi nunc, nam Deus justus est, ego autem et populus meus impii (*Exod. ix, 27*). De Filio in Sophonia: Dominus justus in medio tui,

non facies iniuste (*Soph.* iii, 5). Et in epistola Joannis: Sicut docuit vos manere in eo (*I Joan.* ii, 27). Et infra: Quod si scitis quia justus est, scitis quia omnis qui facit justitiam, ex ipso est (*Ibid.*, 29). De Spiritu sancto in Apostolo: Magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu (*I Tim.* iii, 16).

CAPUT XIII.

De communi fortitudine.

454 Fortis Pater, fortis Filius, fortis Spiritus sanctus. De Patre in Isaia: Deus fortis et potens, magni nominis, Domine (*Isai.* xxviii, 2). De Filio in psalmo centesimo septimo decimo: Fortitudo mea et laudatio mea Dominus (*Vers.* 14). De Spiritu sancto in Salomone: In timore Dei Spiritus fortitudinis, et in viis ejus pax et vita æterna (*Prov.* xiv, 26).

CAPUT XIV.

De communi judicio.

Judicat Pater, judicat Filius, judicat Spiritus sanctus. De Patre in psalmo xlii (*Vers.* 1): Judica me, Deus, et discerne causam meam. De Filio in psalmo ix (*Vers.* 9): Præparavit in judicio thronum suum, et ipse judicabit orbem terræ in æquitate. De Spiritu sancto in Isaia: Et abluet Dominus sordes filiorum et filiarum Sion, et sanguinem purgabit de medio eorum Spiritu judicii (*Isai.* iv, 4).

CAPUT XV.

De communi opere Trinitatis.

Operatur Pater, operatur Filius, operatur Spiritus sanctus. De Patre ad Philippenses: Deus est qui operatur in vobis et velle (*Philp.* ii, 13). De Filio in Evangelio: Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est (*Joan.* ix, 4). De Spiritu sancto in Apostolo: Operatur autem unus atque idem spiritus, dividens singulis propria prout vult (*I Cor.*, xii, 11).

CAPUT XVI.

Quod nomen Excelsi omnis Trinitas sortiatur.

Excelsus Pater, excelsus Filius, excelsus Spiritus sanctus. De Patre in Daniele: Signa et prodigia quæ fecit mecum Deus excelsus (*Dan.* iii, 99). Et in psalmo lxxvii (*Vers.* 35): Deus excelsus redemptor **455** eorum est. De Filio in psalmo centesimo duodecimo (*Vers.* 4): Excelsus super omnes gentes Dominus, et super cælos gloria ejus. De Spiritu sancto in Isaia: Hæc dicit Excelsus, in excelsis habitans in æternum, Sanctus in sanctis, Dominus excelsus nomen ei, in sanctis requiescens (*Isai.* lvii, 15).

CAPUT XVII.

Quod ignis omnis Trinitas appellatur.

Ignis Pater, ignis Filius, ignis Spiritus sanctus. De Patre in Deuteronomio: Observate ne faciatis vobis ipsis vel simulacrum omnium de quibus præcepit tibi Deus, quoniam Dominus Deus tuus ignis consumens est (*Deut.* iv, 23). De Filio in psalmo centesimo decimo octavo (*Vers.* 146): Ignitum verbum tuum nimis, et servus tuus dilexit illud. De Spiritu sancto in Actibus: Et visæ sunt illis divise linguæ tanquam ignis,

A seditque super unumquemque eorum, et repleti sunt Spiritu sancto (*Act.* ii, 3).

CAPUT XVIII.

Quod lux omnis Trinitas dicatur.

Lux Pater, lux Filius, lux Spiritus sanctus. De Patre in Joannis Epistola: Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ (*I Joan.* i, 5). De Filio in Evangelio: Ego sum lux hujus mundi: qui persequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (*Joan.* viii, 12). De Spiritu sancto in Ezechiele: Ecce spiritus Domini surgens veniebat ab aquilone, et in circuitu ejus lux refulgens (*Ezech.* i, 4).

CAPUT XIX.

De communi bonitate Trinitatis.

Bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus sanctus. De Patre in psalmo lxxii (*Vers.* 1): Quam bonus Deus Israel rectis corde. De Filio: Ego sum pastor bonus (*Joan.* x, 11). Et, Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam (*Matth.* xix, 16)? De Spiritu sancto **456** in Esdra: Spiritum tuum bonum dedisti eis (*II Esdr.* ix, 20). Et in Salomone: Bonus Spiritus tuus in omnibus (*Sap.* xii, 1).

CAPUT XX.

De communi magnitudine Trinitatis.

Magnus Pater, magnus Filius, magnus Spiritus sanctus. De Patre in Exodo: Nunc intellexi quoniam magnus est Deus (*Exod.* xviii, 11). Et in psalmo octuagesimo quinto (*Vers.* 10): Tu es Deus solus magnus. De Filio ad Titum: Expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi (*Tit.* ii, 13). De Spiritu sancto in Regnorum, ait Dominus ad Eliam: Egredere, et sta in monte coram me, et ecce Dominus transit et spiritus magnus et fortis, subvertens, et conterens petram ante Dominum (*III Reg.* xix, 11).

CAPUT XXI.

De communi virtute Trinitatis.

C Virtus Patris, virtus Filii, virtus Spiritus sancti. De Patre ad Romanos: Non enim confundor de Evangelio: Virtus enim est in salutem omni credenti (*Rom.* i, 16). De Filio ad Corinthios: Libentissime igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet virtus Christi in me (*II Cor.* xii, 9). Et de Spiritu sancto ad Thessalonicenses: Scientes, fratres, electi a Deo, dilectionem vestram, quia Evangelium nostrum ubi fuit apud vos in verbo tantum, sed in virtute Spiritus sancti (*I Thes.* i, 4).

CAPUT XXII.

Ubi fons omnis Trinitas dicitur.

Fons Pater, fons Filius, fons Spiritus sanctus. De Patre in Jeremia: Hæc dicit Dominus Deus Israel. Duo mala fecit populus meus, me reliquerunt fontem aquæ vitæ, et foderunt sibi lacus detritos, qui aquam non possunt continere (*Jer.* ii, 13). **457** De Filio in Salomone: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis (*Eccli.* i, 5). De Spiritu sancto in Isaia: Ecce nomen Dei post multum tempus venit, ardens in ira indignationis voravit gentes, et spiritus velut fons aquæ in valle trahens (*Isai.* xxx, 27).

CAPUT XXIII.

Ubi fluvius omnis Trinitas dicitur.

Fluvius Pater, fluvius Filius, fluvius Spiritus sanctus. De Patre in Salomone: Benedictio Dei tanquam fluvius inundans (*Eccli. xxxix, 27*), et in psalmo lxxiv (*Vers. 10*): Fluvius Dei repletus est aqua. De Filio in Isaia: Hæc dicit Dominus: Ego declinabo in eis ut fluvius pacis, et ut torrens inundans gloriam gentium (*Isai. lxxvi, 12*). Item ibi: Et apparebit in Sion sicut fluvius decurrens, et clarus in terra sitiienti (*Isai. lxx, 20*). De Spiritu sancto in Evangelio: In die festo magno stabat Jesus, et clamabat dicens: Quisquis credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum (*Joan. vii, 37*).

CAPUT XXIV.

Ubi Verbum Spiritus sanctus dicitur sicut Filius.

Verbum Dei Patris Filius, Verbum Dei Spiritus sanctus. De Filio in Evangelio: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i, 1*). Et in Apocalypsi: Et erat coopertus vestimentum æspersum sanguine, et vocabitur nomen ejus Verbum Dei (*Apoc. xix, 13*). De Spiritu sancto ad Ephesios: In omnibus assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia jacula nequissimi cæcipientia extinguere, et galeam salutis, et gladium spiritus, quod est Verbum Dei (*Ephes. vi, 16*).

CAPUT XXV.

Quod caritas omnis Trinitas appelletur.

458 Caritas Pater, caritas Filius, caritas Spiritus sanctus. De Patre in Joannis Epistola: Filioli, Deus caritas est, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo (*I Joan. iv, 16*). De Filio ad Corinthios: Sive enim mente excessimus Deo; sive sobrii sumus, vobis; caritas enim Christi urget nos (*II Cor. v, 13*). De Spiritu sancto ad Romanos: Obsecro itaque vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per caritatem Spiritus sancti (*Rom. xv, 30*). Et ad Galatas: In libertate vocati estis (*Gal. v, 13*). Et infra: sed per caritatem spiritus servite in invicem. Et ad Corinthios inquit: Vultis veniam ad vos in virga, an in caritate spiritus (*I Cor. iv, 21*)?

CAPUT XXVI.

Quod vitam æternam omnis Trinitas largiatur.

Vitam æternam dat Pater, hanc Filius, hanc Spiritus sanctus. De Patre in Joannis Epistola: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit testimonio quod testatus est de Filio suo: et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus (*I Joan. v, 10*). De Filio in Evangelio: Oves meæ vocem meam audiunt, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis (*Joan. x, 27*). Et in Epistola Joannis: Qui habet Filium, habet vitam æternam (*I Joan. v, 12*). De Spiritu sancto ad Galatas: Qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam (*Gal. vi, 8*).

A

CAPUT XXVII.

Quod pacem omnis Trinitas tribuat.

Pacem dat Pater, pacem dat Filius, pacem dat Spiritus sanctus. Item ibi: Deus noster, pacem dabit vobis (*Gal. i, 3*). Et Apostolus: Deus autem pacis dabit vobis pacem (*II Thess. iii, 16*). Et iterum: Deus autem **459** spei adimpleat vos omni gaudio et pace, ut abundetis et glorificetis Patrem Domini nostri Jesu Christi (*Rom. xv, 13*). De Filio in Numeris: Hæc dicit Dominus, qui fecit Israel: Ecce ego do illis testamentum pacis, et eritis cum eo, et cum semine ejus post ipsum (*Num. xxv, 13*). De Spiritu sancto Apostolus: Prudentia enim carnis mors est, prudentia autem spiritus vita et pax est (*Rom. viii, 6*).

CAPUT XXVIII.

De communi consolatione.

Consolatur Pater, consolatur Filius, consolatur Spiritus sanctus. De Patre ad Corinthios: Benedictus Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum et Deus totius consolationis qui consolatur nos (*II Cor. i, 3*). De Filio ubi supra: Quoniam sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra (*Ibid., 5*). De Spiritu sancto in Evangelio: Cum venerit consolator quem mittam vobis Spiritum veritatis, qui a Patre meo procedit, ipse vos docebit omnem veritatem, et ventura annuntiabit vobis (*Joan. xv, 26*).

CAPUT XXIX.

De communi juvenine Trinitatis.

Adjuvat Pater, adjuvat Filius, adjuvat Spiritus sanctus. De Patre in psalmo quadragesimo quinto (*Vers. 6*): Deus in medio ejus non commovebitur, adjuvabit eam Deus vultu suo. De Filio in Evangelio: Cum venisset Jesus in partes Tyri et Sidonis, ecce mulier Chananæ a finibus illis egressa clamabat, dicens: Adjuva me, Domine (*Math. xv, 25*). De Spiritu sancto in Apostolo: Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus adjuvat infirmitatem nostram (*Rom. viii, 26*).

CAPUT XXX.

De communi gloria Trinitatis.

460 Deus gloriæ Pater, hoc Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre in Actibus: Deus gloriæ apparuit Patri nostro Abraham, cum esset in Mesopotamia (*Act. vii, 2*). De Filio in Apostolo: Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. ii, 8*). De Spiritu sancto ad Corinthios: An nescitis quia corpora vestra templum est in vobis Spiritus sancti, quem habetis a Deo (*I Cor. vi, 19*)? Et infra: Glorificate et portate Dominum in corpore vestro (*Ibid., 20*).

CAPUT XXXI.

De communi doctrina.

Doctrina Patris, doctrina Filii, doctrina Spiritus sancti. De Patre in Actibus: Tunc vidit proconsul quod factum est, et credit admirans in doctrina Dei (*Act. xxi, 12*). De Filio ad Titum: Servi dominis suis obediētes sint in omnibus (*Tit. ii, 9*). Et infra: Ut doctrina Salvatoris nostri Jesu Christi orne-

tur in omnibus (*Tit.* II, 10). Et iterum : Qui non A
manet in doctrina Christi, Deum non habet (*II Joan.*
9). De Spiritu sancto ad Corinthios : Quæ loquimur,
non in sapientiæ humanæ doctrinæ verbis, sed in
doctrina Spiritus sancti (*I Cor.* II, 13).

CAPUT XXXII.

De communi sanctificatione.

Sanctificat Pater, sanctificat Filius, sanctificat Spi-
ritus sanctus. De Patre ad Thessalonicenses : Debe-
mus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres di-
lecti a Deo, qui elegit nos ab initio in salutem, in
sanctificationem (*II Thess.* II, 12). Et propheta : Pa-
ravivit Deus sacrificium, et sanctificavit electos suos
(*Soph.* I, 7). De Filio in Apostolo : Et hæc quidem B
fuiatis, sed abluti estis, et sanctificati in nomine Do-
mini nostri Jesu Christi (*I Cor.* VI, 11). De Spiritu sancto
461 in Canonicis : Secundum providentiam Dei Pa-
tris in sanctificationem Spiritus (*I Petr.* I, 2). Et ad
Romanos : Ut fiat oblatio gentium acceptabilis, sau-
ctificata in Spiritu sancto (*Rom.* XV, 16).

CAPUT XXXIII.

De communi revelatione.

Revelat Pater, revelat Filius, revelat Spiritus san-
ctus. De Patre ad Galatas : Cum autem placuit Deo,
qui me segregavit de utero matris meæ per gratiam
suam, ut revelaret Filium suum in me (*Gal.* I, 15).
De Filio ad Galatas : Neque enim ego ab homine ac-
cepi illud aut didici, sed per revelationem Jesu Chri-
sti (*Ibid.*, 12). De Spiritu sancto ad Ephesios : Quod
aliis generationibus non fuit notum filiis hominum, C
nunc autem revelatum est per Spiritum sanctum
sanctis apostolis et prophetis (*Ephes.* III, 5).

CAPUT XXXIV.

De communi benedictione.

Benedicet te Pater, benedicet Filius, benedicet
Spiritus sanctus. De Patre ad Ephesios : Benedictus
Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui bene-
dixit nos in omni benedictione spiritali (*Ephes.* I, 3).
De Filio in Salomone : Benedictio Domini super caput
justi (*Prov.* X, 6). Et in psalmo octuagesimo
tertio (*Vers.* 8) : Benedictionem dabit qui legem de-
dit. De Spiritu sancto ad Galatas : Ut in gentibus
benedictio Abraham fieret in Christo Jesu, ut bene-
dictionem spiritus accipiamus (*Gal.* III, 14).

CAPUT XXXV.

De communi gaudio Trinitatis.

Gaudium dat Pater, idem Filius, idem Spiritus
sanctus. De Patre in Isaia : Hæc dicit Dominus Deus
Israel : Gaudium sempiternum de eis, et mundabo
eos, et erunt acceptabilia opera eorum coram me
(*Isai.* XXXV, 10). De Filio in Evangelio : Videte 462
vos et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum
nemo auferet (*Joan.* XVI, 22). De Spiritu sancto ad
Thessalonicenses : Excipite verbum in tribulatione
multa, in gaudio Spiritus sancti (*I Thes.* I, 6). Et ad
Romanos : Non est enim regnum Dei esca et potus,
sed justitia et pax, et gaudium in Spiritu sancto
(*Rom.* XIV, 17).

CAPUT XXXVI.

De communi regeneratione.

Regenerat Pater, regenerat Filius, regenerat Spi-
ritus sanctus. De Patre apostolus dicit : Benedictus
Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secu-
dum magnam misericordiam suam regeneravit nos
in apem vitæ æternæ (*I Pet.* I, 3). De Filio ubi su-
pra : In caritate fraternitatis diligite invicem, quasi
renati per verbum Dei vivi, et permanentis in æter-
num (*Ibid.*, 22, 23). De Spiritu sancto in Evangelio :
Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto,
non potest intrare in regnum Dei (*Joan.* III, 5).

CAPUT XXXVII.

De communi requie.

Requiem dat Pater, requiem Filius, requiem Spi-
ritus sanctus. De Patre in Exodo : Locutus est Do-
minus ad Moysen, dicens : Ecce tu apponeris ad pa-
tres tuos, et requiem dabo tibi : et scies quia ego
sum Dominus, qui conservavi te in via tua (*Exod.*
XXXIII, 14). De Filio ad Thessalonicenses : Ut digni
habeamini regno Dei, pro quo et patimini (*II Thes.*
I, 5). Et infra : Retribuite his qui vos tribulant, re-
tributionem, et vobis qui tribulamini requiem (*Ibid.*
6). De Spiritu sancto in Apocalypsi : Amode dicit
spiritus, ut requiescant a laboribus suis (*Apoc.*
XIV, 13).

CAPUT XXXVIII.

De communi salvatione.

Salvat Pater, salvat Filius, salvat Spiritus sanctus.
De Patre in psalmo centesimo quinto (*Vers.* 47) :
Salva nos, Deus noster, et 463 congrega nos de
gentibus. De Filio in psalmo centesimo primo (*Vers.*
17) : Quoniam salvam faciet Dominus Sion, et vide-
bitur in majestate sua. Et in Apostolo : Quoniam
speravimus in Deum vivum, qui est Salvator omnium,
maxime fidelium (*I Tim.* IV, 10). De Spiritu sancto
ad Titum : Cum autem apparuit benignitas et huma-
nitas Salvatoris nostri Dei, salvos nos fecit per vir-
tutem regenerationis Spiritus sancti (*Tit.* III, 4).

CAPUT XXXIX.

De communi dilectione.

Dilectio Patris, dilectio Filii, dilectio Spiritus san-
cti. De Patre Joannes apostolus : Deus dilectio est
(*I Joan.* IV, 16). Et iterum : Si Deus dilexit nos, et
nos debemus invicem diligere (*Ibid.*, 11). De Filio
D in Evangelio : Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi
vos (*Joan.* XV, 9). Et iterum : Cum autem dilexisset
discipulos suos, usque in finem dilexit eos (*Joan.*
XIII, 1). De Spiritu sancto in Joannis Epistola : Et
hoc cognoscimus, quia dilectio ejus manet in nobis
de Spiritu sancto, quem dedit nobis (*I Joan.* IV, 1).

CAPUT XL.

De communi rectitudine.

Rectus Pater, rectus Filius, rectus Spiritus san-
ctus. De Patre in psalmo nonagesimo primo (*Vers.*
16) : Quoniam rectus est Dominus Deus noster, et
non est iniquitas in eo. De Filio in psalmo tricesimo
secundo (*Vers.* 4) : Quoniam rectus est sermo Domi-
ni, et omnia opera ejus in fide. De Spiritu sancto in

psalmo quinquagesimo (*Vers.* 12) : Cor mundum **A** vivificatus autem spiritu (*I Pet.* iii, 18). Et Paulus crea in me, Deus, et Spiritum rectum renova in visceribus meis.

CAPUT XLI.

Ubi benedictio Trinitatis appellatur.

Benedictus Pater, benedictus Filius, benedictus Spiritus sanctus. De Patre in Evangelio : Benedictus Dominus **464** Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue (*Luc.* i, 78). De Filio ad Romanos : Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (*Rom.* ix, 5). De Spiritu sancto in Salomone : Benedictus spiritus iustorum a Domino, et in respectu illius gloriabuntur (*Ecclesi.* xxxiv, 14).

CAPUT XLII.

De communi confortatione.

Confortat Pater, sic Filius, ita Spiritus sanctus. De Patre in Esther : Conforta me, Rex deorum, omnem principatum tenens (*Esther* xiv, 12). De Filio Apostolus : Gratias ago Deo nostro Jesu Christo, qui confortavit me, et fidelem æstimavit, ponens in ministerio (*I Tim.* i, 12). De Spiritu sancto in Evangelio : Puer autem crescebat, et confortabatur in spiritu (*Luc.* i, 80).

CAPUT XLIII.

De communi resurrectione.

Resuscitat Pater, resuscitat Filius, resuscitat Spiritus sanctus. De Patre in Actibus : Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, et nos resuscitabit per potentiam suam (*Act.* ii, 32). De Filio in Evangelio : Multi autem Judæorum venerunt ibi, non solum propter Jesum, sed ut Lazarum viderent, quem resuscitaverat a mortuis (*Joan.* xii, 9). De Spiritu sancto in Apostolo : Si autem Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, vivificabit et mortalia corpora vestra, per inhabitantem Spiritum sanctum in vobis (*Rom.* viii, 11).

CAPUT XLIV.

De communi invisibilitate.

Invisibilis Pater, invisibilis Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre ad Colossenses : Qui est imago Dei invisibilis (*Col.* i, 15). De Filio in libro Job : Sapientiam Dei unde invenies? Latet enim a conspectu **465** omnium, et volucris cœli absconsa est (*Job* xxxviii, 21). De Spiritu sancto ubi supra : Et spiritus **D** occurrit in facie mea, et horruerunt capilli mei, et carnes et vultum et speciem non vidi, sed vocem tantum audiebam (*Job* iv, 15).

CAPUT XLV.

De communi vivificatione.

Vivificat Pater, vivificat Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre ad Romanos : Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti, qui vivificat (*Rom.* iv, 17). De Filio in Regum : Dominus mortificat et vivificat (*I Reg.* ii, 6). Et in Evangelio : Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificat, sicut et Filius quos vult vivificat (*Joan.* v, 21). De Spiritu sancto in Epistola Petri apostoli : Mortificatus carne,

vivificatus autem spiritu (*I Pet.* iii, 18). Et Paulus apostolus : Littera occidit, spiritus autem vivificat (*I Cor.* iii, 6).

CAPUT XLVI.

Ubi gratia Dei Trinitas appellatur.

Gratia Dei Patris, gratia Filii, gratia Spiritus sancti. De Patre ad Romanos : Multo magis gratia Dei, et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit (*Rom.* v, 15). Item ibi : Quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei per Jesum Christum (*Rom.* vii, 24). De Filio ad Corinthios : Nostis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quia propter vos pauper factus est cum dives esset (*I Cor.* viii, 9). De Spiritu in Actibus : Cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, **B** et obstupuerunt qui erant ex circumcissione fideles, qui simul cum Petro venerant, quoniam et gentibus gratia Spiritus sancti diffusa est (*Act.* x, 44).

CAPUT XLVII.

De communi renovatione.

Renovat Pater, renovat Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre in Jeremia : Convertite nos, Deus, et convertemur **466** ad te : renova dies nostros sicut ab initio (*Thren.* v, 21). De Filio in Salomone : Attingit autem usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (*Sap.* viii, 1), et, Cum sit una, omnia innovat (*Sap.* vii, 17). De Spiritu sancto ad Romanos : Nunc vero evacuati sumus a lege mortis in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ (*Rom.* vii, 6).

CAPUT XLVIII.

De communi signaculo Trinitatis.

Signat Pater, signat Filius, signat Spiritus sanctus. De Patre ad Corinthios : Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et Christum in vobis, et qui unxit nos Deus, et signavit nos (*I Cor.* i, 21). De Filio ad Ephesios : Audientes verbum Evangelii salutis vestræ, in quo credentes signati estis (*Ephes.* i, 13). De Spiritu sancto ubi supra : Nolite contristare Spiritum sanctum Dei in quo signati estis in diem redemptionis (*Ephes.* iv, 30).

CAPUT XLIX.

De communi unctione.

Ungit Pater, ungit Filius, ungit Spiritus sanctus. De Patre in psalmo quadragesimo quarto (*Vers.* 8) : Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. Et in octogesimo octavo (*Vers.* 21) : Inveni David servum meum, oleo sancto unxi eum. De Filio in Epistola Joannis : Et nos unctionem quam accepimus a sancto, manet in nobis, et non necesse habetis ut aliquis doceat vos (*I Joan.* ii, 27). De Spiritu sancto in Isaia : Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus (*Isai.* lxi, 1).

CAPUT L.

De communi redargutione.

Arguit Pater, arguit Filius, arguit Spiritus sanctus. De Patre in Salomone : Ne dixeritis : Misericors est Deus noster, non reddet nobis peccata nostra; ipse enim secundum **467** patientiam in fine redarguet

peccatores (*Eccli. v, 6, 7*). De Filio in Isaia: Ex A
Sion enim prodiet lex, et verbum Domini de Jeru-
salem, et iudicabit in medio gentium, et redarguet
populum multum (*Isai. ii, 3, 4*). De Spiritu sancto
in Evangelio: Cum venerit Spiritus ille sanctus,
quem mittet Pater in nomine meo, ipse arguet mun-
dum de peccato (*Joan. xvi, 8*).

CAPUT LI.

De communi congregatione.

Congregat Pater, congregat Filius, congregat Spi-
ritus sanctus. De Patre in psalmo centesimo quinto
(*Vers. 47*): Salva nos, Deus noster, et congrega
nos de gentibus. De Filio in Isaia: Et ambulabunt in ea
redempti congregati per Dominum (*Isai. xxv, 9*).
De Spiritu sancto in Isaia: Quoniam Dominus man-
davit illis, et Spiritus ejus congregavit eos (*Isai. B*
xxxiv, 16).

CAPUT LII.

Quod omnis Trinitas ubique consistat.

Ubique Pater, ubique Filius, ubique Spiritus san-
ctus. De Patre in Jeremia: Hæc dicit Dominus vir-
tutum, Deus Israel: Cælum et terram ego impleo
(*Jer. xxiii, 24*). Item in Isaia: Cælum mihi sedes est,
terra autem scabellum pedum meorum (*Isai. lxvi, 1*).
De Filio in Salomone: Sapientiam autem non vincet
malitia (*Sap. vii, 30*). Attingit autem a fine usque
ad finem fortiter (*Sap. viii, 1*). Et in psalmo cente-
esimo secundo (*Vers. 22*): In omni loco dominationis
ejus. De Spiritu sancto in psalmo: Quo ibo a Spiritu
tuo, et a facie tua quo fugiam? Si descendero in
abyssum, ades (*Psal. cxxviii, 7*), etc.

CAPUT LIII.

De communi liberatione.

Liberat Pater, liberat Filius, liberat Spiritus san-
ctus. De Patre in psalmo septuagesimo septimo (*Vers.*
35): Et memorati **468** sunt quia Deus adiutor
eorum est, et Deus excelsus liberator eorum est. Et
in psalmo quinquagesimo sexto (*Vers. 3, 4*): Clama-
bo ad Deum altissimum, ad Dominum qui benefecit
mibi, misit de cælo et liberavit me, etc. De Filio in
Evangelio: Si vos Filius liberaverit, vere liberi eri-
tis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos
(*Joan. viii, 36, 32*). De Spiritu sancto in Apostolo:
Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege pec-
cati et mortis (*Rom. viii, 2*). Et: Ubi spiritus Domini,
ibi et libertas (*II Cor. iii, 17*).

CAPUT LIV.

De communi increpatione.

Increpat Pater, increpat Filius, increpat Spiritus
sanctus. De Patre in psalmo centesimo quinto (*Vers.*
8, 9): Ut notam faciat potentiam suam, increpavit
Rubro mari, et siccatum est. De Filio in Evangelio:
Et surgens increpavit vento et mari, et facta est tran-
quillitas magna (*Luc. viii, 24*). De Spiritu sancto in
canto Exodi: Et per spiritum iracundiæ tuæ divisa
est aqua, gelaverunt fluctus in medio mari (*Exod.*
xv, 8).

CAPUT LV.

*Ubi advocati nomen Filius et Spiritus sanctus
sortiuntur.*

Advocatus Filius, advocatus Spiritus sanctus. De
Filio in Epistola Joannis apostoli: Filioli, nolite pec-
care. Quod si peccaverimus, advocatam habemus
apud Patrem Jesum Christum justum (*I Joan. ii, 1*).
De Spiritu sancto in Evangelio: Ego rogabo Patrem,
et alium Paraclitum advocatum dabit vobis, Spiritu-
tum veritatis (*Joan. xiv, 16*).

CAPUT LVI.

*Ubi Filius et Spiritus sanctus pro fidelibus pariter
interpellat.*

Interpellat Filius, interpellat Spiritus sanctus. De
Filio ad Romanos: Quis accusavit adversus electos
Dei? Deus qui justificat. Quis est qui condemnet?
Christus Jesus, qui mortuus **469** est, magis autem
et resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam in-
terpellat pro nobis (*Rom. viii, 33*). De Spiritu san-
cto ubi supra: Si autem quod non videmus speramus,
et per patientiam expectamus. Similiter autem et
Spiritus infirmitatem nostram interpellat (*Vers.*
25, 26).

CAPUT LVII.

De communi ædificatione.

Ædificat Pater, ædificat Filius, ædificat Spiritus
sanctus. De Patre ad Corinthios: Dei sumus adju-
tores, Dei ædificatio estis (*I Cor. iii, 9*). Et iterum:
Si aliquid abundantius gloriatum fuero de potestate
nostra, quam dedit nobis Deus in ædificationem fi-
delium (*II Cor. x, 8*). De Filio in psalmo centesimo
quadragesimo sexto (*Vers. 2*): Ædificans Jerusalem
Dominus, et dispersos Israel congregans. De Spiritu
sancto in Judith: Magnus es tu et clarus, et admira-
bilis in virtute (*Judith. xvi, 16*). Et infra: Tibi ser-
viat omnis creatura, quia tu dixisti et facta sunt,
misisti Spiritum tuum et ædificata sunt (*Vers. 17*).

CAPUT LVIII.

Ubi Trinitas castitatem tribuat.

Castitatem dat Pater, dat Filius, dat Spiritus san-
ctus. De Patre in Esdra: Tu Deus fortis, magnus, et
valens, et metuendus, qui custodis testamentum et
misericordiam (*Esdra. i, 5*). De Filio in Apostolo:
Timeo autem ne, sicut serpens astutia sua seduxit
Evam, ita corrumpantur sensus nostri a castitate,
quæ est in Christo Jesu (*II Cor. xi, 3*). De Spiritu
sancto in Epistola Petri apostoli: Animas vestras
per Spiritum castitate ad obedientiam fidei (*I Petr.*
i, 22).

CAPUT LIX.

De communi habitatione.

Habitat Pater in credentibus, habitat Filius, habi-
tat Spiritus sanctus. De Patre in Isaia: Hæc dicit
Dominus Deus **470** omnipotens: Observate diem
sabbati, et sanctificate eum, ut habitem in medio
vestri (*Isai. lvi, 4*). De Filio in Apocalypsi: Ecce
tabernaculum Dei cum hominibus et habitabit cum
eis in terris (*Apoc. xxi, 3*). Et iterum: Et inhabitabo
in illis, et inter eos ambulabo, dicit Dominus (*II Cor.*
vi, 16). De Spiritu sancto ad Corinthios: Nescitis quia

emplum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis **A**
I Cor. iii, 16)?

CAPUT LX.

De communi cognitione.

Cognoscitur Pater, cognoscitur Filius, cognoscitur Spiritus sanctus. De Patre ad Galatas: Nunc autem cognoscentes Deum, imo cogniti a Deo (*Gal. iv, 9*). Et in Epistola Joannis: Scribo vobis, Patres, quia cognovistis eum qui ab initio est (*I Joan. ii, 13*). De Filio et Patre in Evangelio: Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (*Joan. vii, 3*). De Spiritu sancto in Evangelio: Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis Spiritum veritatis (*Joan. xiv, 16*). Et infra: Vos autem cognovistis eum, quia vobiscum est (*Ibid., 17*).

CAPUT LXI.

De communi electione.

Eligit Pater, eligit Filius, eligit Spiritus sanctus. De Patre in Apostolo: Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui elegit nos ante constitutionem mundi (*Ephes. i, 3, 4*). De Filio in Evangelio: Non vos me elegistis, sed ego vos elegi de mundo (*Joan. xv, 16*). De Spiritu sancto in Actibus: Cum ergo jejunassent et orassent, dixit eis Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam et Paulum in opere quo elegi eos (*Act. xiii, 2*).

CAPUT LXII.

De communi regno.

Regnat Pater, regnat Filius, regnat Spiritus sanctus. De Patre in Evangelio: Si quis non renatus fuerit ex aqua et **471** Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei (*Joan. iii, 5*). De Filio in psalmo nonagesimo quinto (*Vers. 10*): Dicite in gentibus, Dominus regnavit a ligno. De Spiritu sancto in Salomone: A spiritu Domini data est potestas vobis (*Sap. vi, 4*). Et infra: Et cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis (*Ibid., 5*).

CAPUT LXIII.

De communi perscrutatione.

Scrutatur Pater, scrutatur Filius, scrutatur Spiritus sanctus. De Patre in psalmo centesimo trigesimo octavo (*Vers. 23*): Proba me, Domine; scito cor meum, scrutare me, et cognosce semitas meas. De Filio in Apocalypsi: Et scient omnes Ecclesiae quia **D** ego sum scrutator cordis et renum (*Apoc. ii, 23*). De Spiritu sancto in Apostolo: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei (*I Cor. ii, 10*).

CAPUT LXIV.

De communi probatione.

Probat Pater, probat Filius, probat Spiritus sanctus. De Patre ad Thessalonicenses: Ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra (*I Thess. ii, 4*). De Filio in Salomone: Sicut aurum in fornace probavit eos, et invenit eos dignos se (*Sap. iii, 6*). De Spiritu sancto in Salomone: Spiritus Domini probat corda (*Prov. xvii, 3*): exterminabit autem impios a terra (*Prov. ii, 22*).

PATROL. LXII.

CAPUT LXV.

De communi testificatione.

Testificatur Pater, testificatur Filius, testificatur Spiritus sanctus. De Patre in psalmo octavo decimo (*Vers. 8*): Testimonium Dei fidele, sapientiam praestans parvulis. De Filio ad Timotheum: Praecipio tibi coram Deo, qui confirmat omnia, et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato (*I Tim. vi, 13*). **472** De Spiritu sancto in Apostolo: Nam ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro (*Rom. viii, 16*).

CAPUT LXVI.

De communi creatione.

Creator dicitur Pater, hoc et Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre ad Ephesios: Illuminare omnes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saeculis in Deo, qui omnia creavit (*Ephes. iii, 9*). De Filio ad Romanos: Coluerunt, et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est super omnia Deus benedictus in saecula (*Rom. i, 25*). De Spiritu sancto in Salomone: Et vidit, et dinumeravit, et mensus est omnia; ipse creavit ea per Spiritum sanctum (*Eccli. i, 9*).

CAPUT LXVII.

De communi ducatu.

Dux dicitur Pater, hoc Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre in Deuteronomio: Et dixit Moyses ad omne Synagogam filiorum Israel: Scitote et intelligite, quoniam in manu forti et brachio excelso eduxit vos Deus vester de medio Aegyptiorum (*Deut. xxvi, 8*). De Filio in Genesi: Non deficiet princeps de Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, et in nomine ejus gentes sperabunt (*Gen. xlix, 10*). De Spiritu sancto in Ezechiele: Eduxit me Spiritus Domini, et posuit me in medio campo, et erat plenus ossibus mortuorum (*Ezech. xxxvii, 5*).

CAPUT LXVIII.

De communi vocatione.

Vocat Pater, vocat Filius, vocat Spiritus sanctus. De Patre ad Corinthios: Unumquemque sicut vocavit Deus ita ambulet, sicut etiam in Ecclesiis omnibus doceo (*I Cor. vii, 17*). De Filio in Evangelio: Transiente Jesu vidit hominem quemdam sedentem ad telonium, Matthaeum nomine, et vocavit eum, et **473** dixit ei: Sequere me (*Matth. ix, 9*). De Spiritu sancto in Actibus: Et cum servirent Deo, dixit eis Spiritus sanctus: Separate mihi Barnabam et Paulum in opere quo vocavi eos (*Act. xiii, 2*).

CAPUT LXIX.

De communi misericordia.

Misericors Pater, hoc Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre in Apostolo: Deus autem, qui dives est in misericordia, in magna caritate misertus est nostri (*Eph. ii, 4*). De Filio in Evangelio: Misereor huic turbae, quoniam triduum habent, et dimittere eos jeunos nolo (*Matth. xv, 32*). De Spiritu sancto in Zacharia: Ecce ego effundam super domum David, et super eos qui habitant in Jerusalem Spiritum gratiae et miserationis (*Zach. xii, 10*).

CAPUT LXX.

De communi habitatione templi.

Templum Patris, templum Filii, templum Spiritus sancti. De Patre in Apostolo : Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Nemo vos fallat : si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus (*I Cor.* III, 17). De Filio in Apocalypsi : Et plateæ civitatis auro mundo, et templum in ea non vidi : Dominus autem et Agnus templum ejus est (*Apoc.* XXI, 22). De Spiritu sancto ad Corinthios : An ignoratis quoniam corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis a Deo (*I Cor.* VI, 19)?

CAPUT LXXI.

De communi constitutione.

Constituit Pater, idem Filius, idem Spiritus sanctus. De Patre Jeremias : Dixit Dominus Deus : Ecce ego consitui te hodie super gentes et regna, ut evelas et destruas, et reedifices, et plantes (*Jer.* I, 10). De Filio in Actibus : In die quo apostolos elegit per Spiritum sanctum, quibus constituit prædicare Evangelium (*Act.* I, 2). De Spiritu sancto ubi supra : Attendite vobis et universo gregi in quo vos Spiritus sanctus constituit episcopos (*Act.* XX, 28).

CAPUT LXXII.

De communi manifestatione.

Manifestat Pater, manifestat Filius, manifestat Spiritus sanctus. De Patre ad Romanos : Quia quod notum est Dei, manifestum est illis, Deus enim illis manifestavit (*Rom.* I, 19). De Filio in Evangelio : Hoc primum signorum fecit Jesus in Cana Galilææ, et manifestavit potentiam suam (*Joan.* II, 11). De Spiritu sancto ad Corinthios : Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem (*I Cor.* XII, 7).

CAPUT LXXIII.

De communi ostensione.

Ostendit Pater, ostendit Filius, ostendit Spiritus sanctus. De Patre ad Timotheum : Ut serves mandatum sine macula irreprehensibile, usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi, quem in suis temporibus ostendet beatus et solus potens Rex regum, et Dominus dominantium (*I Tim.* VI, 14). De Filio in Evangelio : Dico vobis amicis meis, ne timeatis eos qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant : ostendam autem vobis quem timeatis (*Luc.* XII, 4). Et in Evangelio : Multa bona opera ostendi vobis, propter quod horum opus lapidatis me (*Joan.* X, 32). De Spiritu sancto ad Corinthios : Sermo meus et prædicatio mea non in suavis sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritus et virtutis (*I Cor.* II, 4).

CAPUT LXXIV.

De communi mensura.

Mensuram dat Pater, mensuram dat Filius, mensuram dat Spiritus sanctus. De Patre ad Romanos : Non plus quam oportet sapere, sed sapere ad temperantiam, unicuique sicut Deus partitus est mensuram fidei (*Rom.* XII, 3). De Filio ad Corinthios : Sed et nos ipsi inter nosmetipsos metientes et comparantes nosmetipsos nobismetipsis, non in immen-

sum gloriamur, sed secundum mensuram regule qua mensus est nobis Dominus Jesus mensuram pertingendi usque ad vos (*II Cor.* X, 12). De Spiritu sancto in Salomone : Spiritus sapientiæ replet pacem et dat salutis fructum ; vidit, et dinumeravit, et mensus est utraque in dono Dei (*Eccli.* I, 22).

CAPUT LXXV.

De communi modestia.

Modestia Patris, modestia Filii, modestia Spiritus sancti. De Patre in Jeremia : Deus, qui modestia tua sancta constituisti omnia, deprecor ut des servis tuis gratiam in conspectu regis Babylonis, cui pro peccatis nostris et patrum nostrorum tradidisti nos (*Baruch.* II, 14). De Filio ad Corinthios : Obsecro autem vos, fratres, per mansuetudinem et modestiam Christi (*II Cor.* X, 1). De Spiritu sancto in Epistola Petri apostoli : Non extrinsecus capillorum implicitus, aut auri circumdatio, aut habitus vestimentorum cultior, sed qui absconsus est homo incorruptibili modestia Spiritus, qui est ante Deum locuples (*I Petr.* III, 3).

CAPUT LXXVI.

De communi missione.

Misit Pater, misit Filius, misit Spiritus sanctus. De Patre in Apostolo : Misit Deus Filium suum in similitudine carnis peccati (*Rom.* VIII, 3). De Filio in Evangelio : Misi vos metere ubi non seminastis (*Joan.* IV, 38). De Spiritu sancto in Actibus : Petro hæsitante de visu, dixit ei Spiritus sanctus : Surge, vade cum illis, quoniam ego misi eos (*Act.* X, 20).

CAPUT LXXVII.

De communi protectione.

Protegit Pater, protegit Filius, protegit Spiritus sanctus. De Patre in psalmo octogesimo tertio (*Vers.* 10) : Protector, nunc aspice in facie Christi tui. De Filio in psalmo sexto decimo (*Vers.* 8) : Custodi me, Domine, ut pupillam oculi ; sub umbra alarum tuarum protege me. De Spiritu sancto in Salomone : Spiritus Domini, protectio est, et firmamentum virtutis (*Eccli.* XXXIV, 19).

CAPUT LXXVIII.

De communi digito Trinitatis.

Digitus Patris, digitus Filii, digitus Spiritus sancti. De Patre in Exodo : Dixerunt magi Pharaoni regi : Digitus Dei est (*Exod.* VIII, 19). Item ibi : Et accepit Moyses duas tabulas scriptas digito Dei (*Exod.* XXXI, 18). De Filio in Evangelio : Et inclinans se Jesus digito scribebat in terra (*Joan.* VIII, 6). De Spiritu sancto in Evangelio : Si ego in digito Dei ejicio dæmonia, utique appropinquavit in vobis regnum Dei (*Luc.* XI, 20). In alio loco : Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmones, scitote quia pervenit in vos regnum Dei (*Math.* XII, 28).

CAPUT LXXIX.

De communi fide.

Fides Patris, fides Filii, fides Spiritus sancti. De Patre ad Romanos : Quid enim si quidam illorum non crediderunt : nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit (*Rom.* III, 3)? De Filio in Apostolo : Quod autem vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit

me (*Gal. ii, 20*). De Spiritu sancto ubi supra : Habentes eundem spiritum fidei sicut scriptum est : Credidi, propter quod locutus sum (*II Cor. iv, 15*).

CAPUT XXC.

De communi prædicatione.

477 Prædixit Pater, prædixit Filius, prædixit Spiritus sanctus. De Patre in Actibus : Deus autem, quæ prædixit per os sanctorum prophetarum suorum juxta Christum suum implevit (*Act. iii, 18*). De Filio in Evangelio : Et nuntiæte fratribus, quia præcedet vos in Galilæam; ibi eum videbitis, ecce prædixi vobis (*Matth. xxviii, 7*). De Spiritu sancto in Actibus : Stans vero Petrus cum undecim, elevata voce dixit : Viri fratres, oportet impleri Scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum (*Act. i, 16*). **B**

CAPUT XXCI.

De communi documento.

Docet Pater, docet Filius, docet Spiritus sanctus. De Patre in psalmo septuagesimo (*Vers. 17*) : Docuisti me, Deus, a juventute mea. Et in centesimo quadragesimo tertio (*Vers. 1*) : Benedictus Dominus Deus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum. De Filio in Evangelio : Et circuibat Jesus civitates omnes et castella, docens in synagogis eorum (*Matth. iv, 23*). Et iterum : Cum sedisset, aperuit os suum, et docebat eos (*Matth. v, 2*). De Spiritu sancto in Evangelio : Cum autem venerit Paracletus ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (*Joan. xvi, 13*).

CAPUT XXCII.

De communi imperio.

Imperat Pater, idem Filius, idem Spiritus sanctus. De Patre in Epistola Petri secunda : Hæc enim facientes non errabitis, sed ministrabitur vobis introitus in æternum imperium Dei (*II Petr. i, 10*). De Filio in Evangelio : Surde et mute spiritus, ego tibi impero ut exeat ab eo, et amplius ne introeat in eum (*Marc. ix, 24*). **478** Et : Imperavit vento et mari, et facta est tranquillitas magna (*Matth. viii, 26*). De Spiritu sancto in Job (*Job xxxviii, 29*) : De Spiritu Domini datur glacies super terram. Et infra : Imperio suo fecit nivem, potentia sua giravit cælum in circuitu gloriæ suæ (*Job xxxvii, 6*).

CAPUT XXCIII.

De communi disciplina.

Disciplina Patris, disciplina Filii, disciplina Spiritus sancti. De Patre in Salomone : Fili, ne neglexeris disciplinam Dei, neque deficias ab eo coræpius (*Prov. iii, 11*). De Filio in psalmo septimo decimo (*Vers. 36*) : Dexteræ tuæ suscepit me, et disciplina tuæ ipsa me docebit, et doctrina tuæ diriget me in finem. De Spiritu sancto in Salomone : Spiritus enim disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu (*Sap. i, v*).

CAPUT XXCIV.

De communi insufflatione.

Insufflat Pater, insufflat Filius, insufflat Spiritus sanctus. De Patre in Genesi : Et fecit Deus hominem

ad imaginem suam, et insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ, et factus est homo in animam viventem (*Gen. ii, 7*). De Filio in Evangelio : Et insufflavit in faciem discipulorum suorum dicens : Accipite Spiritum sanctum (*Joan. xx, 22*). De Spiritu sancto in Ezechiele : Hæc dicit Dominus : A quatuor ventis veni, Spiritus, et insuffla super mortuos istos, et reviviscant (*Ezech. xxxvii, 9*).

CAPUT XXCV.

De communi repletione.

Implet Pater, implet Filius, implet Spiritus sanctus. De Patre in Jeremia : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Cælum et terram impleo (*Jer. xxxiii, 24*). De Filio in Apostolo : Dominus autem impleat corda vestra omni opere et sermone bono (*II Tim. ii, 16*). De **479** Spiritu sancto in Actibus : Factus est subito sonus tanquam spiritus validi, et implevit omnem locum in quo erant sedentes (*Act. ii, 2*).

CAPUT XXCVI.

De communi dono.

Donum Dei Patris, donum Filii, donum et Spiritus sancti. De Patre in Apostolo : Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei Donum est (*Ephes. ii, 8*). De Filio in Salomone : Quia nemo esse potest continens, nisi Deus det; et hoc ipsum sapientiæ erat, scire cujus esset hoc donum (*Sap. viii, 2*). De Spiritu sancto in Actibus : Pœnitentiæ agite, et baptizetur unusquisque in nomine Domini Jesu Christi, et accipietis donum Spiritus sancti (*Act. ii, 38*). **C**

CAPUT XXCVII.

De communi locutione.

Loquitur Pater, loquitur Filius, loquitur Spiritus sanctus. De Patre in psalmo sexagesimo primo (*Vers. 12*) : Semel locutus est Deus, duo hæc audivi. Et : Deus locutus est in sancto suo (*Psal. cvii, 8*). De Filio in Evangelio : Loquente Jesu ad turbas, Ecce mater ejus et fratres foris stabant, quærentes loqui cum eo (*Matth. xii, 46*). Item ibi : Loquor vobis, et non creditis (*Joan. x, 25*). De Spiritu sancto in Apostolo : Spiritus est qui loquitur mysteria (*I Cor. xiv, 2*).

CAPUT XXCVIII.

De communi retributione.

D Retribuet Pater, retribuet Filius, retribuet Spiritus sanctus. De Patre in Apostolo : Si tamen justum est apud Deum retribuere his qui vos tribulant, tribulationem; et vobis qui tribulamini, requiem (*II Thes. i, 6*). De Filio in Apostolo : Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus (*Rom. xii, 19*). De Spiritu sancto **480** in Judicium : Si enim congregaverint se in unum, et venerint ad terminos Jerusalem, et expugnaverint vos, ego mittam Spiritum meum, et retribuet eis quæ ipsi retribuerunt vobis.

CAPUT XXCIX.

De communi respectione.

Respicit Pater, respicit Filius, respicit Spiritus sanctus. De Patre in Genesi : Respexit Deus in Abel et super munera ejus : super Cain autem et munera

ejus non respexit (*Gen. iv, 4*). De Filio in Evangelio : Respicens Je-us cogitationes eorum, dixit : Quid cogitatis mala in cordibus vestris (*Matth. ix, 4*)? De Spiritu sancto in Apocalypsi : Illi sunt septem spiritus qui inspiciunt universam terram (*Apoc. v, 6*).

CAPUT XC.

De communi placito.

Placuit Patri, placuit Filio, placuit Spiritui sancto. De Patre in Apostolo : Postea quam placuit Deo, qui me segregavit ex utero matris meæ, ut revelaret Filium suum in me (*Gal. i, 15*). Et in psalmo : Placuit Deo super vitulum novellum cornua producentem et ungulas (*Psal. lxxviii, 32*). De Filio in psalmo sexagesimo septimo (*Vers. 17*) : Montem in quo placuit Deo habitare in eo, etenim Dominus habitabit usque in finem, etc. De Spiritu sancto in Actibus : Placuit Spiritui sancto et nobis, nihil amplius oneris imponere vobis (*Act. xv, 28*), etc.

CAPUT XCI.

De communi intellectu.

Intellectum dat Pater, hoc Filius, hoc Spiritus sanctus. De Patre in psalmo quinto decimo (*Vers. 7*) : Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum. De Filio in Apostolo : Intelige quæ dico, **481** dabit enim tibi Dominus intellectum (*II Tim. ii, 7*). De Spiritu sancto ubi supra : Ideo et nos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes et postulantes, ut impleamini cognitione voluntatis ejus, in omni sapientia et intellectu spiritali (*Col. i, 9*).

CAPUT XCII.

De communi mundatione.

Mandat Pater, mundat Filius, mundat Spiritus sanctus. De Patre in Ezechiele : Et salvos eos facit de universis sedibus suis, in quibus peccaverunt : mundabo eos, et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus ; servus meus David rex super eos, et pastor erit omnium eorum (*Ezech. xxxvii, 23*). De Filio in Evangelio : Habens ventilabrum in manu sua, et mundabit aream suam, et congregabit fructum in horrea sua, paleas autem comburet igni inextinguibili (*Matth. iii, 12*). Et : Caro et sanguis Filii ejus mundat nos ab omni peccato (*I Joan. i, 7*). De Spiritu sancto in Isaia : Et mundabit Dominus sordes filiorum et filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem emundabit de medio ejus in spiritu iudicii et spiritu ardoris (*Isai. iv, 4*).

CAPUT XCVI.

De communi illuminatione.

Illuminat Pater, illuminat Filius, illuminat Spiritus sanctus. De Patre in psalmo septimo decimo (*Vers. 29*) : Tu illuminabis lucernam meam; Domine Deus meus, illumina tenebras meas. De Filio in Apostolo : Cum autem venerit Dominus, et illuminaverit abscondita tenebrarum, et palam faciet cogitationes cordis eorum (*I Cor. iv, 5*). Et iterum : Exsurge qui dormis, et eleva te a mortuis, et illuminabit te Christus (*Ephes. v, 19*). De Spiritu sancto in

A Apostolo : Ut fulgeat in eis illuminatio Spiritus sancti (*I Cor. iv, 4*).

CAPUT XCIV.

De communi apparitione.

482 Apparuit Pater, Filius, Spiritus sanctus. De Patre in Actibus : Deus gloriæ apparuit Patri nostro Abraham cum esset in Mesopotamia (*Act. vii, 2*). De Filio in Joannis Epistola : Ipse apparuit Filius, ut solvat opera diaboli (*I Joan. iii, 8*). De Spiritu sancto in Job : Et spiritus apparuit in oculis meis : et horruerunt capilli mei, et vultum et speciem non vidi, sed tantum vocem audiebam (*Job iv, 13*).

CAPUT XCV.

De communi veritate.

Veritas Pater, veritas Filius, hoc et Spiritus sanctus. De Patre in psalmo tricesimo (*Vers. 6*) : Redemisti me, Domine Deus veritatis. In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. De Filio in Evangelio : Ego sum via, veritas, et vita (*Joan. xiv, 6*). Item ipse ad Patrem : Sermo tuus veritas est (*Joan. xvii, 17*). De Spiritu sancto in Epistola Joannis : Spiritus est veritas (*I Joan. v, 6*).

CAPUT XCVI.

De communi mandato.

Mandat Pater, mandat Filius, hoc et Spiritus sanctus. De Patre in psalmo sexagesimo septimo (*Vers. 29*) : Manda, Deus, virtuti tuæ. Et mandavit in æternum testamentum suum (*Psal. cx, 9*). De Filio in Evangelio : Hæc mando, ut diligatis invicem (*Joan. xv, 17*). De Spiritu sancto, in Isaia : Verumtamen legitima mea custodite, quæ ego mando vobis de Spiritu meo, dicit Dominus.

CAPUT XCVII.

De communi inspiratione.

483 Inspirat Pater, inspirat Filius, et Spiritus sanctus. De Patre in libro Job : Spiritus qui fecit me, et inspiratio omnipotentis Dei qui docet me (*Job xxxii, 8*). De Filio in psalmo septimo decimo (*Vers. 14*) : Ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ. De Spiritu sancto in Evangelio : Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis (*Joan. iii, 8*), etc.

CAPUT XCVIII.

De communi significatione.

Significat Pater, significat Filius, hoc et Spiritus sanctus. De Patre in psalmo quinquagesimo nono (*Vers. 6*) : Deus, repulisti nos, et deduxisti nos. Et infra : Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus. De Filio in Apocalypsi : Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus ostendere servis suis, et significavit, mittens per angelum suum servo suo Joanni (*Apoc. i, 1*). De Spiritu sancto ad Hebræos : Non sive sanguine, quem offert pro se et pro populi ignorantia, significante hoc Spiritu sancto (*Hebr. ix, 7*).

CAPUT XCIX.

De communi evangelizatione.

Evangelium Dei Patris, Evangelium Filii, Evan-

gelium Spiritus sancti. De Patre ad Timotheum : A
Et si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur, quæ est
secundum Evangelium gloriæ beati Dei (I Tim.
1, 10). De Filio ad Ephesios : Interficiens inimici-
tiam in semetipso, et veniens evangelizavit pacem
(Eph. 2, 16). Item ibi : Testis enim mihi est Deus,
cui servo in spiritu meo in Evangelio Filii ejus
(Rom. 1, 9). De Spiritu sancto in Epistola Petri : Vo-
bis autem monstraverunt hæc, qui vobis evangeliza-
verunt in Spiritu sancto (I Petr. 1, 12).

CAPUT C.

Ubi illuxit Trinitas.

484 Illuxit Pater, illuxit Filius, illuxit Spiritus
sanctus, De Patre in Apostolo : Deus autem qui dixit
de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus
vestris (II Cor. 4, 6). De Filio in psalmo centesimo
septimo decimo (Vers. 26, 27) : Benedictus qui
venit in nomine Domini, Deus Dominus, et illuxit no-
bis. De Spiritu sancto in propheta : Non absconde-
rit ultra facies mea ab eis, pro eo quod illuxit Spi-
ritus meus super universam domum Israel, dicit
Dominus (Ezech. xxxix, 29).

VIGILII TAPSENSIS CONTRA PALLADIUM ARIANUM LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS.

GESTA EPISCOPORUM AQUILEIÆ ADVERSUM HÆRETICOS ARIANOS.

485 Syagrio et Eucherio vv. cc. coss., III nonas B
Septembris, Aquileiæ in Ecclesia consentibus epi-
scopis, Aquileensium civitatis Valeriano, Ambrosio,
Eusebio, Limenio, Anemio, Sabino, Abundantio,
Artemio, Constantio, Justo, Philastro, Constantio,
Theodoro, Almachio, Domnino, Amantio, Maximo,
Felice, Bassiano, Numidio, Januario, Proculo, He-
todoro, Jovino, Felice, Exsuperantio, Diogene,
Maximo, Macedonio, Cassiano, Marcello et Eustathio,
episcopis.

Ambrosius episcopus dixit : Diu citra acta tractavi-
mus. Et quoniam tanta sacrilegia a Patre Palladii et
Secundiani nostris auribus ingeruntur, ut difficile
quisquam credat tam aperte eos blasphemare po-
tuisse : vel ne qua ipsi calliditate dicta sua postea
negare conentur, licet de tantorum sacerdotum te-
stificatione dubitari non queat : tamen quoniam om-
nibus episcopis placet, fiant acta, ut unusquisque
professionem suam postea negare non possit. Quid
igitur vobis, sancti viri, placeat declarandum est.

Omnes episcopi dixerunt : Placet.

486 *Ambrosius episcopus dixit* : Disceptationes
nostræ ex re firmandæ sunt scripto imperiali, ut
alligentur.

Sabinianus diaconus recitavit :

Ambigua dogmatum reverentia ne dissideant sa-
cerdotes, quam primum experiri cupientes, conve-
nire in Aquileiensem civitatem, ex diocesi meritis D
excellentiæ tuæ creditam, episcopos jusseramus.
Neque enim controversiæ dubiæ sententiæ rectius
poterant expediri, quam si obortæ altercationis in-
terpretes ipsos constituissemus antistites ; ut videli-
cet a quibus proficiscuntur instituta doctrinæ, ab eis-
dem discordis eruditionis repugnantia solverentur.
Neque sane nunc aliter jubemus ac jussimus ; non
inadvertentes præcepti tenorem, sed superfluum con-

venarum copiam recolentes. Nam quod Ambrosius,
et vitæ merito et Dei dignatione conspicuus episco-
pus Mediolanensium civitatis, ibi multitudinem non
opus esse suggerit, ubi veritas non laboraret in plu-
ribus, si locata esset in paucis : seque eorum qui
contra astarent assertionibus, et sacerdotes vicina-
rum ex Italia civitatum, satis abundeque sufficere
posse suggerit, abstinendum venerabilium virorum
fatigatione censuimus : ne quis vel maturo ævo gra-
vis, vel corporali debilitate confectus, vel laudabili
paupertate mediocris, insuetas repetat terras, et reliqua.

Ambrosius episcopus dixit : Ecce quod Christianus
constituit imperator. Nolit injuriam facere sacerdo-
tibus : ipsos interpretes constituit episcopos. Ac per
hoc, quoniam in sacerdotali concilio consedimus, re-
sponde ad ea quæ tibi proponuntur. Arii epistola
lecta est : etiam nunc recitabitur, si tibi videtur. A
principio habet blasphemias, solum Patrem æternum
dixit. Si tibi videtur quod Dei Filius sempiternus
non sit, hoc ipsum quemadmodum vis astrue : si
damnandum putas, damna Evangelium. Præsens est
et Apostolus, omnes Scripturæ præsto sunt, unde
vis astrue, si putas non esse Dei Filium sempiter-
num.

Palladius dixit. Vestro studio factum est, sicut in-
dicat lectio sacræ a vobis prolatae, ut non esset gene-
rale et plenum concilium. Absentibus consacerdoti-
bus nostris nos **487** respondere non possumus.

Ambrosius episcopus dixit : Qui sunt consortes
vestri ?

Palladius dixit : Orientales episcopi.

Ambrosius episcopus dixit : Interim quia superioribus
temporibus concilium sic factum est, ut Ori-
entales in Orientis partibus constituti haberent conci-
lium, Occidentales in Occidente, nos in Occidentia-